QUAESTIONES PRAECIPUAE MORALES

NOVO IURI CANONICO ADAPTATAE

QUAS PRO

APPENDICE THEOLOGIAE MORALIS

BREVITER COLLEGIT

AUGUSTINUS LEHMKUHL S. J.

EDITIO ALTERA AUCTA ET EMENDATA

CUM APPROBATIONE REV. ARCHIEP. FRIBURG.
ET SUPER. ORD.

239.02
L528

FRIBURGI BRISGOVIAE
B. HERDER
TYPOGRAPHUS EDITOR PONTIFICIUS
MCMXVIII
ARGENTORATI, BEROLINI, CAROLSRUHAE, COLONIAE, MONACHII ET VINDOBONAE

QUAESTIONES PRAECIPUAE MORALES

NOVO IURI CANONICO ADAPTATAE

QUAS

PRO APPENDICE THEOLOGIAE MORALIS

BREVITER COLLEGIT

AUGUSTINUS LEHMKUHL S. J.

EDITIO ALTERA AUCTA ET EMENDATA

CUM APPROBATIONE REV. ARCHIEP. FRIBURG.
ET SUPER. ORD.

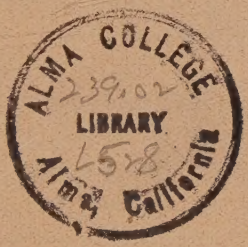

FRIBURGI BRISGOVIAE
B. HERDER
TYPOGRAPHUS EDITOR PONTIFICIUS
MCMXVIII
ARGENTORATI, BEROLINI, CAROLSRUHAE, COLONIAE, MONACHII ET VINDOBONAE

37219

Imprimatur

Friburgi Brisgoviae, die 25 Augusti 1918

✠ **Thomas,** Archiepp̃s

Imprimi potest

Aquisgrani, die 1 Augusti 1918

Ludovicus Kösters S. J.,
Praepos. Prov. Germ.

Omnia iura reservantur

Typis Herderianis, Friburgi Brisgoviae
Printed in Germany

Praefatio ad editionem primam.

Novus iuris canonici codex modo promulgatus non solum novam tractationem iuris pro foro externo necessariam reddit, sed etiam complures quaestiones, quae in Theologia morali ex iure positivo tractari debent et solent, attigit atque reformavit; proin etiam huius disciplinae libros reformandos imponit.

Verum *Theologiae moralis* volumina ex integro nova adornari, longioris temporis est. Interim certe multi sunt, quibus optatissimum fuerit ea quam primum breviter collecta habere, quae pro praxi fori interni atque confessionalis ex novo iure alicuius momenti sint.

Quapropter in animum induxi ea colligere, atque, ad numeros marginales meae *Theologiae moralis* lectorem remittens, adnotare quae in quaestionibus ibi tractatis ob novi iuris ordinationes aliquantum mutanda vel augenda sint.

Hoc igitur opusculo non tam explicantur novi canones, quam breviter indicantur atque conferuntur cum locis theologiae moralis, qui ex novo iure aliquatenus mutantur. Quare imprimis quidem pro appendice est *Theologiae moralis* auctoris eorumque usui accommodatum, qui exemplar alicuius editionis dicti operis sibi comparaverunt. Numerus marginalis indicatus mittit lectorem ad ultimam (duodecimam) editionem quae eosdem atque undecima editio numeros retinet. Verum ut, qui aliqua ex prioribus editionibus utuntur, hanc appen-

dicem facile consulere possint, uncis inclusi habentur numeri marginales, qui a prima usque ad decimam editionem iidem retenti sunt.

Ceterum quicumque theologiae moralis studio addic sunt eiusque recentiores quaestiones consulere volunt, fere eadem facilitate et utilitate hoc opusculum possunt adire: habent enim res practicas et morales suo ordine digestas et suis titulis distinctas.

In Collegio S. Ignatii, Valkenburg in Hollandia, die S° Franc. Salesio Ep. et D. Eccl. sacro 29 Ianuarii 1918.-

Auctor.

Praefatio ad editionem alteram.

Auctor huius opusculi, P. Augustinus Lehmkuhl S. J., natus die 23 Septembris 1834, in hoc Collegio die 23 Iunii huius anni diebus et meritis plenus obdormivit in osculo Domini. Qua etiam in venerandae senectutis canitie erat mentis alacritate, hanc ad insignem suam *Theologiam moralem* appendicem, vix postquam primo in lucem prodiit, denuo ita adornare coepit, ut editoris fere id solum fuerit et mutationes auctoris manu factas cum Codicis iuris canonici textu conferre et mutationes eas, quas faciendas auctor indicavit, ad eiusdem mentem addere. Quare iure et merito altera haec editio tamquam auctoris propria lectoribus traditur.

Valkenburg, e Collegio S. Ignatii, die 28 Augusti 1918.

Editor.

Index analyticus.

Ad volumen I.

Quaestiones de legibus.

pag.

Clericorum exemptio a lege civili eiusque restrictio 1
Legis ecclesiasticae obligatio quoad *peregrinos* et *vagos* . . . 2
Dispensandi a lege ecclesiastica facultas eiusque interpretatio . 2
Vis *consuetudinis* vel *desuetudinis* 3
Legifera potestas *Romanarum Congregationum* 4
Simonia eiusque in certis casibus poenae 4
De iuramento gravi metu extorto 5
Votorum *commutatio, dispensatio, reservatio* 5

De statu religioso 5
Notiones 5
De cappellanis et confessariis religiosorum 7
Admissio ad religionem 10
De postulatu 10
De novitiatu 11
Admissio invalida vel valida at illicita 11
Testimonia afferenda 12
De novitiorum institutione 13
De professione religiosa 15
Requisita ad valorem 15
Professio simplex et sollemnis, temporaria et perpetua . . 16
De obligatione religiosorum ex votis orta 17

De cooperatione ad peccata aliena illicitâ sive licitâ — quoad cultum divinum 18

De denuntiatione criminum ab Ecclesia praecepta 18

De bonis temporalibus Ecclesiae 18
De *dominio clericorum* 18
De *praescriptione* in bonis ecclesiasticis 19
Circa *contractus*, in specie de *promissione* matrimonii . . . 20

Leges Ecclesiae communes 20
De *festis* sanctificandis 20
De *annua confessione* et *communione paschali* 21
Leges de *ieiunio* et *abstinentia* 22

Ad volumen II.

Circa sacramenta.

pag.
Circa **baptismum** 23
Baptismus *privatus* et *sollemnis* 23
Caerimoniae pro adultis mutari possunt in caerim. infantium 23
Tempus baptismi, eius dilatio 24
Patrini 25
Subiectum baptismi, in specie de fœtu abortivo et de filiis acatholicorum 26
Circa sacramentum **confirmationis** 27
De presbytero ut ministro extraordinario 27
De obligatione sive administrandi sive suscipiendi . . . 27
Circa sacramentum **Sanctissimae Eucharistiae** 28
Asservatio Sanctissimae Eucharistiae 28
Distributio Sanctissimae Eucharistiae 28
Communio *aegrotorum* 29
De *applicatione missae* 29
Leges de *stipendiis missarum* 30
Tempus et locus celebrandae missae 31
Violatio ecclesiae 32
Exsecratio altaris 32
De orationibus *imperatis* in missa 33
De muliere loco ministri permissa 34
Circa **sacramentum poenitentiae** 34
De potestate iurisdictionis eiusque delegatione principia generalia 34
De iurisdictione in foro poenitentiali principia specialia . . 37
De iurisdictione in personas religiosas 38
De iurisdictione per Ecclesiam *supplentem* 39
De revocatione iurisdictionis quoad regulares limitata . . 39
De iurisdictione in peregrinos 39
De iurisdictione in moribundos 40
De iurisdictione in navigantes 40
De *reservatione casuum* 41
Quando *ipso iure cesset* 42
De loco confessionis 42
Circa indulgentias 42
Consuetae conditiones 43
Altare *privilegiatum* 43
Benedictio apostolica cum indulgentia *pro articulo mortis* . 44
Circa sacramentum **extremae unctionis** 45
De *brevissima* forma 45
De *suppressione* unctionis *renum* et *pedum* 45
De *subiecto* 45
Circa sacramentum **ordinis** 45
Episcopus proprius ordinationis quis sit 45
Subiectum ordinationis 46

pag.
Requisita 46
Aetas 46
Scientia debita 46
Interstitia 47
Tempus et locus ordinationis 47
Titulus mensae pro ordinibus maioribus 48
Impedimenta ordinationis recipiendae 49
Irregularitates ex *defectu* 49
Irregularitates ex *delicto* 50
Impedimenta *simpliciter dicta* 50
Dispensatio ab irregularitatibus aliisque impedimentis . . . 51
Quae ordinationem *praeire debeant* 52
Testimoniales litterae 52
Examina 52
Proclamationes 53
Sacra exercitia 53
Onera clericatui annexa 54
Officia artesve clericis vetita 55
Obligatio *recitandi officium divinum* 56
Excusatio *canonicorum* a recitando officio, ita ut neque fructus praebendae neque distributiones quotidianas amittant 57
Ea excusatio, ut non fructus praebendae, at distributiones quotidianas amittant 58
De *privilegiis communibus clericorum* 58

De matrimonio 58
De *sponsalibus* atque *unilaterali promissione* matrimonii . . 58
De bannis seu proclamationibus 59
De consensu eiusque legitima forma substantiali 59
De sacris caerimoniis (praecipue in matrimonio *mixto*) . . 61
De divortio a vinculo in favorem fidei atque *privilegio Paulino* 62
De *divortio imperfecto* quoad *torum et cohabitationem* . . . 62
De *impedimentis matrimonii* 63
Impedimenta *impedientia*, quae reddunt matrimonium *illicitum, non invalidum* 63
Impedimenta *dirimentia*, quae reddunt matrimonium *invalidum* 64
Impedimentum *aetatis* extenditur ad annos 16um, resp. 14um 65
Impedimentum *consanguinitatis* (restringitur ad tertium gradum lateralem) 65
Impedimentum *cognationis spiritualis* (restringitur *ad solum baptismum*) 66
Impedimentum *cognationis legalis* (sequitur legem civilem loci) 66
Impedimentum *affinitatis* (oritur ex omni *matrimonio valido*, sive rato tantum, sive consummato; restringitur in grad. collater. ad secundum gradum) 66
Impedimentum *publicae honestatis* (oritur ex *matrimonio invalido* sive consummato sive non, et ex publico vel

pag.

notorio concubinatu; restringitur ad primum et secundum gradum *lineae rectae*) 67
Impedimentum *criminis* et *raptus* 67
De *dispensatione* impedimentorum matrimonii 68
Qui possint *dispensare in casu necessitatis* 68
Interpretatio ampliorum facultatum, quae a S. Sede concedi solent Ordinariis 70
Clausulae et ambitus dispensationis a S. Sede concessae . 70
De matrimonio *revalidando* 71
ordinario modo 71
sanatio in radice 71

De poenis ecclesiasticis.

De poenis ipso facto incurrendis 72
Quae *conditio* delicti *excuset* a poena 72
Quae *personae* ab ea generatim *eximantur* 73
Absolutio a censuris *reservatis* 73
Distinctio excommunicatorum: *vitandi* et *tolerati* — *declarati* sive *publice denuntiati* 75
Effectus excommunicationis 75
Elenchus diversarum poenarum 76
I. Excommunicationes Apostolicae Sedi *specialissime reservatae* 76
II. Excommunicationes Apostolicae Sedi *specialiter reservatae* 77
III. Excommunicationes Apostolicae Sedi *simpliciter reservatae* 80
IV. Excommunicationes ex iure *Ordinario* reservatae . 83
V. Excommunicationes *neminii reservatae* 84
VI. *Interdicta* latae sententiae 85
VII. *Suspensiones* latae sententiae 86
VIII. Poena vindicativa *exclusionis ab actibus legitimis ecclesiasticis* 88
De *prohibitione et censura librorum* 89
Index alphabeticus 91

Ad volumen I.

De clericis eorumque a laicali iurisdictione **exemptione** et eius restrictione

pag. 141 sq. n. 232 [140]

statuit **can.** 120: Clerici in omnibus causis sive contentiosis sive criminalibus apud iudicem ecclesiasticum conveniri debent, nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum fuerit.

Patres Cardinales, Legati Sedis Apost., Episcopi... supremi religionum iuris Pontificii Superiores . . . conveniri nequeunt sine venia Sedis Apostolicae; ceteri privilegio fori gaudentes sine venia Ordinarii loci, in quo causa peragitur; quam tamen licentiam Ordinarius ne deneget sine iusta et gravi causa. . . .

Si [clerici] nihilominus sine praehabita venia conveniuntur, possunt ratione necessitatis, ad vitanda maiora mala comparere, certiore facto Superiore a quo venia obtenta non fuit.

Can. 121: «Clerici omnes a servitio militari, a muneribus et publicis civilibus officiis a statu clericali alienis immunes sunt.»

Can. 141 § 1: Saecularem militiam ne capessant voluntarii, nisi cum sui Ordinarii licentia, ut citius liberi evadant, id fecerint; neve intestinis bellis et ordinis publici perturbationibus opem quoquo modo ferant.

§ 2: Clericus minor qui contra praescriptum § 1 sponte sua militiae nomen dederit, ipso iure e statu clericali decidit.

Can. 1529: «Quae ius civile in territorio statuit de contractibus tam in genere, quam in specie, sive nominatis sive innominatis, et de solutionibus, eadem iure canonico in materia ecclesiastica iisdem cum effectibus serventur, nisi iuri divino contraria sint aut aliud iure canonico caveatur.»

pag. 143 n. 234 sq. [141]

De vagis et peregrinis quoad leges.

De vagis *aliter* statuitur ac de peregrinis[1], scilicet

Can. 14 § 2: «Vagi obligantur legibus tam generalibus quam particularibus, quae vigent in loco in quo versantur.»

De dispensandi facultate a legibus eccles. accuratius haec disponuntur:

pag. 155 sq. n. 259–263 [164 sqq.]

De potestate dispensandi in legibus eccl.

Can. 81: A generalibus Ecclesiae legibus Ordinarii infra Romanum Pontificem dispensare nequeunt, ne in casu quidem particulari, nisi a) haec potestas eisdem fuerit explicite vel implicite concessa, aut nisi b) difficilis sit recursus ad Sanctam Sedem et simul in mora sit periculum gravis damni et de dispensatione agatur quae a Sede Apostolica concedi solet.

---

[1] Attende hic notiones quasdam:

1. Incola aliquis dicitur relate ad eum locum, in quo habet domicilium; advena quoad eum locum, in quo habet quasi-domicilium; peregrinus, si versetur extra domicilium et quasi-domicilium, quod adhuc retinet; vagus is, qui nullibi habet domicilium vel quasi-domicilium (can. 91).

2. Domicilium acquiritur commoratione in aliqua paroecia aut quasi-paroecia, aut saltem in dioecesi, vicariatu apostolico, praefectura apostolica; quae commoratio vel coniuncta sit cum animo ibi perpetuo manendi, si nihil inde avocet, vel sit protracta ad decennium completum.

Quasi-domicilium acquiritur commoratione, ut supra, cum animo ibi manendi saltem ad maiorem anni partem, si nihil inde avocet, vel ad maiorem anni partem protracta sit (can. 92).

3. «Domicilium et quasi-domicilium amittitur discessione a loco cum animo non revertendi, salvo praescripto can. 93» (can. 95).

Can. 93 § 1: «Uxor a viro legitime non separata necessario retinet domicilium viri, amens domicilium curatoris, minor domicilium eius, cuius potestati subiicitur.»

§ 2: Minor infantia egressus potest quasi-domicilium proprium obtinere, item uxor a viro legitime non separata, legitime separata etiam domicilium.

Can. 94 § 1: «Sive per domicilium sive per quasi-domicilium suum quisque parochum et Ordinarium sortitur.

§ 2: Proprius vagi parochus vel Ordinarius est parochus vel Ordinarius loci in quo vagus commoratur.

§ 3: Illorum quoque, qui non habent nisi dioecesanum domicilium vel quasi-domicilium, parochus proprius est parochus loci in quo actu commorantur.»

Can. 82: Episcopi aliique locorum Ordinarii dispensare valent in legibus dioecesanis, et in legibus Concilii provincialis ac plenarii ad normam can. 291 [videl. in casibus particularibus et solummodo ex iusta causa], non vero in legibus quas speciatim Rom. Pontifex pro illo peculiari territorio tulerit, nisi ad normam can. 81.

Can. 83: «Parochi nec a lege generali nec a lege peculiari dispensare valent, nisi haec potestas expresse eisdem concessa sit.»

Can. 1245 § 1: «Non solum *Ordinarii locorum*, sed *etiam parochi,* in casibus singularibus iustaque de causa, possunt subiectos sibi singulos fideles singulasve familias, etiam extra territorium, atque in suo territorio etiam peregrinos, a lege communi de *observantia festorum* itemque de *observantia abstinentiae et ieiunii* vel etiam utriusque dispensare.»

§ 2: *Ordinarii,* ex causa peculiari magni populi concursus aut publicae valetudinis, possunt *totam quoque dioecesim seu locum* a ieiunio et ab abstinentia vel etiam ab utraque simul lege dispensare.

§ 3: In *religione clericali exempta* eandem dispensandi potestatem habent *Superiores ad modum parochi,* quod attinet ad personas, de quibus in can. 514 § 1 [scil. ad eas in quas exercent iurisdictionem seu externam gubernationem].

De interpretatione dispensationis *habes:* pag. 157 sq. n. 266 [170 sq.]

Can. 85, cf. can. 50: *Strictae* interpretationi subsunt dispensationes quae iura aliena laedunt, vel adversantur legi in commodum privatorum, vel quae impetratae fuerint ad beneficii ecclesiastici assecutionem; ceterae omnes *latam* habent interpretationem. — Strictae interpretationis est etiam *facultas dispensandi ad certum casum concessa.*

Circa **consuetudinem** sive *legis abrogantem* sive *inducentem* can. 27 et 28 requiritur tempus *40 annorum,* neque admittitur tempus *decennale.* pag. 161 sq. n. 272 sqq. [176 sqq.]

pag. 174 sqq. n. 300 sqq.

Congregationes Romanae earumque diversa munera paullum mutata et aucta sunt can. 247 sqq., ita ut Constitutio Pii X *Sapienti consilio* non amplius integra norma sit.

pag. 304 sqq. n. 545 sqq. [401 sqq.]

Poenae in certas species **simoniae** *noviter ordinatae sunt:*

A. *Censurae ipso facto incurrendae:*

1. Excommunicatio Romano Pontifici simpliciter reservata fertur in:

1° quaestum facientes ex indulgentiis (can. 2327);

2° delictum perpetrantes simoniae in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis (can. 2392).

2. Suspensio Romano Pontifici reservata fertur in Clericos [Episcopis inferiores], qui per simoniam ad ordines scienter promoverint vel promoti fuerint, aut sacramenta administraverint vel receperint (can. 2371).

B. *Aliae poenae praeter censuras:*

1. Qui simoniam ut supra ad 2 commiserint, omnes, *etiam episcopali dignitate aucti,* sunt «suspecti de haeresi» (can. 2371). Quod quid importet, vide infra *de censuris* Series II n. II.

2. In simonia circa officia, beneficia, dignitates eccles. tum contractus tum provisio subsequens *omnivi caret,* licet simonia a tertia persona fuerit commissa, etiam inscio proviso, dummodo ne fiat *in fraudem eiusdem provisi* aut *eo contradicente.*

Quare: 1° Ante quamlibet iudicis sententiam res simoniace data et accepta, si restitutionis sit capax nec obstet reverentia rei spirituali debita, restitui debet, et beneficium, officium, dignitas dimitti.

2° Simoniace provisus non facit fructus suos; quodsi eos bona fide perceperit, prudentiae iudicis vel Ordinarii permittitur, fructus perceptos ex toto vel ex parte eidem condonare (can. 729).

3° Qui eiusmodi crimen commiserint, ipso facto in perpetuum privati manent iure eligendi, praesentandi, nominandi, si quod habeant (can. 2392 § 2).

4° Clerici in hoc casu *suspendantur* (ib. § 3) — (est poena *ferendae sententiae*).

De iuramento gravi metu extorto habes nunc Can. 1317 § 2: «Iusiurandum per vim aut gravem metum extortum *valet*, sed a Superiore ecclesiastico relaxari potest.» — Additur autem can. 1320: «Qui irritare, dispensare, commutare possunt votum, eandem potestatem eadem ratione habent circa iusiurandum promissorium» etc. pag. 316 n. 564 [417]

De votorum commutatione statuit benigne Can. 1314: Opus voto non reservato promissum potest in melius vel *aequale* [intellige plene aequale] bonum ab ipso vovente commutari; in minus vero bonum ab illo, cui est potestas dispensandi ad normam can. 1313. pag. 343 sq. n. 621. 625 [476]

Votorum dispensatio.

Qui can. 1313 habet sic: «Vota non reservata possunt iusta de causa dispensare, dummodo dispensatio ne laedat ius aliis quaesitum, 1° loci Ordinarius, quod attinet ad omnes suos subditos atque etiam peregrinos; 2° Superior religionis clericalis exemptae, quod attinet ad personas quae can. 514 § 1 enumerantur [scil. in quas gubernandi potestas extenditur]; 3° ii quibus ab Apostolica Sede delegata fuerit dispensandi potestas.»

Vota reservata Sedi Apost. pauciora nunc sunt: Can. 1309: «Vota privata Sedi Apostolicae reservata sunt tantummodo votum perfectae ac perpetuae castitatis et votum ingrediendi in religionem votorum sollemnium: quae emissa fuerint *absolute* et *post completum decimum octavum aetatis annum.*» pag. 345 n. 627 [477]

De statu religioso eiusque conditionibus, officiis etc. tanta facta est mutatio vel modificatio, ut plane conveniat, sub novo conspectu omnia breviter exhibere. pag. 359—384 n. 653—700 [489—543]

I. De notione rerum circa religionum institutionem

scil. de nova condenda religione, de erectione provinciarum, domorum earumve suppressione, de regimine, bonorum administratione paucissima noto, cum de his uberiorem notitiam dare sit iuris canonici; quae vero forum internum tangere possunt, breviter omnino valeant expediri.

Status religiosus can. 487 definitur: «Stabilis in communi vivendi modus, quo fideles, praeter communia praecepta, evangelica quoque consilia servanda per vota obedientiae, castitatis et paupertatis suscipiunt.»

Religio est nomen commune, quo vocatur quaelibet societas a legitima auctoritate approbata, in qua sodales, secundum proprias ipsius societatis leges, vota publica, perpetua vel temporaria, elapso tamen tempore renovanda, nuncupant atque ita ad evangelicam perfectionem tendunt.

Ordo vocatur religio, in qua vota sollemnia nuncupantur; *congregatio* vel *congr. religiosa* religio, in qua vota tantum simplicia sive temporaria sive perpetua emittuntur.

Religio *iuris pontificii* ea, quae approbationem vel saltem decretum laudis ab Apostolica Sede tulit; *iuris dioecesani,* quae ab Ordinario erecta hoc decretum laudis nondum assecuta est.

Religio *exempta,* quae sive votorum sollemnium sive simplicium a iurisdictione Ordinarii loci subducta est; religio *clericalis* ea, cuius plerique sodales sacerdotio augentur; aliter est *laicalis.*

Regulares vocantur sodales *ordinis;* alii: religiosi congregationis religiosae seu votorum simplicium; vel religiosae alicuius congreg. seu *sorores;* feminae ordinis religiosi vocantur *moniales.*

Superiores *maiores:* abbas primas, abbas superior congregationis monasticae, abbas monasterii sui iuris; religionis moderator supremus, provincialis eorumque vicarii aliique ad instar provincialium potestatem habentes.

Domus religiosa *formata,* in qua *sex* saltem religiosi *professi* [i. e. qui vota emiserunt] degunt, quorum, si agitur de religione clericali, quattuor saltem sint sacerdotes.

Can. 499 de subiectione religiosorum notatur expresse: «Religiosi omnes, tamquam supremo Superiori, subduntur Romano Pontifici, cui obedire tenentur etiam vi voti obedientiae», quo tacite innuitur *eam* subiectionem non esse erga Sacras Congregationes Rom., quamquam hae exercent etiam in religiosos iurisdictionis potestatem.

Can. 501 § 1 dicitur: «Superiores et Capitula ad normam constitutionum et iuris communis potestatem habent dominativam; in religione autem clericali exempta habent iurisdictionem ecclesiasticam tam pro foro interno quam pro externo.

§ 2: Superioribus quibuslibet districte prohibetur, quominus in causis ad S. Officium spectantibus se intromittant.»

II. De confessariis et cappellanis.

Confessarii in clericali religione virorum.

Can. 518 § 1: «In singulis religionis clericalis domibus deputentur plures pro sodalium numero confessarii legitime approbati, cum potestate, si agatur de religione exempta, absolvendi etiam a casibus in religione reservatis.

§ 2: Superiores religiosi, potestatem audiendi confessiones habentes, possunt, servatis de iure servandis, confessiones audire subditorum, qui ab illis sponte ac motu proprio id petant, at sine gravi causa id per modum habitus ne agant.

§ 3: Caveant Superiores, ne quem subditum aut ipsi per se aut per alium vi, metu, importunis suasionibus aliave ratione inducant, ut peccata apud se confiteatur.»

Can. 519: «Firmis constitutionibus quae confessionem statis temporibus praecipiunt vel suadent apud determinatos confessarios peragendam, si religiosus, etiam exemptus, ad suae conscientiae quietem confessarium adeat ab Ordinario loci approbatum, etsi inter designatos non recensitum, confessio, revocato quolibet contrario privilegio, valida et licita est, et confessarius potest religiosum absolvere etiam a peccatis et censuris in religione reservatis.»

Confessarii feminarum religiosarum.

Can. 520 § 1: «Singulis *religiosarum* domibus unus dumtaxat detur confessarius ordinarius, qui sacramentales confessiones universae communitatis excipiat, nisi propter magnum ipsarum numerum vel aliam iustam causam sit opus altero vel pluribus. — § 2: Si qua religiosa, ad animi sui quietem, et ad maiorem in via Dei progressum, aliquem specialem confessarium vel

moderatorem spiritualem postulet, eum facile Ordinarius concedat; qui tamen invigilet, ne ex hac concessione abusus irrepant; quodsi irrepserint, eos caute et prudenter eliminet, salva conscientiae libertate.»

Can. 521 § 1: «Unicuique religiosārum communitati detur *confessarius extraordinarius*, qui quater saltem in anno ad domum religiosam accedat et cui omnes religiosae se sistere debent, saltem benedictionem recepturae. — § 2: Ordinarii locorum, in quibus religiosarum communitates exsistunt, aliquot sacerdotes pro singulis domibus designent, ad quos pro sacramento poenitentiae in casibus particularibus recurrere eae facile possint, quin necessarium sit ipsum Ordinarium toties quoties adire. — § 3: Si qua religiosa aliquem ex iis confessariis expetat, nulli antistitae liceat nec per se nec per alios, neque directe neque indirecte, petitionis rationem inquirere, petitioni verbis aut factis refragari, aut quavis ratione ostendere se id aegre ferre.»

Can. 522: «Si, non obstante praescripto can. 520, 521, aliqua religiosa, ad suae conscientiae tranquillitatem, confessarium adeat ab Ordinario loci pro mulieribus approbatum, confessio in qualibet ecclesia vel oratorio etiam semi-publico peracta valida[1] et licita est, revocato quolibet contrario privilegio, neque antistita id prohibere potest aut de ea re inquirere, ne indirecte quidem; et religiosae nihil antistitae referre tenentur.»

Can. 523: «Religiosae omnes, quae graviter aegrotant, licet mortis periculum absit, quemlibet sacerdotem ad mulierum confessiones excipiendas approbatum, etsi non destinatum religiosis, arcessere possunt eique, perdurante gravi infirmitate, quoties voluerint, confiteri, nec antistita potest eas sive directe sive indirecte prohibere.»

Can. 524 § 1: «In munus confessarii religiosarum et ordinarii et extraordinarii deputentur sacerdotes sive e clero saeculari, sive religiosi de Superiorum licentia,

[1] Idem valet in confessionali ubicumque legitime erecto, ut patet ex responso S. Sedis dato 3 Iulii 1916; v. Archiv für katholisches Kirchenrecht, Vol. 79 [1917], 85—87.

morum integritate et prudentia praestantes; sint insuper annos nati 40, nisi iusta causa iudicio Ordinarii aliud exigat, nullam potestatem in easdem religiosas in foro externo habentes.

§ 2: Confessarius ordinarius non potest renuntiari extraordinarius, nec praeter casus in can. 526 recensitos, rursus deputari ordinarius in eadem communitate, nisi post annum ab expleto munere; extraordinarius vero immediate ut ordinarius renuntiari potest.

§ 3: Confessarii religiosarum tum ordinarii tum extraordinarii interno vel externo communitatis regimini nullo modo se immisceant.»

Can. 525: «Si religiosarum domus Sedi Apostolicae immediate subiecta sit vel Ordinario loci, hic eligit sacerdotes a confessionibus tum ordinarios tum extraordinarios; si Superiori regulari, hic confessarios Ordinario praesentat, cuius est eosdem pro audiendis illarum monialium confessionibus approbare et Superioris negligentiam, si opus sit, supplere.»

Can. 526: «Religiosarum confessarius ordinarius suum munus ne exerceat ultra triennium; Ordinarius tamen eum ad secundum, immo etiam ad tertium triennium confirmare potest, si vel ob sacerdotum ad hoc munus idoneorum penuriam aliter providere nequeat, vel maior religiosarum pars, earum quoque quae in aliis negotiis ius non habent ferendi suffragium, in eiusdem confessarii confirmationem, per secreta suffragia, convenerit; dissentientibus tamen, si velint, aliter providendum est.»

Can. 527: «Loci Ordinarius, ad normam can. 880, [ubi agitur de facultate eiusque restrictione, revocandae iurisdictionis] potest gravem ob causam religiosarum confessarium tam ordinarium quam extraordinarium amovere, etiamsi monasterium regularibus subdatur et ipse sacerdos a confessionibus sit regularis, nec tenetur causam amotionis cuiquam significare, excepta Apostolica Sede, si ab ea requiratur; de amotione autem debet Superiorem regularem monere, si moniales regularibus subdantur.»

Confessarii in religione laicali virorum.

Can. 528: «Etiam in laicalibus virorum religionibus deputetur, ad normam can. 874 § 1, 875 § 2 [ubi

statuitur, quis cui conferat iurisdictionem], confessarius ordinarius et extraordinarius; et si religiosus aliquem specialem confessarium expostulet, illum Superior concedat, nullo modo petitionis rationem inquirens neque id aegre se ferre demonstrans.»

Can. 529: «Si agatur de religionibus laicalibus non exemptis, Ordinarii loci est sacerdotem a Sacris designare et a concionibus probare; si de exemptis, Superior regularis eosdem sacerdotes designat eiusque negligentiam supplet Ordinarius.»

Manifestatio conscientiae.

Can. 530 § 1: «Omnes religiosi Superiores districte vetantur personas sibi subditas quoquo modo inducere ad conscientiae manifestationem sibi peragendam.

§ 2: Non tamen prohibentur subditi quominus libere ac ultro aperire animum suum Superioribus valeant; immo expedit, ut ipsi filiali cum fiducia Superiores adeant, eis, si sint sacerdotes, dubia quoque et anxietates suae conscientiae exponentes.»

III. De admissione in religionem.

Can. 538: «In religionem admitti potest quilibet catholicus, qui nullo legitimo detineatur impedimento rectaque intentione moveatur, et ad religionis onera ferenda sit idoneus.»

De postulatu:

Can. 539 § 1: «In religionibus a votis perpetuis mulieres omnes, et si agatur de religione virorum, conversi, antequam ad novitiatum admittantur, postulatum ad sex saltem integros menses peragant; in religionibus vero a votis temporariis, ad necessitatem et tempus postulatus quod attinet, standum constitutionibus.

§ 2: Superior maior praescriptum postulatus tempus prorogare potest, non tamen ultra aliud semestre.»

Can. 540 § 1: «Postulatus peragi debet vel in domo novitiatus vel in alia religionis domo in qua disciplina secundum constitutiones accurate servetur sub speciali cura probati religiosi.

§ 2: Postulantes vestem induant modestam ac diversam a veste novitiorum.

§ 3: In monasteriis monialium aspirantes, dum postulatum peragant, lege clausurae tenentur.

Can. 541: Postulantes, antequam novitiatum incipiant, exercitiis spiritualibus vacent per 8 saltem integros dies; et, iuxta prudens confessarii iudicium, praemittant generalem anteactae vitae confessionem.»

IV. De novitiatu.

De requisitis, ut quis ad novitiatum admittatur (can. 542).

Invalide ad novitiatum admittuntur:

1. qui sectae acatholicae adhaeserunt;
2. qui aetatem requisitam non habent;
3. qui vi, metu gravi aut dolo inducti sunt, aut quos Superior ita ductus recipit;
4. coniux durante matrimonio;
5. qui obstringuntur vel obstricti fuerunt vinculo professionis religiosae;
6. ii quibus imminet poena ob grave delictum commissum, cuius accusati sunt vel accusari possunt;
7. Episcopus sive residentialis sive titularis, licet tantum designatus a Romano Pontifice;
8. Clerici, qui ex instituto S. Sedis iureiurando tenentur operam suam navare in bonum suae dioecesis vel missionum, pro eo tempore quo iurisiurandi obligatio perdurat.

Illicite at valide admittuntur:

1. Clerici in sacris constituti, inconsulto loci Ordinario aut eodem contradicente ex eo, quod eorum discessus in grave animarum detrimentum cedat, quod aliter vitari minime possit.
2. Aere alieno gravati, qui solvendo pares non sint.
3. Reddendae rationi obnoxii aut aliis saecularibus negotiis implicati, ex quibus lites et molestias religio timere possit.
4. Filii qui parentibus, i. e. patri vel matri, avo vel aviae, in gravi necessitate constitutis, opitulari debent, et parentes quorum opera sit ad liberos alendos vel educandos necessaria.

5 Ad sacerdotium in religione destinati, a quo tamen removeantur irregularitate aliove canonico impedimento.

6. Orientales in latinis religionibus sine venia scripto data Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali.

NB. Ius admittendi in constitutionibus religionis definitur.

Testimonia ante novitiatum afferenda (cf. can. 544).

1. Exhibendum est testimonium recepti *baptismi* et *confirmationis*.

2. Exhibendae sunt a viris litterae testimoniales Ordinarii tum originis, tum cuiusque loci, in quo candidatus post expletum 14um aetatis annum ultra annum moraliter continuum moratus fuerit.

3. Si agitur de admittendis illis qui in seminario, collegio vel alius religionis postulatu aut novitiatu fuerunt, praeterea requiruntur litterae testimoniales datae pro diversis casibus a rectore seminarii vel collegii, audito Ordinario loci, aut a maiore religionis Superiore.

4. Pro clericis admittendis praeter testimonium ordinationis sufficiunt litterae testimoniales Ordinariorum, in quorum dioecesibus post ordinationem ultra annum moraliter continuum morati sunt, salvo praescripto n. 3.

5. Religioso professo ad aliam religionem ex apostolico indulto transeunti satis est testimonium Superioris maioris prioris religionis.

6. Praeter haec testimonia *iure requisita* Superiores, quibus ius est cooptandi, alia exigere possunt.

7. Mulieres ne recipiantur nisi praemissis accuratis investigationibus circa earum indolem et mores, firmo praecepto n. 3.

De modo quo litterae testimoniales dari debent (cf. can. 545).

1. Non ipsis aspirantibus, sed Superioribus religiosis intra trimestre ab earum requisitione dandae sunt gratuito, sigillo clausae, et si agitur de illis, de quibus supra n. 3, a Superiore iuramento firmatae.

2. Qui ob graves causas iudicaverit, se respondere non posse, causas intra semestre indicet Sedi Apostolicae..

3. Si responsum fuerit, aspirantem non esse sibi satis cognitum, Superior per alias investigationes accuratas suppleat. Si autem nullum responsum receperit, de hac re Sedem Apostolicam certiorem reddat.

4. Litterae testimoniales referre debent de natalibus, moribus, ingenio, vita, fama, conditione, scientia; sitne aspirans requisitus, aliqua censura, irregularitate aliove canonico impedimento irretitus; num propria familia eius auxilio indigeat; dein si agatur de illis, qui in seminario, collegio aut in alius religionis postulatu aut novitiatu fuerint, qua ex causa dimissi sint aut sponte discesserint — graviter onerata conscientia super veritate expositorum.

De *dote* monialium religiosarumve feminarum votorum simplicium agunt canones 547—551: de qua re vide *institutiones iuris canonici.*

Apud religiosas ante initium novitiatus, sicut etiam ante professionem tum temporariam tum perpetuam praecedere debet (30 saltem diebus antea) *examen de libertate* ab Ordinario loci vel eius deputato sacerdote instituendum: num coacta seductave sit, num sciat quid agat; plene constare debet de pia ac libera voluntate. — Igitur antistita, etiam religiosarum exemptarum, duobus saltem mensibus antea Ordinarium certiorem facere debet. Cf. can. 552.

De novitiorum institutione (cf. can. 553 sqq.).

1. Ut *novitiatus valide* agatur,
1) debet peragi post annum aetatis 15^{m} completum,
2) anno integro et continuo,
3) idque in domo novitiatus..

Longius tempus si in constitutionibus religionis praescribitur, non necessarium est ad valorem, nisi id expresse in constitutionibus dicatur. — Si post elapsum novitiatum Superior dubius manet de novitio, probationem prorogare potest, non ultra 6 menses (can. 555).

NB. 1. Quod ad continuitatem anni in domo novitiatus peragendi attinet, novitiatus interrumpitur ita ut denuo incipiendus et perficiendus sit, si novitius:

a) a Superiore dimissus e domo exierit,

b) domum sine licentia Superioris deseruerit cum intentione non revertendi,

c) si utcumque, etiam cum licentia Superioris, extra domum fuerit ultra 30 dies sive continuos sive non continuos.

Si vero ultra 15 dies, non vero ultra 30 dies extra domum novitiatus fuerit, necesse est at etiam sufficit, ut dies illos suppleat; si non ultra 15 dies, Superior praescribere potest horum dierum supplementum, sed ad validitatem id non requiritur (can. 556).

NB. 2. Per translationem in aliam novitiatus domum eiusdem religionis novitiatus non interrumpitur (ibid.).

NB. 3. In religionibus, in quibus sunt duae sodalium classes, novitiatus pro altera classe peractus pro altera non valet (can. 558).

2. Novitiatus agitur sub cura *magistri novitiorum* eiusque pro adiunctis socio: informandi sunt in studio regulae et constitutionum, piis meditationibus, in perdiscendis iis quae ad vota et virtutes pertinent, in exercitationibus opportunis ad exstirpanda vitia, componendos animi motus, virtutes acquirendas (can. 559 –562).

Non detineantur habendis concionibus, audiendis confessionibus, ne dedita opera studiis vacent litterarum, scientiarum, artium. Conversi fratrum officiis fungi possunt (non autem ut officiales primarii), quatenus ab exercitiis propriis novitiatus pro ipsis constitutis non praepediantur (cf. can. 565).

3. Circa *confessionem* sacramentalem in religionibus virorum notandum (cf. can. 566):

1) Pro novitiorum numero unus vel plures habeantur confessarii ordinarii, qui in clericali religione in ipsa novitiatus domo commorentur, in laicali religione saltem frequenter accedant. Novitiorum magister eiusve socius ne audiant confessiones novitiorum, nisi quis ex gravi et urgente causa in casibus particularibus id sponte petat (can. 891).

2) Praeter confessarios ordinarios designentur aliqui confessarii, quos in casibus particularibus (ergo non habitualiter) adire novitii libere possint, nec magister aegre id se ferre demonstret.

3) Quater saltem in anno detur novitiis confessarius extraordinarius, ad quem omnes accedant saltem benedictionem recepturi.

Ceterum etiam pro novitiis valet can. 519 supra pag. 7.

4. Novitii *privilegiis* et spiritualibus gratiis religioni concessis gaudent, et si morte praeveniuntur, ad eadem suffragia ius habent ac professi. — Ad ordines autem non possunt promoveri (cf. can. 567).

5. De dispositionibus novitii circa *bona sua temporalia* (can. 568 sqq.):

1) In decursu novitiatus renuntiatio bonorum eorumve obligatio ipso iure *irrita* est.

2) In fine novitiatus seu ante professionem votorum simplicium sive temporariorum sive perpetuorum (si ante temporariorum omissa fuerit) cedere novitius debet, cui maluerit, administrationem bonorum suorum, et nisi constitutiones aliud ferant de eorundem usu ac usufructu libere disponere ad totum tempus quo simplicibus votis adstringetur.

In congregatione religiosa ante professionem votorum temporariorum testamentum de bonis praesentibus vel forte obventuris libere condat.

3) Ante vota praemittenda sunt exercitia spiritualia per 8 saltem solidos dies.

V. **De professione religiosa** (can. 572 sqq.).

1. Ad validitatem cuiusvis religiosae professionis requiritur:

1) ut emittens habeat legitimam aetatem,

2) ut admittat legitimus Superior secundum constitutiones,

3) ut praecesserit validus novitiatus,

4) ut professio sit *libera,* sine vi aut gravi metu aut dolo,

5) ut sit expressa, non tacita,

6) ut a legitimo Superiore per se vel per alium secundum constitutiones recipiatur.

7) Pro professione votorum perpetuorum sive simplicium sive sollemnium requiritur, ut praecesserit triennium longiusve propter aetatis defectum tempus votorum temporariorum, quae in ipsa domo novitiatus emittuntur.

2. Aetas requisita pro temporaria professione est 16^mus^ annus completus, pro professione perpetua annus 21^mus^ completus.

3. Tempus triennii votorum temporariorum Superior prorogare potest, non tamen ultra aliud triennium, renovata a religioso temporaria professione.

4. Elapso tempore votorum temporariorum religiosus liber est atque ad saeculum potest redire; sed etiam religio ex iusta ac rationabili causa eum dimittere potest, idque etiam ex causa gravi ante tempus elapsum (can. 575, 637, 647).

5. Si vota temporaria elapso termino renovanda sunt, id faciendum est sine mora; Superioribus tamen est facultas permittendi, ut renovatio anticipetur, at non ultra mensem. «Tempus quidem votorum finitur eodem recurrente die quo incepit, sed novus actus [renovatio votorum] per integrum eundem diem poni potest.» Ita can. 34 § 3 n. 5.

6. Professi votorum temporariorum non habent vocem activam nec passivam; tempus autem praescriptum ad fruendum voce activa et passiva computatur a *prima* professione.

7. Discrimen essentiale inter vota simplicia et vota sollemnia statuitur can. 579: «*Simplex* professio, temporaria sit vel perpetua, actus votis contrarios reddit *illicitos, sed non invalidos,* nisi aliud expresse cautum fuerit; professio autem *sollemnis,* si sint irritabiles, *etiam invalidos.*»

8. Quilibet professus votorum *simplicium* conservat, nisi constitutiones religionis aliud statuerint, *proprietatem* bonorum suorum ac capacitatem acquirendi. — Verum quod propria industria vel intuitu religionis acquirit, acquirit religioni. — Cessionem et dispositionem, quae in fine novitiatus facienda est, mutare potest de licentia Ordinarii loci aut pro diversa con-

ditione Superioris regularis, dummodo ne fiat ex notabili parte in favorem ipsius religionis; per discessum autem e religione haec dispositio fit irrita.

9. Professus a votis simplicibus *antea nequit* valide, sed intra 60 dies ante professionem sollemnem, salvis peculiaribus indultis a S. Sede concessis, *debet* omnibus bonis quae actu habet, cui maluerit, renuntiare sub conditione secuturae professionis (can. 581 § 1).

Bona quae postea ei obveniunt, salvis apostolicis indultis, cedunt ordini (provinciae vel domui secundum constitutiones), si ordo habet ius possidendi; aliter acquiruntur Sedi Apostolicae in *proprietatem* (cf. can. 582).

10. Professis a votis simplicibus in congregationibus religiosis non licet 1) per actum inter vivos dominium bonorum suorum titulo gratioso abdicare; 2) testamentum conditum mutare sine licentia S. Sedis: at si res urget, sufficit licentia Superioris maioris, aut si neque ille adiri potest, Superioris localis (cf. can. 583).

11. Post annum ab emissa qualibet professione religiosa vacat beneficium paroeciale, si quod religiosus possederit; post triennium cetera beneficia ecclesiastica. — Professus a votis *perpetuis*, sive sollemnibus sive simplicibus, amittit ipso iure propriam quam in saeculo habebat dioecesim (cf. can. 584, 585).

VI. De studiorum ratione

in religione clericali, de iurisdictione Ordinarii loci in religiosos religionis exemptae, de religiosis evectis ad ecclesiasticam dignitatem, de transitu ad aliam religionem, de egressu e religione atque dimissione, cum haec omnia forum externum potius quam internum spectent, consulendum est ipsum ius canonicum.

VII. De obligationibus, quae ex ipsis votis oriuntur,

satis habes in ipsa Theologia morali vol. I n. 671 sqq. Solummodo nota ad vol. I n. 680 circa paupertatem religiosam de *peculio:* pag. 374 ad n. 680 [526]

Novum ius denuo inculcat can. 594: «In quavis religione *vita communis* accurate ab omnibus servetur

etiam in iis, quae ad victum, ad vestitum et ad supellectilem pertinent.»

pag. 377 ad n. 687 [532]

Circa *clausuram virorum* quoad exitum praescripta minutiora sublata sunt; at in genere monetur can. 606: «Curent Superiores religiosi, ut accurate observentur quae sive circa egressum subditorum e claustris, sive circa excipiendos vel adeundos extraneos in ipsis constitutionibus praescripta sunt.

. . . Pro absentia [extra domum propriae religionis vero, quae sex menses excedat, nisi causa studiorum intercedat, semper Apostolicae Sedis venia requiritur.»

* * *

pag. 447 sqq. ad n. 809-820 [651 - 661]

Circa **cooperationem in rebus, quae spectant fidem et cultum,** in codice novi iuris brevis regula datur can. 1258:

§ 1: «Haud licitum est fidelibus quovis modo *active assistere* seu *partem habere* in Sacris acatholicorum.

§ 2: Tolerari potest praesentia passiva seu mere materialis, civilis officii vel honoris causa, ob gravem rationem ab Episcopo in casu dubii probandam, in acatholicorum funeribus, nuptiis similibusque sollemniis, dummodo perversionis et scandali periculum absit.»

pag. 543 ad n. 972 [813]

Circa **denuntiationem criminum** apud Superiores eccles., suppressis aliis criminibus, effertur praeter sollicitationem in confess.: «*Clerici et religiosi nomen dantes sectae massonicae* aliisque similibus associationibus denuntiari debent Sacrae Congregationi S. Officii» (cf. can. 2336 § 2). — Obligatio denuntiandi «occultos coryphaeos» sublata est.

pag. 603 sqq. ad n. 1070 sqq. [898 sq.]

De dominio clericorum [1].

Bona ecclesiastica, in quae clericus non absolutum, sed restrictum aliquod dominium habet, paulo latius sumuntur:

---

[1] Nota aliquam correctionem extra materiam novi iuris:

De femina cui vis inferatur.

ad n. 1013 in fine [849]

Clarius et accuratius dicatur, attentari nihil amplius posse circa semen quod iam in uterum pervenerit, eo quod tum nullum valeat tempus assignari, quo nondum potuerit fieri conceptio.

Can. 1409: «Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competente ecclesiastica auctoritate constitutum seu erectum, constans officio sacro et *iure percipiendi reditus ex dote officio adnexos.*»

Can. 1410: «*Dotem beneficii* constituunt sive bona, quorum proprietas est penes ipsum ens iuridicum, sive certae et debitae praestationes alicuius familiae vel personae moralis, sive certae et voluntariae fidelium oblationes, quae ad beneficii rectorem spectent, sive iura ut dicitur stolae intra fines taxationis dioecesanae vel legitimae consuetudinis, sive chorales distributiones, exclusa tertia earundem parte, si omnes reditus beneficii choralibus distributionibus constent.»

De praescriptione bonorum ecclesiasticorum observa praescripta can. 1508 sqq. pag. 624 sqq. ad n. 1099 sqq. [922]

Can. 1508: «Praescriptionem, tamquam acquirendi et se liberandi modum, prout est in legislatione civili respectivae nationis, Ecclesia pro bonis ecclesiasticis recipit, salvo praescripto canonum qui sequuntur.»

Can. 1509: «Praescriptioni obnoxia non sunt:

1. quae sunt iuris divini sive naturalis sive positivi;
2. quae obtineri possunt ex solo privilegio apostolico;
3. iura spiritualia quorum laici non sunt capaces, si agatur de praescriptione in commodum laicorum;
4. fines certi et indubii provinciarum ecclesiasticarum, dioecesium, paroeciarum, vicariatuum apostolicorum, praefecturarum apostolicarum, abbatiarum vel praelaturarum *nullius;*
5. eleemosynae et onera missarum;
6. beneficium ecclesiasticum sine titulo;
7. ius visitationis et obedientiae, ita ut subditi a nullo Praelato visitari possint et nulli Praelato iam subsint;
8. solutio cathedratici.»

Can. 1510 § 1: «Res sacrae, quae in dominio privatorum sunt, praescriptione acquiri a privatis personis possunt, quae tamen eas adhibere nequeunt ad usus profanos; si vero consecrationem vel benedictionem amiserint, libere acquiri possunt etiam ad usus profanos, non tamen sordidos.

§ 2: Res sacrae, quae in dominio privatorum non sunt, non a privata persona, sed a persona morali ecclesiastica contra aliam personam moralem ecclesiasticam praescribi possunt.»

Can. 1511 § 1: «Res immobiles, mobiles pretiosae, iura et actiones sive personales sive reales, quae pertinent ad Sedem Apostolicam, spatio 100 annorum praescribuntur.

§ 2: Quae ad aliam personam moralem ecclesiasticam, spatio 30 annorum.»

Can. 1512: «Nulla valet praescriptio, nisi bona fide nitatur, non solum initio possessionis, sed toto possessionis tempore ad praescriptionem requisito.»

pag. 681 ad n. 1187 [997]

De matrimonii promissione *sive vera sive ficta* nota nunc, utut obligatio esse possit eo quod damna aliter reparari nequeant, promissionem sine scriptura authentica *esse pro utroque foro irritam;* neque dari ex promissione, licet valida, *actionem* iudicialem ad petendam matrimonii celebrationem, sed solum ad reparationem damnorum, si qua debeatur (can. 1017).

pag. 837 ad n. 1447 sq. [1201]

De festis praescriptis iisque sanctificandis.

Can. 1247 § 1: «Dies festi sub praecepto in universa Ecclesia sunt tantum: omnes et singuli dies Dominici, festa Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniae, Ascensionis et Sanctissimi Corporis Christi, Immaculatae Conceptionis et Assumptionis Almae Genitricis Dei Mariae, sancti Ioseph eius sponsi, beatorum Petri et Pauli Apostolorum, Omnium denique Sanctorum.

§ 2. Ecclesiastico praecepto dies festi Patronorum non subiacent; locorum autem Ordinarii possunt sollemnitatem exteriorem transferre in Dominicam proxime sequentem.

§ 3. Sicubi aliquod festum ex enumeratis legitime sit abolitum vel translatum, nihil inconsulta Sede Apostolica innovetur.»

Can. 1248: «Festis de praecepto diebus missa audienda est; et abstinendum ab operibus servilibus, actibus forensibus, itemque, nisi aliud ferant legitimae consuetudines aut peculiaria indulta, publico mercatu, nundinis aliisque publicis emptionibus et venditionibus.»

Can. 1249: «Legi de audiendo sacro satisfacit qui missae adest, quocumque catholico ritu celebretur, sub dio aut in quacumque ecclesia vel oratorio publico aut semipublico et in privatis coemeteriorum aediculis, de quibus in can. 1190, non vero in aliis oratoriis privatis, nisi hoc privilegium a Sede Apostolica concessum fuerit.»

De lege annuae confessionis atque paschalis communionis breviter et clare statuit codex novi iuris: [1202 sq.]

Can. 906: «Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, id est *ad usum rationis,* pervenerit, tenetur omnia peccata sua saltem semel in anno fideliter confiteri.»

Can. 905: «Cuivis fideli integrum est confessario legitime approbato, etiam alius ritus, cui maluerit, peccata sua confiteri.»

Can. 907: «Praecepto confitendi peccata non satisfacit, qui confessionem facit sacrilegam vel voluntarie nullam.»

Can. 859 § 1: «Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, id est ad rationis usum, pervenerit, debet semel in anno, saltem in Paschate, Eucharistiae sacramentum recipere, nisi forte de consilio proprii sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum.

§ 2. Paschalis communio fiat a Dominica Palmarum ad Dominicam in albis; sed locorum Ordinariis fas est, si ita personarum ac locorum adiuncta exigant, hoc tempus etiam pro omnibus suis fidelibus anticipare, non tamen ante quartam diem Dominicam Quadragesimae, vel prorogare, non ultra tamen festum SS. Trinitatis.

§ 3. Suadendum fidelibus, ut huic praecepto satisfaciant in sua quisque paroecia; et qui in aliena paroecia satisfecerint, curent proprium parochum de adimpleto praecepto certiorem facere.

§ 4. Praeceptum paschalis communionis adhuc urget, si quis illud praescripto tempore, quavis de causa, non impleverit.»

Can. 860: «Obligatio praecepti communionis sumendae, quae impuberes gravat, in eos quoque ac praecipue recidit, qui ipsorum curam habere debent, id est in parentes, tutores, confessarium, institutores et parochum.»

Can. 861: «Praecepto communionis recipiendae non satisfit per sacrilegam communionem.»

pag. 843 sqq. ad n. 1459 sqq. [1207 sqq.]

Leges de ieiunio et de abstinentia nunc paucis continentur:

Can. 1250: «*Abstinentiae lex* vetat *carne iureque ex carne* vesci, non autem ovis, lacticiniis et quibuslibet condimentis etiam ex adipe animalium.»

Can. 1251 § 1: «*Lex ieiunii* praescribit, ut non nisi unica per diem comestio fiat; sed *non vetat aliquid cibi* mane et vespere sumere, servata tamen circa ciborum quantitatem et qualitatem probata locorum consuetudine.

§ 2. Nec vetitum est carnes et pisces in eadem refectione permiscere, nec serotinam refectionem cum prandio permutare.»

Can. 1252 § 1: «Lex *solius abstinentiae* servanda est singulis VI^tis^ feriis.

§ 2. Lex *abstinentiae simul et ieiunii* servanda est feria IV^ta^ Cinerum, feriis VI^tis^ et Sabbatis Quadragesimae, et feriis Quatuor Temporum, pervigiliis Pentecostes, Deiparae in coelum assumptae, Omnium Sanctorum et Nativitatis Domini.

§ 3. Lex *solius ieiunii* servanda est reliquis omnibus Quadragesimae diebus.

§ 4. Diebus Dominicis vel festis de praecepto lex abstinentiae, vel abstinentiae et ieiunii, vel ieiunii tantum cessat, excepto festo tempore Quadragesimae, nec pervigilia anticipantur; item cessat Sabbato Sancto post meridiem.»

Can. 1253: «His canonibus nihil immutatur de indultis particularibus [exempla habes in Theol. mor. I, n. 1477 sq.], de votis cuiuslibet personae physicae vel moralis, de constitutionibus ac regulis cuiusvis religionis vel instituti approbati sive virorum sive mulierum in communi viventium etiam sine votis.»

Can. 1254 § 1: «Abstinentiae lege tenentur omnes qui septimum aetatis annum expleverint.

§ 2. Lege ieiunii adstringuntur omnes ab expleto vicesimo primo aetatis anno ad inceptum sexagesimum.»

Praecipue igitur notandum est: 1) sublatam esse legem de promiscuitate carnium et piscium; 2) abstinentiae legem multo mitiorem factam esse in ipsa Quadragesima; 3) aetatem, qua lex ieiunii incipiat et qua cesset, esse certo definitam. — Reliqua fere habes, ut exposita sunt in *Theol. morali.*

Ad volumen II.

Dic: quoad **baptismum,** nisi *in capite* collatus fuerit, practice debet fieri conditionata repetitio. Habes can. 746 § 3 de baptismo in partu difficili: «Si [infans] aliud membrum [non caput] emiserit, in illo, si periculum immineat, baptizetur sub conditione; at tunc, si natus vixerit, est rursus sub conditione baptizandus» [scil. in capite]. pag. 49 ad n. 85 [62]

De *baptismo peregrinorum* clarius dicitur can. 738 § 2: «Etiam peregrinus a parocho proprio in sua paroecia sollemniter baptizetur, si id facile et sine mora fieri potest; secus peregrinum quilibet parochus in suo territorio potest sollemniter baptizare.» pag. 53 ad n. 91 [66]

De *ministro necessitatis* et privati baptismi dicitur can. 742 § 1: «Quatenus fieri potest, adhibeantur duo testes vel saltem unus, quibus baptismi collatio probari possit.» pag. 54 ad n. 93 [67]

De sollemnibus caerimoniis, tempore et loco baptismi fusius loquuntur canones 755 sqq. et 770 sqq. ad n. 94 et 96 [68 sq.]

Nota imprimis de *caerimoniis:*

Can. 755 § 2: «Loci Ordinarius potest gravi et rationabili de causa indulgere, ut caerimoniae praescriptae pro baptismo infantium adhibeantur in baptismo adultorum.»

Can. 759 § 2: «Extra mortis periculum baptismum privatum loci Ordinarius permittere nequit, *nisi agatur de haereticis qui in adulta aetate sub conditione baptizentur.*

§ 3. Caerimoniae quae in baptismi collatione praetermissae quavis ratione fuerint, quamprimum in ecclesia suppleantur, *nisi in casu, de quo in § 2.*»

Can. 760: «Cum baptismus sub conditione iteratur, caerimoniae, si quidem in priore baptismo omissae fuerunt, suppleantur, salvo praescripto *can. 759 § 3.*»

Ex quibus patet, evanuisse difficultates, quae non raro occurrerunt in baptismo (conditionato) eorum qui ex haeresi ad catholicam fidem convertantur, siquidem loci Ordinario fas est: 1) permittere baptismum privatum sine omnibus caerimoniis, 2) si magis placuerit, permittere baptismum sollemnem cum caerimoniis baptismi infantium.

Dein nota complures alios canones de *tempore* et *loco:*

Can. 770: «Infantes quamprimum baptizentur; et parochi ac concionatores frequenter fideles de hac gravi eorum obligatione commoneant.»

Can. 771: «Baptismus privatus, urgente necessitate, quovis tempore et loco administrandus est.»

Can. 772: «Etiam sollemnis baptismus qualibet die administrari potest; decet tamen adultorum baptismum, secundum antiquissimum Ecclesiae ritum, conferri, si fieri commode queat, in pervigilio Paschatis et Pentecostes, praecipue in metropolitanis aut cathedralibus ecclesiis.»

Can. 773: «Proprius baptismi sollemnis administrandi locus est baptisterium in ecclesia vel oratorio publico.»

Can. 774 § 1: «Quaelibet paroecialis ecclesia, revocato ac reprobato quovis contrario statuto vel privilegio vel consuetudine, baptismalem habeat fontem, salvo legitimo iure cumulativo aliis ecclesiis iam quaesito.

§ 2. Loci Ordinarius potest pro fidelium commoditate permittere vel iubere, ut fons baptismalis ponatur etiam in alia ecclesia vel publico oratorio intra paroeciae fines.»

Can. 775: «Si ad ecclesiam paroecialem, aut ad aliam quae fontis iure gaudeat, baptizandus propter

locorum distantiam aliave adiuncta, sine gravi incommodo aut periculo accedere aut transferri nequeat, baptismus sollemnis a parocho conferri potest et debet in proxima ecclesia aut oratorio publico intra paroeciae fines, licet haec baptismali fonte careant.»

Can. 776 § 1: «In domibus autem privatis baptismus sollemnis administrari non debet, nisi hisce in adiunctis:

1) Si baptizandi sint filii aut nepotes eorum qui supremum actu tenent populorum principatum vel ius habent succedendi in thronum, quoties isti id rite poposcerint;

2) Si loci Ordinarius, pro suo prudenti arbitrio et conscientia, iusta ac rationabili de causa, in casu aliquo extraordinario id concedendum censuerit.

§ 2. In memoratis casibus baptismus conferendus est in sacello domus aut saltem in alio decenti loco, et aqua baptismali de more benedicta.»

De patrinis quaedam accuratius definita sunt (cf. can. 762—769): pag. 57 sq. n. 97 sqq. [70 sqq.]

1. Etiam in baptismo privato, si facile haberi possit, patrinus adhibeatur; alioquin in supplendis caerimoniis adhibeatur: in quo casu non contrahit cognationem spiritualem.

2. Si baptismus sub conditione iteretur, idem patrinus, si fieri potest, adhibeatur qui in priore: in quo casu subsistit cognatio spiritualis; aliter neque in priore neque in posteriore baptismo cognatio oritur.

3. Adhibeatur unus tantum patrinus, licet diversi sexus a baptizando, aut summum unus et una.

4. Ut aliquis *valide* sit patrinus, requiritur:

1) ut sit baptizatus, rationis usum assecutus, intentionem habeat;

2) ut ad nullam pertineat sectam haereticam aut schismaticam, nec sententia condemnatoria vel declaratoria sit excommunicatus aut infamis infamia iuris aut exclusus ab actibus legitimis, nec sit clericus depositus vel degradatus;

3) nec sit pater vel mater vel coniux baptizandi;

4) ut sit designatus ab ipso baptizando eiusve parentibus vel tutoribus, aut his deficientibus a ministro;

5) ut in actu baptismi baptizandum per se vel per procuratorem physice teneat aut tangat vel statim levet seu suscipiat de sacro fonte aut de manibus baptizantis.

5. Ut quis *licite* patrinus admittatur, oportet:

1) ut 14^{m} aetatis suae annum attigerit, nisi aliud iusta de causa ministro videatur;

2) non sit propter notorium delictum excommunicatus vel exclusus ab actibus legitimis vel infamis infamia iuris, quin tamen sententia intercesserit, nec sit interdictus aut alias publice criminosus vel infamis infamia facti;

3) ut fidei rudimenta noverit;

4) in nulla religione sit novitius vel professus, nisi necessitas urgeat et expressa habeatur venia Superioris saltem localis;

5) neve sit in sacris ordinibus constitutus, nisi accedat expressa Ordinarii proprii licentia.

In dubio, num quis valide vel licite admitti possit, parochus, si tempus suppetat, consulat Ordinarium.

Cognatio spiritualis contrahitur tantum inter baptizatum et baptizantem, et inter baptizatum et patrinum (cf. can. 768).

Patrini munus est curare christianam institutionem atque dignam vitam christianam sui spiritualis filii (cf. can. 769).

pag. 59 sqq. ad n. 100 sqq. [75 sqq.]

Circa *baptismi* subiectum quaedam notatu digna notantur can. 745—754:

1. Curandum, ut *omnes foetus abortivi,* quovis tempore editi, si certo vivant, baptizentur absolute; si dubie, sub conditione. — *Monstra* et *ostenta* semper baptizentur saltem sub conditione (cf. can. 747 et 748).

2. Infans infidelium, etiam invitis parentibus, licite baptizatur, cum in eo versatur vitae discrimine, ut prudenter praevideatur moriturus, antequam usum rationis attingat;

extra mortis periculum, dummodo catholicae eius educationi cautum sit, licite baptizatur: 1) si parentes vel tutores, aut unus eorum, consentiant; 2) si pa-

rentes, i. e. pater, mater, avus, avia, vel tutores desint aut ius in eum amiserint vel illud exercere nullo pacto possint.

Circa infantes duorum haereticorum vel schismaticorum vel apostatarum *generatim* idem servandum (cf. can. 750 et 751).

3. *Adultus ut in mortis periculo* baptizetur, sufficit ut aliqualem habeat notitiam praecipuorum mysteriorum fidei, si plenius instrui nequeat, et ut velit baptizari, melius instrui et christianam vitam ducere.

Quodsi ne petere quidem baptismum possit, sufficit ad *conditionatum* baptismum, ut *aliquo probabili modo,* nunc vel antea, voluntatem baptismi suscipiendi manifestaverit; postea, si quod dubium manserit, sub conditione rursus baptismus conferendus est (cf. can. 752).

Circa sacramentum confirmationis.

pag. 75 ad n. 130 [94]

Quoad *impositionem manus* necessariam cum unctione chrismatis clare loquitur can. 780 et 781 § 2: «*Unctio* autem ne fiat aliquo instrumento, sed *ipsa ministri manu capiti confirmandi rite imposita.*»

De *presbytero ut ministro extraordinario* datur ipso iure delegatio haec can. 782 § 3: «Hac facultate ipso iure gaudent, praeter S. R. E. Cardinales ad normam can. 239 § 1 n. 23, Abbas vel Praelatus *nullius,* Vicarius et Praefectus Apostolicus, qui tamen ea valide uti nequeunt, nisi intra fines sui territorii et durante munere tantum.»

pag. 79 ad n. 137 [100]

De *obligatione administrandi* notatur can. 785 § 3: «Ordinarius, legitima causa impeditus aut potestate confirmandi carens, debet, quoad fieri possit, *saltem intra quodlibet quinquennium* providere, ut suis subditis hoc sacramentum administretur.»

pag. 81 sqq. ad n. 139 sqq. [103]

De obligatione suscipiendi (num gravis sit necne, non dicitur) habes can. 787: «Quamquam hoc sacramentum non sit de necessitate medii ad salutem, nemini tamen licet, oblata occasione illud *negligere;* immo parochi curent, ut fideles ad illud opportuno tempore accedant.»

Circa **sacramentum Sanctissimae Eucharistiae.**

pag. 92 et 98 ad n. 160 et 170 [118 et 127]

De materia et forma licita confectionis Sanctissimae Eucharistiae disponit can. 817: «Nefas est, urgente etiam extrema necessitate, alteram materiam sine altera, aut etiam utramque, extra Missae celebrationem, consecrare.»

pag. 101 ad n. 175 [132]

De asservatione Sanctissimae Eucharistiae notantur quaedam can. 1265 § 3: «Nemini licet Sanctissimam Eucharistiam apud se retinere aut secum in itinere deferre.»

Can. 1267: «Revocato quolibet contrario privilegio, in ipsa religiosa vel pia domo Sanctissima Eucharistia custodiri nequit nisi vel in ecclesia vel in principali oratorio; nec apud moniales intra chorum vel septa monasterii.»

pag. 102 ad n. 176 not. 6

De custodia *clavis* tabernaculi id unum praecipitur (can. 1269 § 4): «diligentissime custodiri debet, onerata graviter conscientia sacerdotis qui ecclesiae vel oratorii curam habet.»

pag. 105 ad n. 181 sqq. [134 sqq.]

De distributione Sanctissimae Eucharistiae novum ius benignius statuit:

1. Can. 869: Ubique, ubi celebrare liceat, licet etiam Sanctam Communionem distribuere, nisi Ordinarius iustis de causis in privato oratorio id prohibuerit.

2. Can. 846: Quilibet sacerdos, ex licentia saltem praesumpta rectoris ecclesiae, etiam extra missam facultate distribuendae Sanctissimae Eucharistiae pollet.

3. Privatim ad aegrotos Sanctam Communionem deferre potest quilibet sacerdos de licentia saltem praesumpta sacerdotis, cui custodia Sanctissimi commissa est, non vero publice nec per modum Viatici; neque tamen censura amplius ipso iure incurritur ab eo qui contra hanc legem agat.

4. Excepto Viatico, Sancta Communio iis tantum horis distribuatur, quibus missae sacrificium offerri potest, *nisi aliud rationabilis causa suadeat;* in Sabbato Sancto solummodo inter missarum sollemnia vel continuo ac statim ab iis expletis (cf. can. 867).

5. Sacerdoti celebranti non licet Eucharistiam intra missam distribuere fidelibus adeo distantibus, ut ipse altare e conspectu amittat (cf. can. 868).

De aetate, qua pueri ad Sanctam Communionem admittendi sint, *Ius novum* manet in premenda aetate qua usum rationis adepti sint, atque obligationem enuntiat tum temporis ita eos instruendi, ut devote Sanctissimam Eucharistiam sumant. Parocho tamen monet esse officium 1. advigilandi, etiam si opus sit per examen, ne pueri ante usum rationis et sufficientem dispositionem accedant; 2. curandi, ut usum rationis assecuti et sufficienter dispositi quam primum accedant (can. 854, maxime § 5). pag. 115 ad n. 200 sqq. [147]

De facultate, *qua aegroti possint* sine ieiunio *Sanctam Communionem sumere,* paulo latius sic statuitur can. 858 § 2: pag. 127 ad n. 221 [161]

«Infirmi tamen, qui iam a mense decumbunt sine certa spe ut cito convalescant, de prudenti confessarii consilio Sanctissimam Eucharistiam sumere possunt *semel vel bis in hebdomada,* etsi aliquam medicinam vel aliquid per modum potus antea sumpserint.» Ergo 1: ut medicinam sumere liceat, non opus est, ut fiat per modum potus; 2. bis in hebdomada omnes illi aegroti Sanctam Communionem sumere possunt, non ii tantum, qui morantur in piis domibus, ubi Sanctissima Eucharistia asservatur.

De applicatione *fructuum missae* statuuntur benigniores normae: pag. 140 sqq. ad n. 243 sq. [176 sq.]

Can. 809: Integrum est missam applicare pro quibusvis tum vivis, tum etiam defunctis purgatorio igne admissa expiantibus, salvo praescripto can. 2262 § 2, n. 2; quo dicitur excommunicatum non fieri quidem per se participem suffragiorum et publicarum precum Ecclesiae, posse vero fideles privatim pro eo orare, et sacerdotem missam privatim ac remoto scandalo pro eo applicare, sed si sit *vitandus,* pro eius conversione tantum. (Nota tamen vitandos esse nunc rarissimos.)

pag. 151 ad n. 259 [191 sq.]

Obligationem aliquam celebrandi *ratione sacerdotii* can. 805 ita enuntiat: «Sacerdotes omnes obligatione tenentur sacrum litandi *pluries per annum;* curet autem Episcopus vel superior religiosus, ut iidem saltem singulis diebus Dominicis aliisque festis de praecepto divinis operentur.»

pag. 154 sqq. ad n. 262 sqq. [194 sqq.]

Obligatio celebrandi *ratione officii* quoad Episcopos et parochos realiter vix in ulla re mutata est; Vicariis autem et Praefectis Apostolicis (et eodem modo viceparochis, i. e. iis qui in locis, ubi paroeciae canonice erectae nondum sunt, certo districtui praeficiuntur; can. 466 § 1) obligatio, rarior tamen, est imposita can. 306: «Missae sacrificium pro populis sibi commissis applicare debent saltem in sollemnitatibus Nativitatis Domini, Epiphaniae, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, Sanctissimi Corporis Christi, Immaculatae Conceptionis et Assumptionis Beatae Mariae Virginis, sancti Ioseph eius sponsi, sanctorum apostolorum Petri et Pauli, Omnium Sanctorum.

pag. 156 sqq. ad n. 268 sqq. [198 sqq.]

Circa stipendia *missarum* decreta substantialiter eadem sunt, atque quae a Pio X statuta sunt, imprimis decreto *Ut debita*. In quibusdam tamen locis canones novi benigniorem quandam patiuntur interpretationem (cf. can. 824—844).

1. Circa *legitimitatem* stipendii nota, quod

«Nunquam licet: 1) missam applicare ad intentionem illius qui applicationem, oblata eleemosyna, petiturus est, sed nondum petiit, et eleemosynam postea datam retinere pro missa antea applicata; 2) eleemosynam recipere pro missa quae alio titulo debetur et [intentione prima] applicatur; 3) duplicem eleemosynam pro eiusdem missae applicatione accipere; 4) alteram recipere eleemosynam pro sola celebratione, alteram pro applicatione eiusdem missae, nisi certo constet unam stipem oblatam esse pro celebratione sine applicatione» (can. 825).

2. Circa *tempus*, quo celebrari missae debeant, generali tantum modo dicitur: 1) celebrandae sunt *intra modicum tempus* pro maiore vel minore missarum

numero; 2) missae pro urgenti causa oblatae quamprimum tempore utili sunt celebrandae. Neque amplius imponitur lex, ne plura onera suscipiantur quam quibus *personaliter aut per subditos* satisfieri brevi tempore possit.

3. Circa *transmissionem* stipendiorum ad alios sacerdotes dicitur: Qui habent missarum numerum, de quibus liceat sibi libere disponere, possunt eas tribuere sacerdotibus sibi acceptis, dummodo probe sibi constet eos esse omni exceptione maiores vel testimonio proprii Ordinarii commendatos. — Sed obligatione tenentur, usque dum acceptatae ab eisdem obligationis et recepti stipendii testimonium obtinuerint.

Tempus celebrandi ordinarium nunc statuitur: Can. 821 § 1: «Missae celebrandae *initium* ne fiat citius quam *una hora ante auroram* vel serius quam *una hora post meridiem*.» (Quod etiam de privatis missis in festo Nativitatis valet.) pag. 167 sqq. ad n. 285 sqq. [209 sqq.]

§ 2: In nocte Nativitatis Domini inchoari media nocte potest sola missa conventualis vel paroecialis, non autem alia sine apostolico indulto.

§ 3: In omnibus tamen religiosis seu piis domibus oratorium habentibus cum facultate Sanctissimam Eucharistiam habitualiter asservandi nocte Nativitatis Domini *unus sacerdos* tres rituales missas vel, servatis servandis, unam tantum quae adstantibus omnibus ad praecepti quoque satisfactionem valeat, celebrare potest et Sacram Communionem petentibus ministrare.»

De facultate binandi, quam Ordinarii facere non raro possunt, notat can. 806 § 2: pag. 171 sqq. n. 292 sqq.

«Hanc tamen facultatem impertiri nequit Ordinarius, nisi cum, prudenti eius iudicio, propter penuriam sacerdotum die festo de praecepto notabilis fidelium pars missae adstare non possit; non est autem in eius potestate plures quam duas missas eidem sacerdoti permittere.» — Proin cessat facultas binandi *ipso iure* concessa; nam § 1 dicitur non licere pluries in die celebrare «nisi ex *apostolico indulto* aut *potestate facta a loci Ordinario*».

pag. 176 ad n. 303 [221 sqq.]

De loco celebrandae missae nota:

Can. 822: In peculiaribus casibus per modum actus potest loci Ordinarius concedere, ut missa celebretur ex iusta tantum ac rationabili causa in oratorio privato vel in alio loco decenti, nunquam in cubiculo (cf. can. 822).

Can. 823 § 1: «Non licet missam celebrare in templo haereticorum vel schismaticorum, etsi olim rite consecrato aut benedicto.

§ 2: Deficiente altari proprii ritus, sacerdoti fas est ritu proprio celebrare in altari consecrato alius ritus catholici, non autem super Graecorum *antimensiis*.

§ 3: In altaribus papalibus nemo celebret sine apostolico indulto.»

Item de pollutione, seu, ut novum ius dicit, de *violatione* loci sacri nota:

Can. 1173 § 1: «In violata ecclesia antequam reconcilietur, nefas est divina celebrare officia, sacramenta ministrare, mortuos sepelire.

§ 2: Si violatio accidat tempore divinorum officiorum, haec statim cessent; si ante missae canonem, missa dimittatur; secus sacerdos missam prosequatur usque ad communionem.»

Violatur autem ecclesia hisce actibus tantum, dummodo certi sint, notorii et in ipsa ecclesia positi (can. 1172):

«1. delicto homicidii; 2. iniuriosa et gravi sanguinis effusione; 3. impiis vel sordidis usibus, quibus ecclesia addicta fuerit; 4. sepultura infidelis vel excommunicati post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam.

Violata ecclesia, non ideo coemeterium, etsi contiguum, violatum censetur, et vice versa.»

pag. 180 sqq. ad n. 308 sqq. [225 sq.]

Circa *exsecrationem altarium* quaedam accuratius definiuntur can. 1200:

§ 1: «Altare immobile amittit consecrationem, si tabula seu mensa a stipite, etiam per temporis momentum, separetur; in quo casu Ordinarius potest permittere, ut presbyter altaris consecrationem rursus perficiat ritu formulaque breviore.

§ 2: Tum altare immobile tum petra sacra amittunt consecrationem: 1. si frangantur enormiter sive ratione quantitatis fractionis sive ratione loci unctionis;

2. si amoveantur reliquiae aut frangatur vel amoveatur sepulcri operculum, excepto casu quo ipse Episcopus vel eius delegatus operculum amoveat ad illud firmandum vel reparandum vel subrogandum, aut ad visitandas reliquias.

§ 3: Levis fractio operculi non inducit exsecrationem, et quilibet sacerdos potest rimulam cemento firmare.

§ 4: Exsecratio ecclesiae non secum fert exsecrationem altarium sive immobilium sive mobilium, et vice versa.»

Ex Praeceptis liturgicis recentioribus nota quoad *orationes imperatas*: Decr. S. R. C. 23. dec. 1914 (Act. Ap. S. VII 27 sq.) et 16. febr. 1918 (ib. X 107): pag. 191 not. 1 ad n. 331 [241]

1. Si oratio imperata statuta sit sine addito «pro re gravi», omittenda est: 1) quando iam quattuor saltem orationes vi rubricarum dicendae sunt (quando infra quattuor, si *plures* sint imperatae, hae *omnes* dicendae sunt); 2) in festis tum I tum II classis; 3) in Dominicis maioribus; 4) infra octavas privilegiatas; 5) in vigiliis Nativitatis Domini et Pentecostes.

2. Si oratio imperata statuitur cum addito «pro re gravi», omittenda solummodo est: 1) in omnibus duplicibus I classis, 2) in vigiliis Nativitatis Domini et Pentecostes, 3) in Dominica Palmarum; non autem omittenda est in missa privilegiata de Ss. Corde Iesu prima sexta feria cuiusvis mensis concessa.

3. Si oratio imperatur cum addito: «pro re gravi, etiam in duplicibus I classis», nihilominus omittenda est sequentibus diebus: Nativitatis Domini, Epiphania, Fer. V in Coena Domini, Sabbato Sancto, Dominica Paschatis, festo Ascensionis Domini, Pentecostes, festo Sanctissimae Trinitatis, festo Sanctissimi Corporis Christi. (Dicenda igitur est: infra octavas etiam privilegiatas, Dominica Palmarum aliisque Dominicis maioribus, quibuslibet festis Sanctorum, vigiliis Nativitatis Domini et Pentecostes.)

4. Oratio imperata nunquam dicitur sub unica conclusione cum missae oratione.

pag. 193 ad n. 335 [244]

De *muliere loco ministri missae* can. 813 haec indulgens permittit:

§ 2: «Minister missae inserviens ne sit mulier, nisi, deficiente viro, iusta de causa eaque lege, ut mulier ex longinquo respondeat nec ullo pacto ad altare accedat.»

De sacramento poenitentiae.

Complura noviter disposita sunt, imprimis:

1. De iurisdictione ordinaria et delegata (a qua *approbatio* non amplius distinguitur).

2. De iurisdictione in quoslibet religiosos et religiosas.

3. De iurisdictione in peregrinos et navigantes.

4. De reservatione casuum eorumque absolutione.

pag. 282 sqq. ad n. 480 sqq. [371—417]

Ad omnes igitur has quaestiones, quae in *Theologia morali II a n. 483 usque ad n. 540 vel 560* tractantur, novos canones hic noto.

De iurisdictionis potestate ordinaria et delegata haec statuuntur principia generalia:

Can. 196: «Potestas iurisdictionis seu regiminis, quae ex divina institutione est in Ecclesia, alia est fori externi, alia fori interni seu conscientiae, sive sacramentalis sive extrasacramentalis.»

Can. 197 § 1: «Potestas iurisdictionis *ordinaria* ea est, quae ipso iure adnexa est *officio*, *delegata*, quae commissa est *personae*.

§ 2: Potestas ordinaria potest esse sive propria sive vicaria.»

Can. 198 § 1: «In iure nomine *Ordinarii* intelliguntur, nisi quis expresse excipiatur, praeter Rom. Pontificem, pro suo quisque territorio, Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus *nullius* eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii, qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis.

§ 2: Nomine autem Ordinarii loci seu locorum veniunt omnes recensiti, exceptis Superioribus religiosis.»

Can. 199 § 1: «Qui iurisdictionis potestatem habet ordinariam, potest eam alteri ex toto vel ex parte delegare, nisi aliud expresse iure caveatur.

§ 2: Etiam potestas iurisdictionis ab Apostolica Sede delegata subdelegari potest sive ad actum sive etiam habitualiter, nisi electa fuerit industria personae, aut subdelegatio prohibita.

§ 3: Potestas delegata ad universitatem negotiorum ab eo, qui infra Rom. Pontificem habet ordinariam potestatem, potest in singulis casibus subdelegari.

§ 4: In aliis casibus potestas iurisdictionis delegata subdelegari potest tantummodo ex concessione expresse facta, sed articulum aliquem non iurisdictionalem etiam sine expressa commissione iudices delegati possunt subdelegare.

§ 5: Nulla subdelegata potestas potest iterum subdelegari, nisi id expresse concessum fuerit.»

Can. 200 § 1: «Potestas iurisdictionis ordinaria et ad universitatem negotiorum delegata, late interpretanda est, alia quaelibet stricte; cui tamen delegata potestas est, ea quoque intelliguntur concessa, sine quibus eadem exerceri non posset.

§ 2: Ei, qui delegatum se asserit, incumbit onus probandae delegationis.»

Can. 201 § 1: «Potestas iurisdictionis potest in solos subditos directe exerceri.

§ 2: Iudicialis potestas tam ordinaria quam delegata exerceri nequit in proprium commodum aut extra territorium, salvis praescriptis can. 401 § 1, 881 § 2 et 1637. [Poenitentiarius canonicus, et quicumque habet iurisdictionem ordinariam, eam in subditos etiam extra territorium exercere possunt.]

§ 3: Nisi aliud ex rerum natura aut ex iure constet, potestatem iurisdictionis voluntariam seu non-iudicialem quis exercere potest etiam in proprium commodum, aut extra territorium exsistens, aut in subditum e territorio absentem.»

Can. 202 § 1: «Actus potestatis iurisdictionis sive ordinariae sive delegatae collatae pro foro externo, valet quoque pro interno, non autem e converso.

§ 2: Potestas collata pro foro interno exerceri potest etiam in foro interno extra-sacramentali, nisi sacramentale exigatur.

§ 3: Si forum, pro quo potestas data est, expressum non fuerit, potestas intelligitur concessa pro utroque foro, nisi ex ipsa rei natura aliud constet.»

Can. 203 § 1: «Delegatus, qui sive circa res, sive circa personas mandati sui fines excedit, nihil agit.

§ 2: Hos tamen excessisse non intelligitur delegatus, qui alio modo ac deleganti placuerit, ea ad quae delegatus est, peragit, nisi modus ipse fuerit a delegante praescriptus tamquam conditio.»

Can. 204 § 1: «Quod quis Superiorem adit, inferiore praetermisso, non idcirco voluntaria suspenditur inferioris potestas, sive haec ordinaria fuerit sive delegata.

§ 2: «Attamen rei ad Superiorem delatae ne se immisceat inferior, nisi ex gravi urgentique causa; et hoc in casu statim Superiorem de re moneat.»

Can. 205 § 1: «Si plures iurisdictionem delegatam obtinuerint pro eodem negotio, et dubitetur utrum delegatio facta fuerit in solidum an collegialiter, praesumitur facta in solidum in re voluntaria, collegialiter in re iudiciali.

§ 2: Pluribus in solidum delegatis, qui antea negotium occupavit, alios ab eodem excludit, nisi aut posthac impediatur aut nolit ulterius in negotio procedere.

§ 3: Pluribus collegialiter delegatis, omnes simul pro actorum validitate in negotio expediendo procedere debent, nisi in mandato aliter cautum sit.»

Can. 206: «Pluribus successive delegatis, ille negotium expedire debet, cuius mandatum anterius est nec posteriore rescripto expresse abrogatum fuit.»

Can. 207 § 1: «Potestas delegata exstinguitur: expleto mandato; elapso tempore aut exhausto numero casuum, pro quo concessa fuit; cessante causa finali delegationis; revocatione delegantis delegato directe

intimata aut renuntiatione delegati deleganti directe intimata et ab eodem acceptata; non autem resoluto iure delegantis, nisi in duobus casibus, de quibus in can. 61 [i. e. fere tunc tantum, si ex clausulis aliud liqueat].

§ 3: Pluribus collegialiter delegatis, si unus deficiat, aliorum quoque delegatio exspirat, nisi aliud ex tenore delegationis constet.»

Can. 208: «Ad normam can. 183 § 2 potestas ordinaria non exstinguitur resoluto iure concedentis officium cui adnexa est; sed cessat amisso officio; silet, legitima appellatione interposita, nisi forte appellatio sit tantum in devolutivo, firmo praescripto can. 2264, 2284 [i. e. invalidus est, extra mortis periculum, actus per sententiam excommunicati vel suspensi].»

Can. 210: «Potestas ordinis, a legitimo Superiore ecclesiastico sive adnexa officio sive commissa personae nequit aliis demandari, nisi id expresse fuerit iure vel indulto concessum.»

De *potestate iurisdictionis* in sacramento poenitentiae exercenda haec statuuntur speçialia.

Can. 873 § 1: «*Ordinaria* iurisdictione ad confessiones excipiendas pro *universa Ecclesia* praeter Romanum Pontificem potiuntur S. R. E. Cardinales; pro *suo quisque territorio* Ordinarius loci et parochus aliique qui loco parochi sunt.

§ 2: Hac eadem iurisdictione gaudent etiam canonicus poenitentiarius ecclesiae quoque collegiatae, ad normam can. 401 § 1 [i. e. in omnes dioecesanos, etiam extra dioecesim, et in peregrinos qui in dioecesi versantur; nequit tamen suam potestatem delegare], et Superiores religiosi exempti pro suis subditis ad normam constitutionum.»

Can. 874 § 1: «Iurisdictionem *delegatam* ad recipiendas confessiones quorumlibet sive saecularium sive religiosorum confert sacerdotibus tum saecularibus tum religiosis etiam exemptis Ordinarius loci, in quo confessiones excipiuntur [monentur tamen religiosi, ut communiter ea facultate ne utantur sine licentia saltem praesumpta sui Superioris].

§ 2: Locorum Ordinarii iurisdictionem ad audiendas confessiones habitualiter ne concedant religiosis, qui a proprio Superiore non praesentantur; iis vero, qui praesentantur, sine gravi causa eam ne denegent [salvo can. 877, de quo infra].»

De *iurisdictione in religiosos.*

Can. 875 § 1: «In *religione clericali exempta* ad audiendas confessiones professorum, novitiorum aliorumve, de quibus can. 514 § 1 [i. e. in quos gubernandi potestatem habet], iurisdictionem delegatam confert *quoque proprius* eorundem *Superior* ad normam constitutionum; cui fas est eam concedere etiam sacerdotibus e clero saeculari aut alius religionis.

§ 2: In religione laicali exempta Superior proponit confessarium, qui tamen iurisdictionem obtinere debet ab Ordinario loci, in quo domus religiosa reperitur.»

De *iurisdictione in religiosas feminas.*

Can. 876: «Revocata qualibet contraria particulari lege seu privilegio, sacerdotes tum saeculares tum religiosi, cuiusvis gradus aut officii, ad confessiones quarumcumque religiosarum ac novitiarum valide et licite recipiendas peculiari iurisdictione indigent, salvo praescripto can. 239 § 1 n. 1 [de Cardinalibus], can. 522, 523» [de quibus supra vol. I de statu religioso].

De modo *conferendae* et *circumscribendae iurisdictionis.*

Can. 877 § 1: «Tum locorum Ordinarii iurisdictionem, tum Superiores religiosi iurisdictionem aut licentiam audiendarum confessionum ne concedant, nisi iis qui idonei per examen reperti fuerint, nisi agatur de sacerdote cuius theologicam doctrinam aliunde compertam habeant.

§ 2: Si post concessam iurisdictionem aut licentiam prudenter dubitent, num probatus a se antea sacerdos pergat adhuc idoneus esse, eum ad novum doctrinae periculum adigant, etsi agatur de parocho aut canonico poenitentiario.»

Can. 878 § 1: «Iurisdictio delegata aut licentia audiendarum confessionum concedi potest certis quibusdam circumscripta finibus.

§ 2: Caveant tamen locorum Ordinarii ac religiosi Superiores, ne iurisdictionem aut licentiam sine rationabili causa nimis coarctent.»

Can. 879 § 1: «Ad confessiones valide audiendas opus est iurisdictione scripto vel verbis *expresse concessa*.»

Sed adverte 1) benignam dispositionem circa *iurisdictionis exstinctionem* can. 207 § 2: «Potestate pro foro interno concessa, actus per inadvertentiam positus, elapso tempore vel exhausto casuum numero, validus est»; pag. 294 sqq. n. 502—506 [388—392]

2) de *Ecclesia certo supplente* can. 209: «In errore communi aut in dubio positivo et probabili, sive iuris sive facti, iurisdictionem supplet Ecclesia pro foro tum externo tum interno.»

Can. 879 § 2: «Pro concessione iurisdictionis nihil exigi potest.»

Can. 880 § 1: «Loci Ordinarius vel Superior religiosus iurisdictionem vel licentiam ad audiendas confessiones ne revocent aut suspendant, nisi gravem ob causam.

§ 2: At graves ob causas Ordinarius potest etiam parocho aut poenitentiario confessarii munus interdicere, salvo recursu in devolutivo ad Sedem Apostolicam.

§ 3: Non tamen licet Episcopo, inconsulta Sede Apostolica, si de domo formata agitur, omnibus alicuius religiosae domus confessariis una simul iurisdictionem adimere.»

De *peregrinis* et *vagis*.

Can. 881 § 1: «Omnes utriusque cleri sacerdotes ad audiendas confessiones approbati in aliquo loco, sive ordinaria sive delegata iurisdictione instructi, possunt etiam vagos ac peregrinos ex alia dioecesi vel paroecia ad se accedentes, itemque catholicos cuiusque ritus orientalis, valide ac licite absolvere.

§ 2: Qui ordinariam habent absolvendi potestatem, possunt subditos absolvere ubique terrarum.»

pag. 296 [388] n. 507 sq.

De *moribundis*.

Can. 882: «In periculo mortis omnes sacerdotes, licet ad confessiones non approbati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, quantumvis reservatis et notoriis, *etiamsi praesens sit sacerdos approbatus*, salvo praescripto can. 884 [de complice] et 2252 [de obligatione recurrendi in certis casibus post reconvalescentiam].» Omnis igitur incertitudo cessat.

De *navigantibus*.

Can. 883 § 1: «Sacerdotes omnes maritimum iter arripientes, dummodo vel a proprio Ordinario, vel ab Ordinario portus in quo navim conscendunt, vel etiam ab Ordinario cuiusvis portus interiecti, per quem in itinere transeunt, facultatem rite acceperint confessiones audiendi, possunt, toto itinere, quorumlibet fidelium secum navigantium confessiones in navi excipere, quamvis navis in itinere transeat vel etiam aliquamdiu consistat variis in locis diversorum Ordinariorum iurisdictioni subiectis.

§ 2: Quoties vero navis in itinere consistat, possunt confessiones excipere tum fidelium, qui quavis de causa ad navim accedant, tum eorum, qui ipsis ad terram obiter appellentibus confiteri petant, eosque valide ac licite absolvere etiam a casibus Ordinario loci reservatis.»

Can. 884: «*Absolutio complicis* in peccato turpi invalida est, praeterquam in mortis periculo; et etiam in periculo mortis, extra casum necessitatis, est ex parte confessarii illicita ad normam Constitutionum apostolicarum et nominatim Constit. Bened. XIV *Sacramentum poenitentiae* 1. Iunii 1741.»

De *reservatis casibus*.

Can. 893. Qui ordinario iure possunt audiendi confessiones facultatem concedere aut ferre censuras, possunt quoque, excepto Vicario Capitulari et Vicario Generali sine speciali mandato, nonnullos casus ad suum avocare iudicium, inferioribus absolvendi potestatem limitantes.

Haec avocatio dicitur *reservatio* casuum.

Quod ad reservationem censurarum attinet, dicetur postea.

Can. 894: «Unicum peccatum *ratione sui* reservatum Sanctae Sedi est falsa delatio, qua sacerdos innocens accusatur de crimine sollicitationis apud iudices ecclesiasticos.»

Can. 895: «Locorum Ordinarii peccata ne reservent, nisi, re in Synodo dioecesana discussa, vel extra Synodum auditis Capitulo cathedrali et aliquot ex prudentioribus ac probatioribus suae dioecesis animarum curatoribus, vera reservationis necessitas aut utilitas comprobata fuerit.»

Can. 896: «Inter Superiores religionis clericalis exemptae unus Superior Generalis, et in monasteriis sui iuris Abbas, cum proprio cuiusque Consilio, peccata, ut supra, subditorum reservare possunt, firmo praescripto can. 518, 519 [de eorum absolutione]».

Can. 897: «Casus reservandi sint pauci omnino, tres scilicet, vel ad summum quattuor ex gravioribus tantum et atrocioribus criminibus externis specifice determinatis; ipsa vero reservatio ne ultra in vigore maneat, quam necesse sit ad publicum aliquod inolitum vitium exstirpandum et collapsam forte christianam disciplinam instaurandam.» — «Prorsus ab iis peccatis sibi reservandis omnes abstineant, quae iam sint Apostolicae Sedi, etiam ratione censurae, reservata» (can. 898).

Can. 899: «Statutis semel reservationibus, quas vere necessarias aut utiles iudicaverint, curent locorum Ordinarii, ut ad subditorum notitiam, quo meliore eis videatur modo, eaedem deducantur, nec facultatem a reservatis absolvendi cuivis et passim impertiant.»

Ipso iure absolvendi facultas competit canonico poenitentiario (can. 401 § 1). Habitualiter *impertiatur* saltem vicariis foraneis, addita, praesertim in locis dioecesis a sede episcopali remotioribus, facultate subdelegandi toties quoties confessarios sui districtus, si et quando pro urgentiore aliquo determinato casu ad eos recurrant (cf. ib. § 2).

Ipso iure absolvere possunt 1) *parochi* aliive qui parochorum nomine in iure censentur, toto *tempore ad praeceptum paschale* adimplendum utili; 2) tum singuli *missionarii* quo *tempore missiones* ad populum haberi contingat; 3) confessarii apud quos confitentur aegroti qui domo egredi non valent; 4) apud quos confitentur sponsi matrimonii ineundi causa; 5) quoties legitimus Superior pro aliquo determinato casu petitam facultatem denegaverit, aut 6) quoties prudenti confessarii iudicio facultas a legitimo Superiore peti nequeat sine gravi poenitentis incommodo aut sine periculo violationis sigilli sacramentalis.

Extra territorium reservantis, etiamsi dumtaxat ad absolutionem obtinendam poenitens ex eo discesserit, absolvitur valide et licite (cf. can. 899 § 3 et can. 900).

Insuper notatur (can. 905) cuivis fideli integrum esse confessario legitime approbato, etiam alius ritus, cui maluerit, peccata sua confiteri.

pag. 334 ad n. 574 [n. 444]

De officio quod confessario incumbat monendi poenitentem etiam codex novi iuris statuit can. 904: debere poenitentem denuntiare infra mensem sacerdotem reum delicti sollicitationis in confessione; et confessarium debere, graviter onerata eius conscientia, de hoc onere monere poenitentem.

Locus confessionis.

Can. 908 sqq.: Locus proprius est ecclesia vel oratorium publicum vel semipublicum.

Attamen confessiones virorum licet etiam in privatis aedibus excipere; feminarum confessiones ne audiantur extra sedem confessionalem (quae sit in loco patenti et generatim in ecclesia vel oratorio — ut supra — crate fixa et leviter perforata), nisi infirmitas vel vera necessitas excuset, et adhibitis cautelis ab Ordinario loci praescriptis.

pag. 383 sqq. n. 660—681 [524 537 sqq.]

Circa **indulgentias** complura notantur partim iam iure vetere statuta, partim noviter concessa, ex quibus pauca tantum notare possum, quoad reliqua lectorem remittens ad libros indulgentiarum.

Cf. can. 925: Ut quis capax sit indulgentias *sibi* lucrandi, debet esse baptizatus, non excommunicatus, in statu gratiae saltem in fine operis, subditus concedentis. «Plenaria indulgentia ita concessa intelligitur, ut, si quis eam plenarie lucrari non possit, eam tamen partialiter lucretur pro dispositione quam habet» (can. 926).

De altari privilegiato: 1) Confirmatur, in die commemorationis omnium fidelium defunctorum omnes missas gaudere privilegio altaris; 2) Episcopos, Vicarios et Praefectos Apostol., Abbates vel Praelatos nullius, Superiores maiores in religione clericali exempta, posse declarare unum altare privilegiatum in suis ecclesiis cathedralibus, collegiatis, conventualibus, paroecialibus, quasi-paroecialibus, dummodo aliud non iam habeatur, non autem in oratoriis publicis vel semipublicis, nisi sint ecclesiae paroeciali unita seu eiusdem subsidiaria (cf. can. 916). pag. 403 n. 698

«Pro missis celebrandis in altari privilegiato nequit, sub obtentu privilegii, maior exigi missae eleemosyna» (can. 918 § 2).

Indulgentia plenaria semel tantum in die, partialis pluries, repetito opere, acquiri potest. nisi *contrarium expresse* dicatur (cf. can. 928).

De visitatione ecclesiae. Si qui communem vitam agunt (etiam qui valetudinis vel ministerii causa ibi commorantur), possunt, si visitatio ecclesiae *indeterminate* praescribitur, satisfacere visitatione sacelli domus in quo obligationi audiendi sacrum ex iure satisfacere possunt (cf. can. 929).

De confessione et communione requisita.

Can. 931 § 1: «Ad quaslibet indulgentias lucrandas confessio forte requisita peragi potest *intra 8 dies qui immediate praecedunt* diem cui indulgentia affixa est; communio in *pervigilio* diei; utraque, i. e. et conf. et commun., etiam *intra subsequentem totam octavam.*

§ 2: Pariter ad lucrandas indulgentias pro piis exercitiis in triduum, hebdomadam etc. ductis concessas

confessio et communio fieri potest *intra octavam* quae immediate sequitur exercitium expletum.

§ 3: Christifideles, qui solent, nisi legitime impediantur, saltem *bis in mense ad sacramentum poenitentiae* accedere, *aut* s. communionem in statu gratiae et cum recta piaque mente recipere quotidie — quamvis semel aut iterum per hebdomadam abstineant —, possunt omnes indulgentias consequi, etiam sine actuali confessione quae ceteroquin ad eas lucrandas necessaria foret, exceptis indulgentiis sive iubilaei ordinarii et extraordinarii, sive ad instar iubilaei.»

Circa orationes et preces.

1. Ad preces fundendas ad mentem S. Pontificis non sufficit sola mentalis oratio.

2. Peculiares orationes, quibus indulgentia adnexa est, possunt recitari in quocumque idiomate, dummodo de fidelitate versionis constet ex declaratione Sanctae Poenitentiariae [olim S. Congr. Indulg.] vel unius ex Ordinariis loci, ubi illa lingua vulgaris est; sed ob quamlibet mutationem, subtractionem, interpolationem indulgentiae penitus cessant.

3. Sufficit orationem alternis cum socio recitare, aut mente eam prosequi dum ab alio recitatur.

4. Muti lucrari possunt indulgentias precibus publicis adnexas, si una cum ceteris fidelibus in eodem loco orantibus piam mentem ac pios sensus ad Deum attollant; si agatur de peculiaribus seu privatis orationibus, sufficit, ut eas mente recolant signisve effundant vel tantummodo oculis percurrant (cf. can. 934 et 936).

Potestas commutandi (can. 935) confessariis data est universim «pia opera ad lucrandas indulgentias iniuncta in alia pro iis qui, legitimo detenti impedimento, eadem praestare nequeant.»

pag. 410 n. 709 [564] Circa **benedictionem apostolicam** cum plenar. indulg. pro articulo mortis *larga* data est facultas can. 468 § 2: «Parocho aliive sacerdoti, qui infirmis assistat, facultas est eis concedendi benedictionem apostolicam cum indulgentia plenaria in articulo mortis,

secundum formam a probatis liturgicis libris traditam, quam benedictionem impertiri ne omittat.»

De sacramento extremae unctionis

notatu digna sunt (cf. can. 947): pag. 415 sq. n. 719 sq. [569 sqq.]

1. Confirmatur de unctione *in necessitate:* «sufficit unica unctio in uno sensu seu rectius in fronte cum praescripta forma breviori, salva obligatione singulas unctiones supplendi, cessante periculo.»

2. Unctio *renum semper omittatur;* unctio pedum *omitti potest* ex qualibet rationabili causa.

Sanctio illa, qua sub poena censurae latae sententiae prohibebatur regularibus ius parochi in administranda extrema unctione laedere, sublata est. pag. 417 ad n. 721 [575]

De intentione nota can. 942: «Hoc sacramentum non est conferendum illis qui impoenitentes in manifesto peccato mortali contumaciter perseverant; quodsi hoc dubium fuerit, conferatur sub conditione.» pag. 418 ad n. 724 [577]

Can. 943: «Infirmis autem qui, cum suae mentis compotes essent, illud saltem implicite petierunt, aut verisimiliter petiissent, etsi deinde sensus vel usum rationis amiserint, nihilominus absolute praebeatur.»

De sacramento ordinis.

In novo iure can. 957 et can. 964 § 1 data quidem est Praefectis Apostol. etc., qui episcopali charactere careant, potestas in suo territorio subditis aut alienis cum litteris dimissoriis sui Ordinarii conferre tonsuram et minores ordines. At ordinatio extra concessos fines ab eisdem peracta declaratur *irrita*. pag. 480 ad n. 747 not. 1 [595]

Circa Episcopum proprium ordinationis accuratiora quaedam statuta sunt: 1) Titulus familiaritatis sublatus est (cf. can. 956). 2) Quoad religiosos ordinandos statuitur: 1° Religiosi exempti a nullo Episcopo ordinari licite possunt sine litteris dimissoriis proprii Superioris maioris. 2° Superiores professis votorum simplicium (de quibus can. 574) litteras dimissorias concedere possunt tantum ad primam tonsuram et ordines minores. 3° Ordinatio ceterorum omnium alum- pag. 432 sqq. ad n. 752 sqq. [594—596]

norum cuiusvis religionis regitur iure saecularium, revocato quolibet indulto Superioribus concesso dandi professis a votis temporariis litteras dimissorias ad ordines maiores (can. 964). 4° Episcopus ad quem Superior religiosus litteras dimissorias mittere debet, est Episcopus dioecesis in qua sita est domus religiosa, ad cuius familiam pertinet ordinandus. Ad alium Episcopum dimissorias mittere tum tantum potest, cum Episcopus dioecesanus licentiam dederit, aut sit diversi ritus, aut absens, aut proximo legitimo tempore (can. 1006 § 2) non sit ordinationem habiturus, vel denique sedes vacet nec regatur dioecesis ab aliquo episcopali charactere insignito (quae constare debent authentico curiae episcopalis testimonio). Cf. can. 966.

pag. 454 sqq. n. 755 sqq. [598 sqq.]

Circa **subiectum ordinationis** complura noviter disponuntur: Universim statuitur can. 974: Ut quis licite ordinari possit, requiruntur: 1° recepta sacra confirmatio; 2° mores ordini recipiendo congruentes; 3° aetas canonica; 4° debita scientia; 5° ordinum inferiorum susceptio; 6° interstitiorum observatio; 7° titulus canonicus [mensae], si agatur de ordinibus maioribus.

De singulis particularia statuuntur.

Quoad *mores:* per se educatio in seminario, saltem per integrum cursum theologicum (cf. can. 972), atque iam pro tonsurandis propositum ascendendi ad presbyteratum (can. 973).

Quoad *aetatem* servatur, quod hucusque sancitum erat; sed modificatio facta est ex sequenti «scientia requisita».

Quoad *scientiam debitam* can. 976 § 1 notat: Nemo sive saecularis sive religiosus ad *primam tonsuram* promoveatur ante *inceptum cursum theologicum.*

Firmo praescripto de debita *aetate* subdiaconatus ne conferatur, nisi exeunte anno tertio cursus theologici; diaconatus nisi incepto quarto anno; presbyteratus nisi post medietatem eiusdem quarti anni. — Cursus theologicus autem peractus esse debet non privatim, sed in scholis ad id institutis secundum studiorum rationem can. 1365 determinatam.

In quo canone statuitur, ut in philosophiam rationalem cum affinibus disciplinis per integrum saltem biennium alumni incumbant; in theologiam per integrum saltem quadriennium: qui cursus complecti debet praeter theologiam dogmaticam et moralem etiam studium Sacrae Scripturae, historiae ecclesiasticae, iuris canonici, liturgiae, sacrae eloquentiae et cantus ecclesiastici. — Habendae sunt etiam lectiones de theologia pastorali, atque practicae exercitationes in ratione tradendi catechismum, audiendi confessiones, visitandi infirmos, assistendi moribundis.

Quoad interstitia. Tempus inter tonsuram et ostiariatum et inter singulos ordines minores relinquitur prudenti Episcopi iudicio, inter acolythatum et subdiaconatum unus saltem annus statuitur, inter subdiaconatum et diaconatum saltem tres menses; inter diaconatum et presbyteratum etiam tres saltem menses: nisi necessitas aut utilitas Ecclesiae, iudicio Episcopi, aliud exposcat.

Numquam tamen, nisi de peculiari licentia Romani Pontificis, minores ordines cum subdiaconatu, duove sacri ordines, uno eodemque die, reprobata quavis contraria consuetudine, conferantur; immo nec primam tonsuram conferre licet una cum aliquo ex ordinibus minoribus, neque omnes ordines minores una simul.

Tempus et locus vero ordinationis nunc sic disponuntur:

Can. 1006 § 2: Ordinationes in sacris celebrantur intra missarum sollemnia sabbatis quattuor Temporum, sabbato ante Dominicam Passionis et Sabbato Sancto.

§ 3. Gravi tamen causa interveniente, Episcopus potest eas habere etiam quolibet die Dominico aut festo de praecepto.

§ 4. Prima tonsura quolibet die et hora conferri potest; ordines minores singulis diebus Dominicis et festis duplicibus, mane tamen.

§ 5. Reprobatur consuetudo contra ordinationum tempora praecedentibus paragraphis praescripta; quae

servanda quoque sunt, cum Episcopus latini ritus ordinat ex apostolico indulto clericum ritus orientalis aut contra.

Can. 1007: Quoties ordinatio iteranda sit, vel aliquis ritus supplendus, sive absolute sive conditionate, id fieri potest etiam extra tempora ac secreto.

Can. 1009 § 1: Ordinationes generales in cathedrali ecclesia, vocatis praesentibusque ecclesiae canonicis, publice celebrentur; si autem in alio dioecesis loco, praesente clero loci, dignior quantum fieri potest ecclesia adeatur.

§ 2: Non prohibetur autem Episcopus, iusta suadente causa, ordinationes particulares habere in aliis etiam ecclesiis itemque in oratorio domus episcopalis aut seminarii aut religiosae domus.

§ 3: Prima tonsura et ordines minores conferri possunt etiam in privatis oratoriis.

Quoad **titulum mensae** praescribitur:

Can. 979 § 1: Pro *clericis saecularibus* titulus canonicus est titulus *beneficii,* eoque deficiente, *patrimonii* aut *pensionis.*

§ 2: Hic titulus debet esse vere securus pro tota ordinati vita et vere sufficiens ad congruam eiusdem sustentationem, secundum normas ab Ordinariis pro diversis locorum et temporum necessitatibus et adiunctis dandas.

Dein statuitur, ut ordinatus in sacris, si titulum amittat, alium sibi providere debeat, nisi iudicio Ordinarii aliter congruae sustentationi cautum sit; ut vero Ordinarius, qui citra indultum apostolicum subditum ordinaverit scienter sine titulo, ei providere, si necesse fuerit, debeat; et ut pactum contrarium sit irritum.

Suppleri tamen potest defectus tituli: *titulo servitii dioecesis,* aut pro diversis locis, titulo *missionis*; in quibus casibus ordinandus iurare debet, se serviturum esse dioecesi vel missioni sub auctoritate Ordinarii, qui debet ei beneficium vel officium vel subsidium congruum conferre.

Can. 982: Pro *regularibus* titulus est ex sollemni professione *titulus paupertatis.* — Pro religiosis votorum

simplicium perpetuorum admittitur titulus *mensae communis*, vel *congregationis*, aliusve similis, ad normam constitutionum. — Ceteri religiosi quod ad titulum quoque reguntur iure saecularium.

De impedimentis ordinationis recipiendae.

Hucusque in Theologia morali de his actum est postea sub titulo *De irregularitatibus*. pag. 733 sqq. n. 1279—1311 [1002—1030]

Rectius hoc loco «De ordinatione» de iis agitur.

Ius novum haec habet: Impedimenta sunt: 1. irregularitates ex defectu; 2. irregularitates ex delicto; 3. simplicia impedimenta.

I. *Irregulares ex defectu* sunt (can. 984):

1. Illegitimi, sive illegitimitas sit publica sive occulta, nisi fuerint legitimati vel vota sollemnia professi.

2. Corpore vitiati, qui secure propter debilitatem, vel decenter propter deformitatem altaris ministerio fungi non valeant. Ad impediendum tamen exercitium ordinis legitime recepti gravior requiritur defectus, neque ob hunc defectum prohibentur actus qui rite poni possunt (cf. circa hoc Theol. mor. II n. 1303 sq. [1022 sq.], ubi saltem normam habes directivam).

3. Qui epileptici vel amentes, vel a daemone possessi sunt vel fuerunt; quodsi post receptos ordines tales evaserint et iam liberos esse certo constet, Ordinarius potest suis subditis receptorum ordinum exercitium rursus permittere.

4. Bigami, qui nempe duo vel plura matrimonia valida successive contraxerunt [Bigamia vera]. pag. 748 n. 1306 [1025 sq.]

5. Qui infamia iuris notantur [causae aliae nunc statuuntur quam illae, de quibus habes Theol. mor. II n. 1308 sqq.; crimina novo iure ita notata postea habes *De poenis*].

6. Iudex qui mortis sententiam tulit.

7. Qui munus carnificis susceperint eorumque voluntarii ac immediati ministri in exsecutione capitalis sententiae. [In n. 7 sufficit susceptio muneris; ceterum in n. 7 et 6 habes defectum antea dictum «lenitatis» multum arctius statutum.] pag. 749 n. 1307 [1027]

II. *Irregulares* sunt *ex delicto* (can. 985):

pag. 735 n. 1283 [1006]

1. Apostatae a fide, haeretici, schismatici.

2. Qui, praeterquam in casu extremae necessitatis, baptismum ab acatholicis quovis modo sibi conferre siverunt. [Antiqua irregularitas «fonte reus» paullo aliter et clarius declarata.]

3. Qui matrimonium attentare aut civilem actum tantum ponere ausi sunt, si vel ipsimet vinculo matrimoniali aut ordine sacro aut votis religiosis etiam simplicibus ac temporariis ligati sunt, vel cum muliere iisdem votis adstricta aut matrimonio valido coniuncta contrahere audent. [Habes hic irregularitatem ex bigamia antea dicta similitudinaria et interpretativa.]

4. Qui voluntarium homicidium perpetrarunt aut fetus humani abortum procuraverunt, effectu secuto, omnesque cooperantes.

5. Qui se ipsos vel alios mutilaverunt, vel sibi vitam adimere tentaverunt.

6. Clerici medicam vel chirurgicam artem sibi vetitam exercentes, si exinde mors sequatur.

pag 736 sqq. n. 1284 et 1285 [1007—1009]

7. Qui actum ordinis, clericis in ordine sacro constitutis reservatum ponunt vel eo ordine carentes, vel ab eius exercitio poena canonica sive personali, medicinali aut vindicativa, sive locali prohibiti. [Habes irregularitatem «sacris reus» et «censura reus». Verum sub titulo «*censura* reus» intellige etiam violationem eius interdicti vel suspensionis, quae potius poena vindicativa quam censura sit.]

Nota can. 986: «Haec delicta irregularitatem non pariunt, nisi fuerint gravia peccata, post baptismum patrata (salvo n. 2), itemque externa, sive publica sive occulta»;

ac etiam can. 988: «Ignorantia irregularitatum sive ex delicto sive ex defectu atque impedimentorum ab eisdem non excusat.»

III. Illa igitur *impedimenta simpliciter dicta* sequuntur

Can. 987. Sunt simpliciter impediti:

1. Filii acatholicorum, quamdiu parentes in suo errore permanent.

2. Viri uxorem habentes.

3. Qui officium vel administrationem gerunt clericis vetitam, cuius rationes reddere debeant, donec, deposito officio et administratione atque rationibus redditis, liberi facti sint.

4. Servi servitute proprie dicta ante acceptam libertatem.

5. Qui ad ordinarium militare servitium civili lege adstringuntur, antequam illud expleverint.

6. Neophyti, donec iudicio Ordinarii sufficienter probati fuerint.

7. Qui infamia facti laborant, dum ipsa, iudicio Ordinarii, perdurat.

Nota can. 989: «Irregularitates et impedimenta multiplicantur ex diversis eorundem causis, non autem ex repetitione eiusdem causae, nisi agatur de irregularitate ex homicidio voluntario.»

De *dispensatione ab irregularitatibus* bene notanda:

Can. 990 § 1: Licet Ordinariis per se vel per alium suos subditos dispensare ab irregularitatibus omnibus *ex delicto occulto* provenientibus, ea excepta, de qua in can. 985, n. 4 (i. e. ex homicidio voluntario vel abortu), aliave deducta ad forum iudiciale.

§ 2: Eadem facultas competit cuilibet confessario in casibus occultis urgentioribus, in quibus Ordinarius adiri nequeat et periculum immineat gravis damni vel infamiae, *sed ad hoc dumtaxat, ut poenitens ordines iam susceptos exercere licite valeat.*

Can. 991 monet in precibus indicari debere omnes irregularitates omniaque impedimenta; alioquin dispensationem *generalem* valere quidem pro reticitis bona fide, non pro reticitis mala fide. Immo in homicidio voluntario numerum delictorum sub poena nullitatis dispensationis exprimendum esse.

Dein: Dispensatio generalis *ad ordines* valet etiam pro ordinibus maioribus, et ad obtinenda beneficia non consistorialia, etiam curata. Sed dispensatus *nondum potest renuntiari:* Cardinalis, Episcopus, Abbas vel Praelatus *nullius,* Superior maior in religione clericali exempta.

Dispensatio in foro interno non sacramentali concessa scripto consignetur; et de ea in secreto Curiae libro constare debet.

Additur in codice novi iuris caput **de iis quae ordinationi praeire debent** (can. 992—1001).

Specialia praescribuntur 1. de testimonialibus litteris; 2. de examinibus quae praecedere debeant ordinationem, 3. de spiritualibus exercitiis ante ordinationem faciendis.

I. *Testimonia afferri debent:* 1. ultimae ordinationis; si de prima tonsura agitur, testimonia recepti baptismatis et confirmationis;

2. de peractis studiis praescriptis;

3. de bonis moribus (dandum a rectore seminarii aut eo sacerdote, cui candidatus extra seminarium commendatus fuerit);

4. ab Ordinariis locorum, in quorum dioecesi tamdiu moratus fuerit promovendus, ut canonicum impedimentum contrahere potuerit — quod spatium regulariter est pro militibus trimestre, pro aliis post pubertatem semestre. Episcopo licet tamen ex causa exigere pro breviore spatio. (Immo, si post litteras illas obtentas sed ante peractam ordinationem tam diuturna commoratio in aliena dioecesi facta est, novae quoque *dandae sunt* litterae testimoniales);

5. litterae testimoniales Superioris maioris religiosi, si de eo ordinando agitur.

Etiam Superior religiosus suis litteris dimissoriis non solum testari debet promovendum professionem religiosam emisisse et esse de familia domus religiosae sibi subditae, sed etiam de studiis peractis aliisque de iure requisitis.

Episcopus iis litteris dimissoriis acceptis, aliis testimonialibus non indiget.

II. *De examinibus.*

Can. 996. 1. Quilibet promovendus sive saecularis sive religiosus debet praevium ac diligens examen subire circa ordinem suscipiendum.

2. Promovendi ad sacros ordines in aliis quoque de sacra theologia tractatibus periculum facere debent.

3. Episcoporum est statuere, qua methodo, coram quibus et ex quibus tractatibus theologicis examen fiat.

Cf. can. 997. Hoc examen sive pro clericis saecularibus sive pro religiosis recipit ille Ordinarius loci, qui iure ordinat aut dimissorias dat; potest tamen Episcopo ordinaturo id committere, si id oneris suscipere velit. — Subditum alienum sive saecularem sive religiosum ordinans cum litteris dimissoriis potest acquiescere testimonio illius qui dimissorias dat, sed non tenetur.

Cf. can. 998. Exceptis candidatis religiosis votorum perpetuorum, promovendorum nomina denuntianda sunt in propria ecclesia paroeciali vel ad arbitrium Episcopi in alia ecclesia, aut pro publicatione statui potest affixio ad valvas ecclesiae per aliquot dies. — Quae publicatio iteranda est, nisi Ordinario aliter videatur, si ordinatio intra sex menses non fuerit secuta.

Cf. can. 999. Quivis fidelium impedimenta, si quae sciat, Ordinario vel parocho revelare tenetur.

III. *De sacris exercitiis.*

Cf. can. 1001 § 1: Qui ad primam tonsuram et ordines minores promovendi sunt, spiritualibus exercitiis per tres saltem integros dies vacent; qui ad ordines sacros, per sex saltem integros dies, sed si qui intra semestre plures ordines maiores suscepturi sunt, Ordinarius exercitia ante diaconatum reducere potest, non tamen infra tres integros dies.

§ 2: Si ordinatio ultra semestre ex qualibet causa differatur, exercitia iteranda sunt; secus ad arbitrium Ordinarii.

§ 3: Haec exercitia peragenda sunt a religiosis in propria domo, vel in alia iudicio prudenti Superioris; a saecularibus in seminario aut in alia pia vel religiosa domo ab Episcopo designata.

§ 4: De peractis exercitiis Episcopus certior fiat testimonio Superioris domus, in qua peracta sint; si de religiosis agitur, testimonio proprii Superioris maioris.

pag. 442 sqq. ad n. 771 sqq. [609 sqq.]

De oneribus clericatui annexis.

Media sanctioris vitae commendantur, vel etiam iubentur can. 125 sqq. Scilicet: *Curent Ordinarii*, ut clerici omnes frequenter sacramento poenitentiae utantur; ut *quotidie* orationi mentali per aliquod tempus incumbant, Sanctissimum Sacramentum visitent, Deiparam Rosario colant, conscientiam suam discutiant.

Debent sacerdotes saeculares tertio saltem quoque anno spiritualibus exercitiis vacare per tempus a proprio Ordinario determinandum, idque in pia religiosave domo ab Ordinario designata: a quo nemo eximatur nisi in particulari casu ex iusta causa et ex expressa Ordinarii licentia (can. 126).

Omnes clerici tenentur, praesertim vero presbyteri, speciali obligatione suo quisque Ordinario reverentiam et obedientiam exhibere. — Quoties et quamdiu id, iudicio proprii Ordinarii, Ecclesiae necessitas exigat, ac nisi legitimum impedimentum excuset, suscipiendum est clericis ac fideliter implendum munus, quod ipsis fuerit ab Episcopo commissum.

Studium sacrum, suscepto sacerdotio, ne omittant. Singulis annis saltem per triennium in diversis sacris disciplinis antea opportune designatis, examen subeant, etsi iam beneficium paroeciale aut canonicale adepti, nisi ob iustam causam fuerint ab Ordinario loci exempti.

Saepius in anno *conferentiae* seu *collationes* habeantur in civitate episcopali et in singulis vicariatibus foraneis.

De *habitu clericali* breviter notatur can. 136:

§ 1: «Omnes clerici decentem habitum ecclesiasticum, secundum legitimas locorum consuetudines et Ordinarii loci praescripta, deferant, tonsuram seu coronam clericalem, nisi recepti populorum mores aliter ferant, gestent, et capillorum simplicem cultum adhibeant.

§ 2: Anulo ne utantur, nisi id ipsis a iure aut apostolico privilegio sit concessum.

§ 3: Clerici minores, qui propria auctoritate, sine legitima causa habitum ecclesiasticum et tonsuram dimiserint, nec, ab Ordinario moniti, sese intra mensem emendaverint, ipso iure e statu clericali decidunt.»

Omnibus clericis prohibentur varia officia, artes etc., quae minus clericos decet exercere:

Negotiationem aut mercaturam exercere per se vel per alios, in propriam sive in alienam utilitatem, *clerici prohibentur* (can. 142). pag. 443 sq. ad n. 773 sqq. [611 sq.]

Officia a statu clericali aliena, etiam in se non indecora, vitent: sine *apostolico* indulto *medicinam vel chirurgiam* ne excerceant; *tabelliones* seu *publicos notarios,* nisi in Curia ecclesiastica, ne agant; officia publica, quae exercitium laicalis iurisdictionis vel administrationis secum ferunt, ne assumant. ad n. 775 et 776 [613 sq.]

Sine licentia sui Ordinarii ne ineant gestiones bonorum ad laicos pertinentium aut officia saecularia, quae secum ferant onus reddendarum rationum; procuratoris aut advocati munus ne exerceant, nisi in tribunali ecclesiastico aut in civili tribunali quando de propria aut ecclesiae suae causa agitur; in iudicio laicali criminali gravem personalem poenam persequente nullam partem habeant, ne testimonium quidem sine necessitate ferentes.

Munus *deputatorum* ne sollicitent neve acceptent sine licentia tum sui Ordinarii tum Ordinarii loci, in quo electio facienda sit; neve sine licentia Sanctae Sedis in locis, ubi pontificia prohibitio intercesserit.

A *fide iubendo,* etiam de bonis propriis, clericus prohibetur inconsulto loci Ordinario (cf. can. 137 et 139).

De venatione dicitur can. 138: «Clerici ... venationi *ne indulgeant,* clamorosam *nunquam* exerceant» — et: «arma ne gestent, nisi quando iusta timendi causa subsit». ad n. 777 [615]

Ib. can. 138 habes: «*Tabernas* aliaque similia loca sine *necessitate* aut *alia causa ab Ordinario loci probata* ne ingrediantur.» ad n. 778 [616]

Can. 140: «*Spectaculis, choreis* et *pompis,* quae (clericos) dedecent, vel quibus clericos interesse scandalo sit, praesertim in *publicis theatris,* ne intersint.»

Circa *ludos* habetur can. 138: «Aleatoriis ludis, *pecunia exposita,* ne vacent.» ad n. 779 [617]

ad n. 780 sqq. [618 sq.] Circa *coelibatum* breviter notat can. 132 § 1: «Clerici in maioribus ordinibus constituti a nuptiis arcentur et servandae castitatis obligatione ita tenentur, ut contra eandem peccantes sacrilegii quoque rei sint, salvo praescripto can. 214 § 1 [ubi agitur de gravi metu incusso ratione ordinationis suscipiendae].

§ 2. Clerici minores possunt quidem nuptias inire, sed nisi matrimonium fuerit nullum vi aut metu eisdem incusso, ipso iure e statu clericali excidunt.

§ 3. Coniugatus, qui sine dispensatione apostolica ordines maiores, licet bona fide, suscepit, ab eorundem ordinum exercitio prohibetur.»

ad n. 784 [619] *Circa cohabitationem cum mulieribus* can. 133 eas, quibuscum communiter liceat cohabitare, enumerat: matrem, sororem, amitam et huiusmodi, aut a quibus spectata morum honestas cum provectiore aetate coniuncta omnem suspicionem amoveat.

Quodsi nihilominus in aliquo casu scandalum aut incontinentiae periculum accidere possit, Ordinarii est, severiora iniungere, atque «contumaces praesumuntur concubinarii» (ib. can. 133 § 4).

pag. 424 sqq. n. 785 sqq. [622 sqq.] *De obligatione ad recitandas horas canonicas* notatur solummodo: Clerici in maioribus ordinibus constituti tenentur obligatione quotidie horas canonicas integre recitandi secundum proprios et probatos liturgicos libros (can. 135). Excipiuntur can. 213 et 214 ii, qui ad statum laicalem legitime redacti aut regressi sunt.

De modo recitandi vide fuse in Theol. mor. l. laud.

De specialibus diversorum ordinum clericis eorumque obligationibus et iuribus.

pag. 471 ad n. 823 [647 not.] Nota *de parocho* (can. 476 § 3): «*Non ad parochum,* sed ad loci Ordinarium, *audito parocho,* competit ius nominandi vicarios cooperatores e clero saeculari.»

De facultate dispensandi in legibus Ecclesiae, in reservatione casuum et censurarum, matrimoniique impedimentis alibi suis locis dictum est vel dicetur; idem dic de potestate Episcoporum.

Quoad *canonicos* circa absentiam a choro sine dispendio reditùum beneficii ac distributionum quotidianarum nova dispositio facta est can. 420 et 421:

A. Excusantur a choro, ita ut percipiant *et fructus praebendae et distributiones quotidianas:* pag. 474 n. 827 sq. [649]

1. Capitulares *iubilati* ad normam can. 422 § 2 (nisi expressa obstent fundatorum vel oblatorum voluntas, ecclesiae statuta aut consuetudo).

2. Canonicus theologus singulis diebus, quibus suo munere fungitur.

3. Canonicus poenitentiarius, dum tempore chori vacat confessionibus audiendis.

4. Vicarius paroecialis aliusve e Capitulo sive parochus sive coadiutor ab Episcopo deputatus, dum paroecialibus vacat officiis.

5. Qui infirmitate aliove physico impedimento choro prohibetur assistere.

6. Qui pontificia legatione alibi funguntur aut personae Romani Pontificis actu inserviunt.

7. Qui piis exercitiis vacant ad normam can. 126 [supra pag. 54]: quo tamen indulto semel tantum in anno a chori servitio liberantur.

8. Accedentes una cum Episcopo aut eiusdem vice ad visitanda limina apostolorum.

9. Qui ab Episcopo vel Capitulo mittuntur ad concilium oecumenicum, plenarium, provinciale aut ad synodum dioecesanam.

10. Qui de Capituli consensu, non contradicente Episcopo, absunt a choro ob Capituli seu propriae ecclesiae utilitatem.

11. Qui Episcopo sacra peragenti assistunt ad normam can. 412.

12. Qui Episcopum comitantur in visitatione dioecesis vel visitationem ipsam eius nomine et mandato peragunt.

13. Qui operam navant conficiendis processibus in causis de quibus in can. 1999 sqq., vel uti testes in his causis vocati sunt, pro diebus et horis quibus hoc officium praestant [scil. in causis beatificationis et canonizationis].

14. Parochi consultores, examinatores et iudices synodales, dum proprio munere funguntur.

NB. Distributiones vero, quae *inter praesentes* dicuntur, ii tantum percipiunt, qui n. 1, 7, 11, 13 enumerantur, nisi obstet fundatorum expressa voluntas.

B. Excusantur a choro, ita ut percipiant *praebendae fructus dumtaxat, non* autem *distributiones:*

1. Qui ex licentia Ordinarii loci publice docent in scholis ab Ecclesia recognitis sacram theologiam aut ius canonicum.

2. Dantes operam studio sanctae theologiae aut iuris canonici in publicis scholis ab Ecclesia probatis, de Ordinarii licentia.

3. Vicarius Capitularis, Vicarius Generalis, officialis ac cancellarius, si de gremio sunt, dum suis muneribus vacant.

4. Canonici qui Episcopo inserviunt ad normam can. 412 § 2.

NB. Quodsi omnes fructus praebendae consistant in distributionibus, vel adeo sint tenues, ut tertiam distributionum partem non attingant, tunc memorati omnes duas tertias partes distributionum lucrantur, cumulatas ex fructibus praebendae ac distributionibus.

pag. 475 ad n. 829 [650]

De *privilegiis communibus clericorum* vide supra, quae ad vol. I, n. 232 notata sunt. — Privilegium *canonis,* quod dicitur, contra personales iniurias, idem quidem mansit; neque tamen delinquentes omnes, ita ut antea, *vitandi* sunt, atque de censurae absolutione alia facta est dispositio: de quo infra *De censuris.*

pag. 478 sq. ad n. 835 sq. [654 sq.]

De privilegiis ac facultatibus *regularium* nota: communicationem mutuam abhinc esse sublatam, atque videndum iam est singulis religionibus, quid sibi *directe* fuerit concessum neque revocatum (cf. can. 613).

De matrimonio.

ad n. 839 et 842 sq. [660 sqq.]

De *sponsalibus* atque *matrimonii promissione* confirmatur atque effertur (contra id quod antea probabile erat) can. 1017 § 1: «Matrimonii promissio, sive

unilateralis sive bilateralis, seu sponsalitia, *irrita est pro utroque foro,* nisi facta fuerit per scripturam subsignatam a partibus et vel a parocho aut loci Ordinario, vel a duobus saltem testibus» etc.

Additur autem non parvi momenti dispositio § 3: «At ex matrimonii promissione, licet valida sit nec ulla iusta causa ab eadem implenda excuset, non datur actio ad petendam matrimonii celebrationem; datur tamen ad reparationem damnorum, si quae debeatur.»

De bannis seu *publicationibus* nota haec:

1. Facienda sunt a *propriis parochis.* Si qui sponsi post annos pubertatis per sex menses alibi commorati fuerint (vel etiam ex aliis causis), Ordinarii loci est praescribere alibi proclamationes aliasque investigationes (cf. can. 1023). ad n. 861 sqq. [673 sqq.]

2. Expresse dicitur fieri posse banna non solum inter Missarum sollemnia, sed etiam inter alia officia divina, ad quae frequens sit populi accessus (can. 1024).

3. Pro proclamationibus Ordinarius substituere potest *publicam affixionem nominum* ad valvas ecclesiae per spatium octo saltem dierum, ita ut duo festi de praecepto comprehendantur (can. 1025).

4. Proclamationes matrimonii mixti ne fiant; immo si Ordinarius, remoto scandalo, eas facere opportunum duxerit post concessam dispensationem talis matrimonii, mentio disparis religionis ne fiat (can. 1026).

Nunc expresse dicitur: in *dispensatione bannorum* sufficere dispensationem *unius* Ordinarii, scil. eius, in cuius dioecesi matrimonium celebretur; si illud extra proprias dioeceses ineatur, quemlibet ex propriis Ordinariis posse dispensare (can. 1028 § 2). pag. 495 ad n. 864 [675]

Si post proclamationes intra sex menses matrimonium non fuerit contractum, publicationes repetendae sunt, nisi Ordinario loci aliter videatur (can. 1030 § 2).

De consensu matrimoniali. pag. 506 sq. ad n. 884 et 887 [692]

Ne facilius propter opinionem nullitatis iudicetur matrimonium *nullum,* nota can. 1085: «Scientia aut

opinio nullitatis matrimonii consensum matrimonialem necessario non excludit.» Quare in eiusmodi casibus omnino investiganda est *voluntas praevalens*.

Quoad formam substantialem in contrahendo matrimonio re fere intactum est decretum Pii X *Ne temere*. Noto leves quasdam mutationes:

ad n. 888 Quod in *Ne temere* IV 1) dicitur, qui non possint matrimonio contrahendo assistere, nunc can. 1095 sic enuntiatur: qui «per sententiam fuerint excommunicati vel interdicti vel suspensi ab officio, aut ut tales declarati».

Ib. ad 3) in inciso «*invitati ac rogati* et neque vi neque gravi metu constricti requirant excipiantque contrahentium consensum» omissa nunc sunt *verba typis italicis expressa* (cf. can. 1095 § 1 3°).

pag. 510 ad n. 891 et 892 Loco art. VII et VIII decreti *Ne temere* nunc habetur brevius dictum can. 1098: «Si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus vel Ordinarius vel sacerdos delegatus, qui matrimonio assistant ad normam can. 1095, 1096: 1° In mortis periculo validum et licitum est matrimonium contractum coram solis testibus; et etiam extra mortis periculum, dummodo prudenter praevideatur eam rerum conditionem esse *per mensem duraturam*. 2° In utroque casu, si praesto sit alius sacerdos, qui adesse possit, vocari et una cum testibus matrimonio assistere debet, salva coniugii validitate coram solis testibus.»

Sane ex industria omissa est declaratio publici iuris facta d. d. 31 Ian. 1916 pro casu, quo propter leges civiles actus civilis et proin religiosus per longius tempus factus fuerit impossibilis, vid. «Recurratur in singulis casibus». Num ex hac omissione res reducta sit ad eam probabilitatem, quae antea exstitit et de qua loquor in Theol. mor. II, n. 892, Rev^mi locorum Ordinarii iudicent.

pag. 511 sq. ad n. 894 Cum novo iure can. 1099 omnes catholici ad formam Pianam adstricti dicantur, neque ullibi mentio fiat particularis illius legis Bullae *Provida:* etiam in Germania atque ubique terrarum lex communis a die 19 Maii 1918 videtur valere, abrogata illa Constitu-

tione *Provida,* neque matrimonia mixta valide contrahi posse nisi coram parocho catholico.

Ceterum qui catholici, qui acatholici censeantur quoad matrimonium, sume ex can. 1099 § 1: «Ad statutam formam [coram catholico parocho vel sacerdote] tenentur:

1. Omnes in catholica Ecclesia baptizati, et ad eam ex haeresi aut schismate conversi, licet hi sive illi ab eadem postea defecerint, quoties *inter se* matrimonium ineunt.

2. Iidem, si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus matrimonium contrahant.

3. Orientales, si cum latinis contrahant hac forma adstrictis.

§ 2: Firmo autem praescripto § 1, n. 1, acatholici sive baptizati sive non baptizati, si *inter se* contrahant, nullibi tenentur ad catholicam matrimonii formam servandam; item *ab acatholicis nati,* etsi in Ecclesia catholica baptizati, qui *ab infantili aetate* in haeresi vel schismate aut infidelitate vel sine ulla religione adoleverunt, *quoties cum parte acatholica* contraxerint.»

Circa *formam Tridentinam:* quam in diiudicandis matrimoniis ante diem 19 Aprilis 1908 contractis nosse oportet, noto ad ea quae hucusque in Theol. mor. II, ed. 12, n. 908 dixi pro regionibus Americae septentrionalis: pag. 521, not. 1 ad n. 908 [790]

Pro quibusdam dioecesibus provinciae Neo-Aurelianensis dubium mansit quoad obligationem formae Tridentinae pro matrimoniis mixtis et haereticorum; at petentibus Patribus Concilii plenarii Baltimorensis III, etiam ad has regiones die 25 Novembris 1885 Leo XIII extendit declarationem Benedictinam (Benedicti XIV pro foeder. prov. Belgii et Hollandiae). Ita ex Act. et Decret. Conc. plen. Balt. III, pag. CVII, promulg. d. 6 Ian. 1886.

De sacris caerimoniis in contrahendo matrimonio servandis: pag. 523 sq. ad n. 911 sqq. [693 sqq.]

1. Notatur sollemnem illam benedictionem mulieris in sola missa esse dandam.

2. In matrimoniis mixtis interrogationes de consensu fieri debere sicut in catholicis; sed omnes ritus sacros (etiam celebrationem in ecclesia) prohiberi, Ordinarium autem ad maiora mala impedienda aliquos permittere posse, *exclusa semper missae celebratione* (cf. can. 1101 sqq.),

3. Cf. can. 1063 § 1: In mixto matrimonio contrahentes non possunt ante vel post matrimonium catholice contractum sive per se sive per procuratorem adire ministrum acatholicum ut sacris addictum ad consensum praestandum vel renovandum.

§ 2: Si parochus certe noverit hanc legis violationem, *ne assistat matrimonio nisi* ex gravissimis causis, remoto scandalo et consulto prius Ordinario.

§ 3: Non vero improbatur adire acatholicum ministrum, si, lege civili iubente, is adiri debet tamquam officialis civilis tantum ad civilem actum implendum.

De solutione vinculi matrimonii in favorem fidei seu de Privilegio Paulino:

pag. 532 sqq. ad n. 925 sqq. [705 sqq.] Clare explicantur, quae in Theol. mor. n. 925 sqq. iam notavi. Notatu vero dignum est, quod can. 1125 «ad alias quoque regiones in eisdem adiunctis extenduntur» ea quae a Paulo III, S. Pio V, Gregorio XIII pro certis regionibus constituta erant de solutione matrimoniorum in infidelitate contractorum, si alteruter coniux ad fidem et baptismum convertatur, et quae sane ultra fines a privilegio Paulino statutos concessa sunt. (Referuntur in codice novi iuris ad finem *Documenta*, Docum. VI, VII, VIII.)

De divortio imperfecto, seu quoad torum et cohabitationem, manente vinculo:

pag. 538 ad n. 936 sqq. [710 sqq.] Can. 1128—1132 *solam causam perpetuae* separationis agnoscunt adulterium, idque nisi alter in crimen consenserit, eius causam dederit, illud condonaverit, ipse idem crimen commiserit (cf. can. 1129). — Innocens non tenetur revocare adulterum, at potest, nisi ex eius consensu (qui certior adesse debet, quam in

Theol. mor. n. 937 notavi) statum matrimonio contrarium assumpserit [1].

Haeresis vel apostasia superveniens dant quidem ius separationis, at etiam causa saevitiae aliaeque causae; sed cessante causa separationis, vitae consuetudo restauranda est; verum si separatio ab Ordinario pronuntiata est ad certum incertumve tempus, coniux innocens ad vitam communem restaurandam non tenetur nisi ex decreto Ordinarii aut exacto tempore.

De impedimentis impedientibus.

Quod ad illam ignorantiam, de qua ibi dicitur, pertinet, haec si re ipsa adest, facit matrimonium nullum. De qua habet can. 1082: «Ut matrimonialis consensus haberi possit, necesse est, ut contrahentes saltem non ignorent matrimonium esse societatem permanentem inter virum et mulierem ad filios procreandos. Haec ignorantia post pubertatem non praesumitur.» pag. 541 ad n. 941 [714]

Circa matrimonia mixta, vel etiam cum iis qui societatibus ab Ecclesia damnatis adhaereant, novum ius effert, quod Ecclesia toties declaravit, ut fideles ab eis maxime deterreantur, neve parochus in causis dubiis assistat nisi consulto Ordinario (cf. can. 1064 usque ad 1066). ad n. 941 *nota* et n. 942 [714 sqq.]

Circa *tempus* quod vocatur *clausum* can. 1108 notat: pag. 543 ad n. 944 [717]

1. Contrahi matrimonium quovis anni tempore potest.

2. Sola sollemnis benedictio vetatur a I Dominica Adventus usque ad diem Nativitatis Domini inclusive, et a feria IV Cinerum usque ad Dominicam Paschatis inclusive.

3. Ordinarii tamen locorum possunt, salvis legibus liturgicis, etiam praedictis temporibus eam permittere ex iusta causa, *monitis sponsis ut a nimia pompa abstineant.*

---

[1] Verum ut assumi possit talis status, sive a reo sive ab innocente, nunc vix non semper requiritur recursus Romam faciendus, tum si agatur de recipiendo ordine sacro, tum si de assumendo statu religioso. Cf. can. 542 et can. 987.

pag. 544 sqq. ad n. 946 sqq. [719 sqq.]

Vota, quae sint impedimentum impediens, cum id sint iure divino, manent ut antea. Verum practica quaedam consectaria, quae in Theol. mor. n. 947 notantur circa obligationem per bimestre abstinendi a matrimonii consummatione, non amplius locum habent, cum nullibi in novo iure sermo fiat de iure neo-coniugum per duos menses deliberandi de statu perfectionis, soluto matrimonio, ineundo.

Additur can. 1059 novum impedimentum impediens *legalis cognationis:* «In iis regionibus, ubi lege civili legalis cognatio, ex adoptione orta, nuptias reddit illicitas, iure quoque canonico matrimonium illicitum est.»

De impedimentis dirimentibus.

pag. 550 581 sq. ad n. 955 et 1008 sq. [770]

Quod antea dictum erat de poenali lege impedimenti criminis, nunc delendum est, cum novo iure indubie statuatur leges irritantes etiam ignorantes omnino afficere.

pag. 551 ad n. 956 [729]

Quae hucusque de impedimento dubio legis non divinae sed ecclesiasticae tantum dicta erant, nunc *indubie* confirmantur can. 15: «Leges, etiam irritantes et inhabilitantes, in *dubio iuris* non urgent; *in dubio autem facti* potest Ordinarius in eis dispensare, dummodo agatur de legibus, in quibus Romanus Pontifex dispensare solet.»

pag. 552 566 ad n. 959 et 983 sq. [731]

Nota, etiam in novo iure acatholicos baptizatos a sola *forma* matrimonii ineundi *catholica* eximi, non a reliquis impedimentis canonicis. Sic equidem canonem 1070 intelligo; alii aliter eum intelligunt (vide notam [1]).

---

ad n. 983 [753 sq.]

[1] Quoad impedimentum disparitatis cultus, i. e. quoad matrimonium inter baptizatam partem et non-baptizatam, pro communi regula statuitur pro catholicis (can. 1070 § 1): «Nullum est matrimonium contractum a persona non baptizata cum persona baptizata in Ecclesia catholica vel ad eandem ex haeresi aut schismate conversa.» Dein additur § 2 (videntur imprimis attendi matrimonia acatholicorum, i. e. in quibus una pars est sectae acatholicae, quae baptismum non respuat): «Si pars tempore contracti matrimonii tamquam baptizata communiter habebatur aut eius baptismus erat dubius, standum est, ad normam can. 1014, pro valore matrimonii, *donec certo probetur alteram baptizatam esse, alteram vero non baptizatam*»: quod ultimum igitur si probetur, matrimonium etiam partis acatho-

Loco «metus gravis iniuste incussus *ad extorquendum matrimonium*» nunc idem dicitur, sed clarius: «a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium» (can. 1087). pag. 556 ad n. 966, 3 [736, 3]

De triennali experientia silet novum ius, illud autem statuit can. 1068 § 2: «Si *impedimentum impotentiae* dubium sit, sive dubio iuris, sive dubio facti, matrimonium non est impediendum.» — Quod intelligo etiam de usu matrimonii, quamdiu impedimentum non evaserit satis certum iudicio peritorum. ad n. 974 [746]

Quod ibi in Theologia morali de dubia impotentia habes, corrige nunc secundum can. 1068 mox laudatum, ita tamen, ut compars de conditione dubii certior reddatur ante matrimonium ineundum. ad n. 977

Impedimentum aetatis extensum est secundum can. 1067: pag. 564 ad n. 979 [748]

1. Invalidum est matrimonium ante viri aetatem 16^mi^ anni completi, feminae anni 14^mi^ completi. 2. Etsi illa aetate matrimonium validum sit, curent tamen pastores animarum iuvenes ab eo avertere ante aetatem, qua secundum regionis receptos mores matrimonium iniri solet.

De cognatione naturali seu *de consanguinitate:*

Can. 1076 abhinc restringit impedimentum ad tertium gradum lineae collateralis. In linea recta, ut antea, irritum dicitur matrimonium inter *omnes* ascendentes et descendentes tum legitimos tum naturales; neque umquam permittendum matrimonium, si subsit dubium, num adsit consanguinitas in linea recta aut in primo gradu lineae collateralis. pag. 569 sq. ad n. 989 sqq. [754 sqq.]

licae habebitur nullum, sicut in § 1 nullum habetur matrimonium, i. e. cognoscetur fuisse semper nullum, etsi tractatur pro praeterito tempore tamquam validum. Alii vero putant totum ambitum impedimenti disparitatis cultus in § 1 contineri, illudque iam restringi ad solos catholicos, atque etiam § 2^m^ ad solos catholicos sensu § 1^ae^ pertinere, scil. ad eorum matrimonium, non cum parte certo non baptizata, sed cum parte putative vel dubie baptizata: quod matrimonium (dummodo forma catholica initum fuerit) dici a canone tamdiu praesumi et tractari ut validum, donec certo probetur et unam partem esse non baptizatam, et alteram baptizatam esse. Quapropter si eiusmodi casus occurrerit neque authentica interpretatio interim facta fuerit, pro securitate Romam recurrendum erit.

pag. 571 ad n. 992 [757 sq.]

Impedimentum *cognationis spiritualis* can. 1079 restringitur 1. ad cognationem *ex baptismo*, 2. ad baptizatum inter et baptizantem, atque inter baptizatum et patrinum (cf. supra *de baptismo*).

Impedimentum *cognationis legalis* seu *adoptionis* regitur secundum leges civiles, scil., sicut supra dictum est, ubi leges civiles matrimonium tale prohibent, est impedimentum canonicum impediens; ubi leges civiles legaliter cognatos *inhabiles* ad nuptias inter se ineundas declarant, est etiam canonicum impedimentum dirimens (cf. can. 1080).

pag. 574 sqq. ad n. 997-1001 [761 sqq.]

De affinitate quae habentur in Theol. mor., fere universa mutanda sunt. Nam novum ius ipsum affinitatis conceptum mutavit, gradum affinitatis, prout de impedimento matrimonii agitur, restrinxit. Videlicet:

A. Quoad *conceptum affinitatis* can. 97 statuit:

§ 1: «Affinitas oritur ex matrimonio valido sive rato [sacramentali] tantum sive rato et consummato.

§ 2: Viget inter virum dumtaxat et consanguineos mulieris, itemque mulierem inter et viri consanguineos.

§ 3: Ita computatur, ut, qui sunt consanguinei viri, iidem in eadem linea et gradu sint affines mulieris, et vice versa.

Ex quo sequitur: 1. Ad affinitatem constituendam abhinc non requiri carnalem copulam alterutrius, sed sufficere initum matrimonium;

2. ex copula extramatrimoniali atque ex peccaminosa nullam amplius oriri affinitatem (oriri tamen *aliquando publicam honestatem*, dicetur postea);

3. hinc deficere rationem, ex qua propter incestum cum affine commissum coniux amittebat hucusque ius petendi debitum coniugale ab altero coniuge, quocum factus erat ipse affinis — nisi in quantum amittat ius suum tamquam ex adulterio.

B. Quoad *impedimentum dirimens affinitatis* statuit can. 1077:

§ 1: «Affinitas in linea recta dirimit matrimonium quolibet gradu; in linea collaterali usque ad *secundum gradum inclusive*.

§ 2: Affinitatis impedimentum multiplicatur: 1. quoties multiplicatur consanguinitatis impedimentum, a quo procedit; 2. iterato successive matrimonio cum consanguineo coniugis defuncti.»

De *impedimento publicae honestatis* pariter omnia mutanda sunt: 1. conceptus ipse, 2. aliquatenus gradus. pag. 577 sqq. n. 1001—1003 [765 sq.]

Can. 1078 totum ius circa hanc rem absolvit:

«Impedimentum publicae honestatis oritur ex *matrimonio invalido,* sive consummato sive non, et ex *publico vel notorio concubinatu;* et nuptias dirimit in primo et secundo gradu lineae rectae inter virum et consanguineas mulieris ac vice versa.»

Sicut igitur radix affinitatis est matrimonium validum, ita publicae honestatis radix est matrimonium utcumque invalidum et publicus atque notorius concubinatus. — Restringitur autem ad *lineam rectam,* atque in quantum publica honestas ex crimine oritur, impedimento dirimente cavetur, ne quis ducere attentaverit propriam descendentem eiusve ascendentem.

Ceterum res clara est neque implicatos secum fert casus practicos.

Impedimentum criminis amplectitur triplex crimen, ut antea, verum non amplius negotium facessendum est de intentione eiusque manifestatione alterutrius, de quo hucusque disputabatur. Sustinetur autem omnino impedimentum, etsi crimina illa perpetrantes impedimentum plane ignoraverint. pag. 579 sqq. n. 1004 sqq. [767 sqq.]

Oritur igitur impedimentum:

1. neutro patrante,
2. uno patrante,
3. utroque patrante (scilicet coniugicidium); quod can. 1075 ita exprimit:

«Valide contrahere nequeunt matrimonium: 1) qui, perdurante eodem legitimo matrimonio, adulterium inter se consummarunt et fidem sibi mutuo dederunt de matrimonio ineundo, vel ipsum matrimonium, etiam per civilem actum tantum, attentaverunt;

2) qui, perdurante pariter eodem legitimo matrimonio, adulterium inter se consummaverunt, eorumque alter coniugicidium patravit;

3). qui mutua opera physica vel morali, etiam sine adulterio, mortem coniugi intulerunt.»

NB. 1. Adulterium, de quo in primo et secundo crimine sermo est, debet esse idem adulterium ex utraque parte *formale:* alioquin verba legis stricto sensu non verificantur.

NB. 2. Ab impedimento primo criminis (non a secundo vel tertio) semper subintelligitur datam esse dispensationem, si opus fuerit, quando Sancta Sedes dispenset a matrimonio rato non consummato, vel quando concedat transitum ad novas nuptias ob praesumptam mortem coniugis (cf. can. 1053).

pag. 582 sq. ad n. 1010 sq. [771 sq.]

Impedimentum raptus aliquatenus magis declaratur, addito can. 1074 § 3: «Quod ad matrimonii nullitatem attinet, raptui par habetur *violenta retentio mulieris,* cum nempe vir mulierem in loco ubi ea commoratur vel ad quem libere accessit, violenter intuitu matrimonii detinet.»

De dispensatione impedimentorum.

pag. 584 ad n. 1012 [792]

Pro gravitate causae et difficultate habendae dispensationis nunc distinguuntur ex can. 1042:

I. Impedimenta *gradus minoris:*

1. Consanguinitas in tertio gradu lineae collateralis,
2. affinitas in secundo gradu lineae collateralis,
3. publica honestas in secundo gradu,
4. cognatio spiritualis,
5. crimen ex «neutro patrante».

II. Impedimenta *maioris gradus* alia sunt omnia.

Quibus abhinc corrige, quae in Theol. mor. etiam n. 1026 dicta sunt.

pag. 585 sq. ad n. 1014 sqq.

De facultate dispensandi larga facta est dispositio: Can. 1043: «Urgente mortis periculo, locorum Ordinarii, ad consulendum conscientiae et, si casus ferat, legitimationi prolis, possunt tum super forma in matrimonii celebratione servanda, tum super omnibus et singulis impedimentis iuris ecclesiastici, sive publicis sive occultis, etiam multiplicibus, exceptis impedimentis provenientibus ex sacro presbyteratus ordine et ex affini-

tate in linea recta, consummato matrimonio, dispensare proprios subditos ubique commorantes et omnes in proprio territorio actu degentes, remoto scandalo et, si dispensatio concedatur super cultus disparitate aut mixta religione, praestitis consuetis cautionibus.»

Can. 1044: «In iisdem rerum adiunctis, de quibus in can. 1043, et solum pro casibus in quibus ne loci quidem Ordinarius adiri possit, eadem dispensandi facultate pollet tum parochus, tum sacerdos qui ad normam can. 1098 n. 2 assistit, tum confessarius, sed hic pro foro interno in actu sacramentalis confessionis tantum.»

Can. 1045 § 1: «Possunt Ordinarii locorum, sub clausulis in fine can. 1043 statutis, dispensationem concedere super omnibus impedimentis de quibus in cit. can. 1043, quoties impedimentum detegatur, cum iam omnia sunt parata ad nuptias, nec matrimonium sine probabili gravis mali periculo differri possit usque dum a Sancta Sede dispensatio obtineatur.

§ 2. Haec facultas valeat quoque pro revalidatione matrimonii iam contracti, si idem periculum sit in mora nec tempus suppetat recurrendi ad Sanctam Sedem.

§ 3. In iisdem rerum adiunctis eadem facultate gaudeant omnes, de quibus in can. 1044, sed solum pro casibus occultis, in quibus ne loci quidem Ordinarius adiri possit, vel nonnisi cum periculo violationis secreti.»

Can. 1046: «Parochus aut sacerdos, de quo in can. 1044, de concessa dispensatione pro foro externo [ergo non, si data est pro solo foro interno] Ordinarium loci statim certiorem faciat; eaque adnotetur in libro matrimoniorum.»

In can. 1047 notatur: si in foro tantum interno sacramentali data sit dispensatio, impedimentum autem postea fiat publicum, requiri novam dispensationem.

Praeter casus, de quibus in can. supra allatis provisum est, Ordinarii locorum pro variis adiunctis alias recipiunt facultates: quae quales sint, ex novis concessionibus desumendum est.

Generales tamen regulae sumuntur ex can. 1048–1050:

1. posse dispensari, etsi sit impedimentum multiplex, nisi expresse contrarium dicatur;

2. etiam ab impedimentis compluribus cum eadem persona, si facultas adsit ab illis singulis generibus impedimentorum dispensandi;

3. si quando propter unum ex impedimentis adeunda sit Sancta Sedes, omnia impedimenta sunt exprimenda; si vero post dispensationem Sedis Apostolicae alia impedimenta comperiantur, utatur qui facultatem in iis habet, sua facultate.

pag. 598 sqq. ad n. 1035 usque 1042 [804 sqq.]

NB. Quae dicta sunt de litteris supplicibus Romam mittendis, si agitur de dispensatione a Sancta Sede petenda, iam non omnia valent, ut ex canonibus hucusque allatis colligitur; ita etiam exemplaria seu paradigmata data non in omnibus norma amplius esse possunt.

Quod vero ad *clausulas in concessione dispensationum* contentas attinet, plane expendendae sunt eae, quae in futuro occurrent, eaeque ad amussim servandae.

Circa intelligentiam dispensationis noto quaedam, quae in novo iure hac in re sanciuntur:

1. «Per dispensationem super impedimento dirimente concessam sive ex potestate ordinaria, sive ex potestate delegata, per indultum generale, *non vero per rescriptum in casibus particularibus,* conceditur quoque *eo ipso* legitimatio prolis, si qua ex iis, cum quibus dispensatur, iam nata vel concepta fuerit, *excepta tamen adulterina et sacrilega*» (can. 1051).

2. Quando in dispensatione ab impedimento consanguinitatis vel affinitatis error irrepserit *in gradu,* si gradus re vera exsistens inferior sit, aut si reticitum fuerit aliud impedimentum eiusdem speciei in aequali vel inferiori gradu: dispensatio valet (cf. can. 1052).

3. Data dispensatio super matrimonio rato et non consummato a Sancta Sede, vel facta permissio ad nuptias ob praesumptam mortem coniugis, semper secum fert dispensationem ab impedimento criminis «neutro patrante», si opus fuerit, non vero a crimine II et III («uno» vel «utroque patrante»; cf. can. 1053): ut iam dictum est supra ad n. 1004 sqq.

4. Dispensationes ab impedimentis «gradus minoris» nullo vitio obreptionis vel subreptionis irritantur, etsi unica causa finalis in precibus exposita falsa fuerit (cf. can. 1054).

5. «Qui ex potestate a Sede Apostolica delegata dispensationem concedunt, in eadem expressam pontificii indulti mentionem faciant» (can. 1057).

De revalidando matrimonio.

A. De *modo ordinario et simplici* Codex novi iuris breviter et clare (can. 1133 sqq.): pag. 608—611 n. 1051—1055 [823—827]

1. In matrimonio irrito debet fieri renovatio consensus, i. e. «novus voluntatis actus in matrimonium, quod constet ab initio nullum fuisse».

2. In matrimonio *ob impedimentum dirimens* irrito, post dispensationem obtentam ab impedimento, si impedimentum sit publicum, consensus ab utraque parte renovandus est forma iure praescripta; si occultum at utrique notum, satis est et requiritur, ut consensus ab utraque parte renovetur privatim et secreto; si occultum et uni parti ignotum, satis est, ut sola pars impedimenti conscia consensum privatim et secreto renovet, dummodo altera in consensu praestito perseveret.

3. Matrimonium irritum *ob defectum consensus* revalidatur, si pars, quae non consenserat, iam consentiat, dummodo consensus alterius partis perseveret; si *defectus consensus* fuerit *mere internus,* sufficit *consensus interior;* si fuerit *defectus consensus etiam externus, exterius etiam debet manifestari* consensus, vel forma iure praescripta, si defectus fuerit publicus, vel alio modo privato et secreto, si fuerit occultus.

4. Matrimonium nullum ob defectum formae, ut validum fiat, contrahi denuo debet legitima forma.

Quod imprimis in ordinario modo revalidandi observandum est, est hoc, evanescere difficultatem illam, quae hucusque non raro occurrerat ex clausula dispensationis: «certiorata altera parte etc.»

B. De *sanatione in radice* satis dictum est loco cit. in Theologia mor. Codex novi iuris autem scite notat (cf. can. 1139): 1. debuisse adesse utriusque partis *con-* pag. 611 sqq. ad n. 1056 [828 sqq]

sensum naturaliter sufficientem, etsi fuerit iuridice inefficax; 2. in matrimonio autem nulliter contracto ob impedimentum *iuris naturalis seu divini* locum non esse sanationi in radice[1].

De poenis ecclesiasticis.

In hisce notis notaturus sum ea solum, quae circa censuras similesque poenas hucusque in Theol. mor. tractatas in novo iure noviter illustrantur aut mutantur.

pag. 638 ad n. 1105 [864]

Quod dicitur peccatum, ut censuram incurrat, debere esse *mortale,* hoc novum ius ad omnes poenas *iure* impositas transfert can. 2218 § 2: «Non solum quae ab omni imputabilitate excusant, sed etiam quae a gravi, excusant pariter *a qualibet poena tam latae* quam ferendae sententiae, etiam in foro externo, si pro foro externo excusatio evincatur.»

pag. 639 ad n. 1107 [865 sq.]

De ignorantia et *metu* statuit

Can. 2229 § 1: «A nullis latae sententiae poenis ignorantia affectata sive legis sive solius poenae excusat, licet lex verba de quibus in § 2 contineat

§ 2: Si lex habeat verba: *praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit,* aliave similia quae plenam cognitionem ac deliberationem exigunt, quaelibet imputabilitatis imminutio, sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis, eximit a poenis latae sententiae.

§ 3: Si lex verba illa non habeat, 1. ignorantia legis aut etiam solius poenae, si fuerit crassa vel supina, a nulla poena latae sententiae eximit; si non fuerit crassa vel supina, excusat a medicinalibus, non autem a vindicativis latae sententiae poenis; 2. ebrietas, omissio debitae diligentiae, mentis debilitas, impetus passionis, si, non obstante imputabilitatis diminutione, actio sit adhuc graviter culpabilis, a poenis latae sententiae non excusant; 3. metus gravis, si delictum vergat in contemptum fidei aut ecclesiasticae auctoritatis

[1] Matrimonia inita ante d. 19 Maii 1918, at invalida ex capite impedimentorum a novo Codice abrogatorum ad revalidationem egent dispensatione, sanatione etc. Ita Pontificia Commissio, 2—3 Iunii 1918 (Acta Ap. S. 10 [1918] 346) [Nota editoris].

vel in publicum animarum damnum, a poenis latae sententiae nullatenus eximit.»

Circa poenas *in dignitates ecclesiasticas* ferendas dicit Can. 2227 § 2: «Nisi expresse nominentur, *S. R. E. Cardinales* sub lege poenali non comprehenduntur, nec *Episcopi* sub poenis latae sententiae suspensionis et interdicti.» pag. 643 ad n. 1114 [870]

Circa *impuberes* universim dicitur can. 2230, eos a poenis latae sententiae excusari et potius punitionibus educativis corrigendos esse.

Ad distinctionem diversorum graduum censurarum nunc attende: pag. 646 sq. ad n. 1120 [874]

Censurae *latae sententiae* sunt (cf. can. 2245):

1) nemini reservatae, a quibus quilibet confessarius absolvere potest;

2) Ordinariis reservatae;

3) Apostolicae Sedi ordinario modo reservatae;

4) Apostolicae Sedi speciali modo reservatae;

5) Apostolicae Sedi specialissime reservatae.

Nunc can. 2238 dicit: «Poenae remissio, vi aut gravi metu extorta, ipso iure irrita est.» pag. 647 ad n. 1121

Circa absolutionem a censuris reservatis observa pro tribunali poenitentiae dispositionem novi iuris can. 2247—2254, ita ut loco eorum, quae in Theol. mor. n. 1123—1126 habes, iam teneas: pag. 648 sqq. ad n. 1123 sqq. [876 sqq.]

Can. 2247 § 2: «Reservatio censurae in particulari territorio vim suam extra illius territorii fines non exserit, etiamsi censuratus ad absolutionem obtinendam e territorio egrediatur; censura vero ab homine est ubique locorum reservata, ita ut censuratus nullibi absolvi sine debitis facultatibus possit.»

§ 3: «Si confessarius, ignorans reservationem, poenitentem a censura ac peccato absolvat, absolutio censurae valet, dummodo ne sit censura *ab homine* aut *specialissimo* modo Sedi Apostolicae reservata.»

Cf. can. 2248: Quaelibet censura, semel contracta, tollitur tantum legitima absolutione: quae denegari nequit cessante contumacia.

Can. 2252: «Qui *in periculo mortis* constituti, a sacerdote, specialis facultatis experte, receperunt ab-

solutionem ab aliqua censura ab homine vel a censura specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata: tenentur, postquam convaluerint, obligatione recurrendi, sub poena reincidentiae, ad illum qui censuram tulit, si agatur de censura ab homine; ad S. Poenitentiariam vel ad Episcopum aliumve facultate praeditum, ad normam can. 2254 § 1, si de censura a iure, eorumque mandatis parendi.»

Can. 2253: «*Extra mortis periculum* absolvere possunt:

1. A censura non reservata, in foro sacramentali quilibet confessarius; extra forum sacramentale quicumque iurisdictionem in foro externo habeat in reum.

2. A censura *ab homine*, ille, cui reservata est ad normam can. 2245 § 2; ipse autem potest absolutionem concedere, etiamsi reus alio domicilium vel quasi-domicilium transtulerit.

3. A censura *a iure reservata*, ille qui censuram constituit vel cui reservata est, eorum successores aut competentes Superiores aut delegati. Quare a censura *reservata Episcopo vel Ordinario* quilibet Ordinarius absolvere potest suos subditos, loci vero Ordinarius etiam peregrinos; a reservata *Sedi Apostolicae* haec aliique qui absolvendi potestatem ab ea impetraverint sive generalem, si censura simpliciter reservata est, sive specialem, si reservata speciali modo, sive denique specialissimam, si reservata specialissimo modo, salvo praescripto can. 2254.»

Can. 2254 § 1: «*In casibus urgentioribus*, si nempe censurae latae sententiae exterius servari nequeant sine periculo gravis scandali vel infamiae, aut si durum sit poenitenti in statu gravis peccati permanere per tempus necessarium ut Superior competens provideat, tunc quilibet confessarius in foro sacramentali ab eisdem, quoquo modo reservatis, absolvere potest, iniuncto onere recurrendi, sub poena reincidentiae, intra mensem saltem per epistolam et per confessarium, si fieri possit sine gravi incommodo, reticito nomine, ad S. Poenitentiariam vel ad Episcopum aliumve Superiorem praeditum facultate, et standi eius mandatis.

§ 2: Nihil impedit quominus poenitens, etiam post acceptam, ut supra, absolutionem, facto quoque recursu ad Superiorem, alium adeat confessarium facultate praeditum, ab eoque repetita confessione saltem delicti cum censura, consequatur absolutionem; qua obtenta, mandata ab eodem accipiat, quin teneatur postea stare aliis mandatis ex parte Superioris supervenientibus.

§ 3: Quodsi in *casu aliquo extraordinario* hic recursus sit moraliter impossibilis, tunc ipsemet confessarius, excepto casu quo agatur de absolutione censurae de qua in can. 2367 [de absol. complicis in peccato turpi data] potest absolutionem concedere sine onere, de quo supra, iniunctis tamen de iure iniungendis, et imposita congrua poenitentia et satisfactione pro censura, ita ut poenitens, nisi intra congruum tempus a confessario praefiniendum poenitentiam egerit ac satisfactionem dederit, recidat in censuram.»

De Excommunicatione.

Nova facta est *distinctio excommunicatorum.*

Alii sunt *tolerati,* alii *vitandi* (can. 2258 sqq.). pag. 651

Tolerati sunt aut publice denuntiati ac notorii aut occulti vel saltem non denuntiati. ad n. 1127 sqq. [881 sqq.]

Declarati ii sunt, qui per sententiam condemnatoriam aut declaratoriam nominatim ut excommunicati denuntiantur.

Vitandi sunt novo iure solum ii, qui nominatim ut excommunicati denuntiati sunt ita, ut simul *ut vitandi* in ipsa iudiciali sententia exprimantur, praeter eos qui in ipsam personam Romani Pontificis manus violentas iniecerint: hi enim ipso facto vitandi sunt.

Alii, etiamsi nominatim per sententiam excommunicati sunt, non adnumerantur *vitandis, neque sunt* simpliciter vitandi, vitari debent nihilominus *in aliquibus.*

Privatio communicationis cum reliquis fidelibus minus integra est quam antea.

Ad privationem *suffragiorum communium* notandum est, eam sustineri quidem per se; at fidelibus plane pag. 652 ad n. 1130 sq. [885]

conceditur, ut excommunicatos, etiam vitandos, in suis orationibus includant; immo sacerdoti, ut privatim pro iis missam celebret, remoto scandalo, *pro vitando* tamen sola hac intentione, ut convertatur (cf. can. 2262).

pag. 655 ad n. 1134 et 1142 [889]

Quoad *sacramentorum administrationem*, haec omnibus nominatim denuntiatis prohibetur nisi in necessitate periculi mortis, neque alias peti potest a fidelibus; atque omnes illi privati *exsistunt iurisdictione ecclesiastica* (cf. can. 2261 2264).

ad n. 1135 sqq. [890]

Ad privationem *officiorum divinorum* dicitur quidem can: 2259 quemlibet excommunicatum privari *iure assistendi* divinis officiis; sed inde non sequitur eum peccare, si non active, sed passive in officiis divinis communicet. — Verum prohibendi adeoque expellendi sunt nominatim aut solum notorie excommunicati ab *activa* assistentia; vitandus etiam a passiva, ita ut, si expelli nequeat, cessandum sit ab officio, dummodo id fieri possit sine gravi incommodo.

Series I.

Excommunicationes *specialissimo modo* Sedi Apostolicae reservatae.

NB. Quae habent id proprium, ut, si confessarius ignorans reservationem a censura ac peccato absolvat, absolutio non ut in ceteris valeat, sed invalida sit, ideoque nova absolutio a competente auctoritate sit necessaria (cf. can. 2247 § 3).

Severam illam excommunicationem ipso iure incurrit:

I.

«Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit» (can. 2320).

Praeterea est: *suspectus de haeresi* (de quo postea) — ipso facto *infamis* — si clericus, *deponendus*.

II.

«Qui violentas manus in personam Rom. Pontificis iniecerit» (can. 2343 § 1).

Praeterea est: ipso facto *vitandus* — ipso facto *infamis* — si clericus, *degradandus*

III.

Can. 2367 § 1: «Absolvens vel fingens absolvere complicem in peccato turpi; . . . idque etiam in mortis articulo, si alius sacerdos, licet non approbatus ad confessiones, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo possit excipere morientis confessionem, excepto casu quo moribundus recuset alii confiteri.

§ 2: Eandem excommunicationem non effugit absolvens vel fingens absolvere complicem qui peccatum quidem complicitatis, a quo nondum est absolutus, non confitetur, sed ideo ita se gerit, quia ad id a complice confessario sive directe sive indirecte inductus est.»

NB. Secundum can. 884 absolutio complicis in peccato turpi est *invalida;* excipitur periculum mortis, in quo valida quidem, at extra casum necessitatis illicita est absolutio complicis.

IV.

Can. 2369. Confessarius, «qui sigillum sacramentale directe violare praesumpserit».

Series II.

Excommunicationes *speciali modo* Apostolicae Sedi reservatae.

Quas absolvendi facultas non continetur in generali facultate absolvendi a casibus Papalibus, nisi *speciatim* exprimantur.

I.

Can. 2314 § 1: «Omnes a christiana fide apostatae, et omnes et singuli haeretici aut schismatici.»

NB. 1. Si sectae acatholicae nomen dederint vel publice adhaeserint, sunt *ipso facto* infames etc.

NB. 2. Excommunicationis haec reservatio valet pro absolutione in foro conscientiae impertienda. Nam si crimen deducitur ad forum externum, Ordinario ius est iudicandi et recepta abiuratione absolvere in foro externo: quo facto cessat reservatio peccati.

II.

Can. 2315. Suspectus de haeresi, qui monitus causam suspicionis non removeat, et poenas propterea infligendas frustra patitur, videlicet qui intra sex menses a contracta poena completos sese nondum emendaverit, tamquam haereticus habeatur, *haereticorum poenis obnoxius.*

Suspecti de haeresi ex iure novo fiunt:

1. Qui quoquo modo haeresis propagationem sponte et scienter iuvat (can. 2316).

2. Qui communicat in divinis cum haereticis (active partem habendo in sacris eorum) (ib.).

3. Qui matrimonium ineunt cum pacto implicito vel explicito, ut proles aliqua educetur extra catholicam Ecclesiam (can. 2319 § 1 n. 2).

4. Qui scienter liberos suos acatholicis ministris baptizandos offerre praesumunt (ib. n. 3).

5. Parentes eorumve locum tenentes, qui liberos scienter tradunt educandos vel instituendos in religione acatholica (ib. n. 4).

6. Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit (can. 2320).

7. Appellantes a legibus vel mandatis et decretis Romani Pontificis ad universale Concilium (can. 2332).

8. Qui obdurato animo per annum insorduerit in excommunicatione (can. 2340 § 1).

9. Omnes, etiam episcopalis dignitatis, qui per simoniam scienter ad ordines promoverint vel promoti fuerint, aut alia sacramenta ministraverint vel receperint (can. 2371).

III.

Can. 2318. Editores librorum apostatarum, haereticorum et schismaticorum, qui apostasiam, haeresim, schisma propugnant, opere publici iuris facto; itemque eosdem libros aliosve per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendentes, aut scienter sine debita licentia legentes vel retinentes.

IV.

Can. 2332. Omnes et singuli, cuiuscumque status, gradus seu conditionis, etiam regalis, episcopalis vel cardinalitiae fuerint, a legibus, decretis, mandatis Romani Pontificis pro tempore exsistentis ad universale Concilium appellantes.

V.

Can. 2333. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica vel ab eiusdem Legatis profecta, eorumve promulgationem vel exsecutionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive eos, ad quos pertinent litterae vel acta, sive alios laedentes vel perterrefacientes.

Habes igitur tria genera eorum, qui huic censurae subiacent:

1. recurrentes ad laicam potestatem,
2. prohibentes promulgationem vel exsecutionem,
3. laedentes vel perterrefacientes actorum illorum causa quoslibet.

VI.

Can. 2334 § 1: Qui leges, mandata vel decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae edunt.

§ 2: Qui impediunt directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, ad hoc recurrentes ad quamlibet laicalem potestatem.

In § 2 nunc plane apparet, in ultimo membro sententiae non de altero genere reorum, qui puniantur, agi, sed de modo, quo impedimentum ponatur ecclesiasticae iurisdictioni.

VII.

Can. 2341. Si quis contra praescriptum can. 120 ausus fuerit ad iudicem laicum trahere aliquem ex S. R. E. Cardinalibus vel Legatis Sedis Apostolicae, vel Officialibus maioribus Romanae Curiae ob negotia ad eorum munus pertinentia, vel Ordinarium proprium.

VIII.

Can. 2343 § 2: Qui manus violentas iniecerit in S. R. E. Cardinalem vel Legatum Romani Ponti-

ficis, in Patriarcham, Archiepiscopum, Episcopum, etiam titularem tantum.

NB. Qui ita egerit in Cardinalem vel Legatum Rom. Pontificis, est *ipso facto infamis.*

IX.

Can. 2322 § 1. Ad ordinem sacerdotalem non promotus, qui missae celebrationem simulaverit, aut sacramentalem confessionem exceperit.

X.

Can. 2345. Usurpantes vel detinentes per se vel per alios bona aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia.

XI.

Can. 2360. Omnes fabricatores vel falsarii litterarum, decretorum vel rescriptorum Sedis Apostolicae, vel iisdem litteris, decretis vel rescriptis scienter utentes.

XII.

Can. 2363. Si quis per se ipsum vel per alios confessarium de sollicitationis crimine apud Superiores falso denuntiaverit . . . neque ullo in casu absolvi potest, nisi falsam denuntiationem formaliter retractaverit, et damna, si qua inde secuta sint, pro viribus reparaverit, imposita insuper gravi ac diuturna poenitentia, firmo praescripto can. 894.

NB. Canon laudatus 894 enuntiat reservationem huius criminis Romano Pontifici etiam solius peccati causa, ita ut, etsi propter ignorantiam excommunicatio non sit incursa, absolutio tamen peccati speciali indigeat delegatione Summi Pontificis extra mortis periculum.

Series III.

Excommunicationes Romano Pontifici *simpliciter* reservatae.

Quas excommunicationes incurrunt:

I.

Nomen dantes sectae massonicae aliisve eiusdem generis associationibus, quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur (can. 2335).

NB. ex can. 2336 § 2: Clerici et religiosi nomen dantes eiusmodi sectae vel associationi denuntiari debent Sacrae Congregationi S. Officii.

II.

Absolvere praesumentes sine debita facultate ab excommunicatione latae sententiae specialissimo vel speciali modo Sedi Apostolicae reservata (can. 2338 § 1).

III.

Impendentes quodvis auxilium vel favorem excommunicato vitando in delicto propter quod excommunicatus fuit; itemque clerici scienter et sponte in divinis cum eodem communicantes et ipsum in divinis officiis recipientes (ib. § 2).

IV.

Si quis contra praescriptum can. 120 ausus fuerit ad iudicem laicum trahere alienum (non proprium) Episcopum etiam mere titularem, aut Abbatem vel Praelatum *nullius,* vel aliquem ex supremis religionum iuris Pontificii Superioribus ob negotia ad eorum munus pertinentia (can. 2341; cf. Ser. II, n. VII).

V.

Can. 2342. *Clausuram* monialium violantes, cuiuscumque generis aut conditionis vel sexus sint, in earum monasteria sine legitima licentia ingrediendo, pariterque eos introducentes vel admittentes.

Mulieres violantes regularium virorum clausuram et Superiores aliique, quicumque ii sint, eas cuiuscumque aetatis introducentes vel admittentes (et praeterea religiosi introducentes vel admittentes priventur officio, si quod habeant, et voce activa ac passiva — *ferendae sententiae*).

Moniales e clausura illegitime exeuntes contra praescriptum can. 601 (in casu imminentis magni periculi).

NB. Quibus liceat clausuram ingredi, v. can. 598 et 600 et supra ad Theol. mor. vol. II n. 1233.

VI.

Can. 2346. Si quis bona ecclesiastica cuiuslibet generis (de bonis *Romanae* Ecclesiae presse dictae

v. ser. II, n. X), sive mobilia sive immobilia, sive corporalia sive incorporalia, per se vel per alios in proprios usus convertere et usurpare praesumpserit, aut impedire ne eorundem fructus seu reditus ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur, excommunicationi tamdiu subiacet, donec bona integre restituerit, praedictum impedimentum removerit, ac deinde a Sede Apostolica absolutionem impetraverit etc.

VII.

Can. 2351 § 1. Salvo praescripto can. 1240 § 1, n. 4 (de deneganda eccles. sepultura) duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes vel ipsum acceptantes vel quae libet operam aut favorem praebentes, necnon ex industria spectantes illudque permittentes vel quantum in ipsis est non prohibentes, cuiuscumque dignitatis sint.

Ipsi *duellantes* et eorum *patrini* sunt ipso facto infames (ib. § 2).

VIII.

Can. 2388 § 1: Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum sollemne castitatis, itemque omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium, etiam civiliter tantum, contrahere praesumentes.

IX.

Can. 2327. Quaestum facientes ex indulgentiis.

X.

Can. 2392 n. 1. Firmo praescripto can. 729 (de nullitate provisionis etc.), delictum perpetrantes simoniae in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis.

Praeterea ipso facto privati in perpetuum manent iure eligendi, praesentandi, nominandi, si quod habent, aliisve poenis ferendae sententiae subiacent (ib. n. 2 sq.).

XI.

Can. 2405. Vicarius capitularis, aliive omnes tam de Capitulo quam extranei, qui documentum quodlibet ad curiam episcopalem pertinens sive per se sive per alium subtraxerint vel destruxerint vel celaverint vel substantialiter immutaverint.

Series IV.

Excommunicationes ex iure *Ordinario* reservatae.

Cui poena obnoxii sunt:

I.

Can. 2319 § 1. Catholici, qui 1. matrimonium ineunt coram ministro acatholico contra praescriptum can. 1063 § 1 (videlicet si ille in sacris agat) (ib. n. 1).

2. Qui matrimonio uniuntur cum pacto explicito vel implicito, ut omnis vel aliqua proles educetur extra Ecclesiam catholicam (ib. n. 2).

3. Qui scienter liberos suos acatholicis ministris baptizandos offerre praesumunt (ib. n. 3).

4. Parentes vel parentum locum tenentes, qui liberos in religione acatholica educandos vel instituendos scienter tradunt (ib. n. 4).

II.

Can. 2326. Qui falsas reliquias conficit, aut scienter vendit, distribuit vel publicae fidelium veneration exponit.

III.

Can. 2343 § 4: Qui in personam aliorum clericorum (de Episcoporum altiorumque violatione v. ser. I et II) vel utriusque sexus religiosorum violentas manus iniecerit, subiaceat ipso facto excommunicationi Ordinario proprio reservatae, qui praeterea aliis poenis, si res ferat, pro suo prudenti arbitrio eum puniat.

IV.

Can. 2350. Procurantes abortum, effectu secuto matre non excepta.

V.

Can. 2388 § 2: Professi votorum simplicium perpetuorum tam in Ordinibus quam in Congregationibus religiosis, itemque omnes cum illis personis matrimonium, etiam civiliter tantum, contrahere praesumentes (cf. ser. III, n. VIII).

VI.

Can. 2385. Apostatae a religione laicali aut non exempta.

NB. Apostata a religione alia excommunicationi obnoxius est maiori Superiori proprio ipsius religionis reservatae.

Series V.

Excommunicationes *nemini* reservatae.

Quas ipso facto incurrunt:

I.

Can. 2318 § 2: Auctores et editores, qui sine debita licentia Sacrarum Scripturarum libros vel earum adnotationes aut commentarios imprimi curant — postquam opus publici iuris factum fuerit.

II.

Can. 2339. Qui ausi fuerint mandare seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae infideles, apostatas a fide, haereticos, schismaticos, aliosve sive excommunicatos sive interdictos contra praescriptum can. 1240, § 1 (scil. excommunicatos sive interdictos per *sententiam;* reliquos si fuerint *notorie* tales).

III.

Can. 2347 n. 3. Alienare praesumentes (et cooperantes vel consentientes) bona ecclesiastica sine beneplacito Apostolico, quando id praescriptum est.

IV.

Can. 2352. Omnes, qualibet etiam dignitate fulgentes, qui quoquo modo cogant sive virum ad statum clericalem amplectendum, sive virum aut mulierem ad religionem ingrediendam vel ad emittendam professionem tam sollemnem quam simplicem, tam perpetuam quam temporariam.

V.

Can. 2368 § 2: Fidelis, qui scienter omiserit eum, a quo sollicitatus fuerit, intra mensem denuntiare, contra praescriptum can. 904 (non est absolvendus nisi postquam obligationi satisfecerit aut se satisfacturum serio promiserit).

Series VI.

Interdicta.

Interdicta latae sententiae.

Quibus obnoxii sunt:

I.

Interd. speciali modo Rom. Pontifici reserv.

Can. 2332. Universitates, Collegia, Capitula, aliaeve personae morales, quae a legibus, decretis, mandatis Romani Pontificis pro tempore exsistentis ad Concilium universale appellent.

II.

Indefinite.

Can. 2338 § 4: Qui interdicto locali aut in personas morales lato causam dederint, personali interdicto subiacent.

III.

Interd. *ab ingressu ecclesiae* Ordinario reserv. (indefin.).

Can. 2339. Sponte sepulturam eccles. donantes notoriis apostatis a fide, haereticis, schismaticis, aliisve excommunicatis vel interdictis per sententiam sive condemnatoriam sive declaratoriam.

IV.

Item *ab ingressu ecclesiae,* donec satisfecerint ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserint.

Scienter celebrantes vel celebrari facientes in locis interdictis, vel admittentes ad celebranda officia divina per censuram vetita clericos excommunicatos, interdictos, suspensos post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam (can. 2338 § 3).

NB. Interdicta non personalia et ab ingressu ecclesiae et suspensiones non sunt censurae, sed *poenae vindicativae* (can. 2291 et 2298), si feruntur a) in perpetuum, b) ad tempus praefinitum, c) ad beneplacitum Superioris. Hinc n. IV non ut censura, sed ut poena vindicativa consideranda est.

Series VII.

Suspensiones latae sententiae.

Quibus obnoxii sunt:

(Suspensioni totali Apostolicae Sedi reservatae:)

I.

Can. 2371. Clerici qui *per simoniam* scienter ad ordines promoverint, vel promoti fuerit, aut alia sacramenta ministraverint vel receperint.

II.

Clerici ordinum maiorum, religiosi quorum professio ob dolum ab ipsis commissum nulla fuerit declarata (can. 2387 — videtur poena vindicativa potius quam censura).

III.

Episcopus aliquem in Episcopum consecrans sine mandato Apostolico; assistentes Episcopi vel loco eorum presbyteri; item consecratus (can. 2370 — *donec Sedes Apostolica eos dispensaverit*, quare poena vindicativa censetur esse).

(Suspensioni a divinis, Sedi Apostolicae reserv.:)

IV.

Ordines recipere praesumentes a notorio apostata, haeretico, schismatico; aut ab excommunicato, suspenso, interdicto post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam (can. 2372).

(Suspensioni a divinis indefinite:)

V.

Sacerdos qui sine necessaria iurisdictione praesumpserit sacramentalem confessionem audire (can. 2366).

VI.

Qui in manus laicorum officium, beneficium, dignitatem resignaverit (can. 2400).

VII.

Vicarius capitularis, qui illegitime litteras dimissorias ad ordinationem dederit (can. 2409).

(Suspensioni ab officio, Ordinario reserv.:)

VIII.

Qui clericos inferiores, privilegio fori fruentes, ad iudicem laicum traxerit sine venia Ordinarii (can. 2341)

(Superiori religionis maiori reserv.:)

IX.

Religiosus *fugitivus,* si in sacris fuerit (can. 2386).

(Suspensioni a suscepto ordine:)

X.

Qui sine litteris dimissoriis vel cum falsis, vel qui ante aetatem canonicam, vel per saltum malitiose ad ordines suscipiendos accesserit (can. 2374).

(Suspensioni a collatione ordinum per annum, Apostol. Sedi reserv. — proin poena vindicativa, non censura — can. 2373:)

XI.

1. Qui alienum subditum sine dimissoriis litteris proprii Ordinarii ordinaverit contra can. 955;

2. qui proprium subditum, qui extra propriam dioecesim longius moratus est, sine litteris testimonialibus aliorum Ordinariorum ordinaverit contra can. 993 994;

3. qui aliquem ad ordinem sacrum sine titulo canonico promoverit contra can. 974 § 1 n. 7;

4. qui, salvo legitimo privilegio, religiosum ad familiam extra territorium pertinentem ordinaverit sine debitis (cf. can. 966) dimissoriis proprii Ordinarii.

(Suspensioni a iurisdictione:)

XII.

Praelatus nullius, qui contra can. 322 § 2 benedictionem non receperit (can. 2402).

(*Suspensioni a iure eligendi, nominandi, praesentandi — ad beneplac. Sanctae Sedis;* proin non est censura —:)

XIII.

Can. 2394 n. 3. Capitula, conventus, aliique omnes ad quos spectat, qui praesentatos, nominatos, electos ante exhibitionem litterarum Apostolicarum admiserint ad regimen etc.

(Suspensioni ab audiendis confessionibus:)

XIV.

Can. 2366. Qui praesumpserit sine debita facultate a reservatis absolvere.

(Suspensioni a celebranda Missa — per mensem; proin poena est vindicativa, *non censura:)*

XV.

Superior religiosus, qui contra can. 965—967 subditos suos ordinandos miserit ad alienum Episcopum (can. 2410).

Series VIII.

Poena exclusionis ab actibus legitimis ecclesiasticis.

NB. Nomine actuum legitimorum ecclesiasticorum significantur: munus administratoris gerere bonorum ecclesiasticorum, partes agere iudicis, auditoris et relatoris, defensoris vinculi, promotoris iustitiae et fidei, notarii et cancellarii, cursoris et apparitoris, advocati et procuratoris in causis ecclesiasticis, munus patrini agere in sacramentis baptismi et confirmationis; suffragium ferre in electionibus ecclesiasticis; ius patronatus exercere (can. 2256 § 2).

Poena exclusionis ab his actibus statuitur in sequentes:

1a. Qui affectus est *infamia iuris:* «*inhabilis est* ad actus legitimos ecclesiasticos perficiendos, ad exercitium iuris aut muneris ecclesiastici, et tandem arceri debet a ministerio in sacris functionibus exercendo» (can. 2294 § 1).

1b. Qui laborat *infamia facti,* «*repelli debet* ab exercendo sacro ministerio et ab actibus legitimis ecclesiasticis» (ib. § 2).

2. Raptor feminae intuitu matrimonii aut libidinis explendae causa, scil. feminae invitae, vi aut dolo, aut consentientis sed, si *minor* fuerit, insciis vel contradicentibus parentibus vel tutoribus «exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis» (can. 2353).

3. Religiosus apostata a religione «ab actibus legitimis ecclesiasticis est exclusus» (can. 2385).

4. Laicus, qui legitime condemnatus fuerit ob delictum: homicidii, raptus impuberum alterius sexus, venditionis hominis in servitutem vel alium malum finem (cogita: Mädchenhandel), usurae, rapinae, furti qualificati, vel *non qualificati in re valde notabili*, incendii, malitiosae ac valde notabilis rerum destructionis, gravis mutilationis vel vulnerationis vel violentiae, «exclusus habeatur ab actibus legitimis eccles. et a quolibet munere, si quod in Ecclesia habeat» (can. 2354 § 1).

5. Qui suicidium attentaverit. «Qui in se ipsos manus intulerint, siquidem mors secuta est, sepultura ecclesiastica priventur ad normam can. 1240 § 1 n. 3; secus arceantur ab actibus legitimis eccles.» etc. (can. 2350 § 2).

6. «Qui *publicum adulterii* delictum commiserint, vel in *concubinatu publice vivant*, vel *ob alia delicta contra sextum decalogi praeceptum* legitime fuerint *damnati*, excludantur ab actibus legitimis eccles., *donec signa verae resipiscentiae dederint*» (can. 2357 § 2; cf. § 1 ib.: alii ob delicta contra sextum damnati ipso facto *infames* declarantur — hinc ab actibus leg. eccles. hoc titulo sunt exclusi).

7. «Catholici qui matrimonium mixtum, etsi validum, sine Ecclesiae dispensatione inire ausi fuerint, ipso facto ab actibus legitimis ecclesiasticis *et sacramentalibus* exclusi manent, donec ab Ordinario dispensationem obtinuerint» (can. 2375).

De prohibitione et censura librorum
(cf. can. 1384—1405).

Generatim eae leges retinentur in novo iure, quae statutae sunt Constitutione *Officiorum ac munerum* a Leone XIII, etsi ordo rerum paulo aliter disponatur. Quae vero mutationes rem ipsam nonnihil tangunt hic notaturus sum:

1. Distinctio inter libros, libellos, scripta fere aufertur; can. 1384 § 2: «Quae sub hoc titulo de libris praescribuntur, publicationibus diariis, periodicis et *aliis editis scriptis quibuslibet* applicentur, *nisi aliud constet*.» pag. 760 sqq. ad n. 1332 usque ad 1338

ad n. 1329 2. «*Prohibitio* librorum id efficit, ut liber sine debita licentia nec edi, nec legi, nec retineri, nec vendi, nec in aliam linguam verti, nec ullo modo cum aliis communicari possit» (can. 1398 § 1).

pag. 763 ad n. 1337 3. *Facultas legendi* obtenta expresse dicitur *non eximere a prohibitione iuris naturalis* legendi libros qui legenti *proximum periculum spirituale* praestant (cf. can. 1405 § 1).

4. Clerici non monentur tantum, ne inconsulto Ordinario suo aliquid edant de rebus etiam profanis; sed nunc obligantur, ne illas res edant sine licentia sui Ordinarii, religiosi «sine licentia sui Superioris maioris et Ordinarii loci» (cf. can. 1386 § 1).

5. Circa libros liturgicos eorumque partes, ac *ipsas litanias* a Sancta Sede approbatas dicitur «debere constare de concordantia cum editionibus approbatis ex attestatione Ordinarii loci in quo imprimuntur aut publici iuris fiunt» (can. 1390).

6. Circa legendi facultatem statuitur:

pag. 756 ad n. 1322 et 1337 a) can. 1401: «S. R. E. Cardinales, Episcopi, etiam titulares, aliique Ordinarii (quibus accensentur clericalis religionis exemptae Superiores non locales quidem, sed *maiores*), necessariis adhibitis cautelis, ecclesiastica librorum prohibitione non adstringuntur.

b) Quoad facultatem suos subditos hac legendi facultate donandi idem dicitur quod in art. 25 Bullae *Officiorum ac munerum*.

pag. 765 ad n. 1340 7. Licentia edendi libros etc., quae haberi et apparere debet, est (praeter licentiam Superioris maioris religionis pro religiosis exemptis) licentia Ordinarii loci ipsius auctoris, vel loci in quo liber etc. imprimantur, vel loci in quo publici iuris fiant (cf. can. 1385 § 2 et 3 et can. 1394).

pag. 757 ad n. 1324 8. Articulus 37 Bullae *Officiorum ac munerum* de auctore Romae degente suppressus est.

Index alphabeticus.

A.

Abortivi *foetus* baptizandi v. **Baptismus.**

Abortum *procurantes,* etiam mater, effectu secuto, incurrunt excommunic. Ordinario reserv. 83.

Absolventes sine debita facultate ab excommunicatione R^no^ Pontifici specialiter vel specialissime reservata incurrunt excommunicationem Eidem simpliciter reservatam 81.

Abstinentiae lex vetat solummodo carne et iure ex carne vesci 22.

— quos quibus dispensus obliget 22.

— dispensare qui possint 3.

Acatholicam *educationem* prolis paciscentes in matrimonio mixto fiunt de haeresi suspecti 78.

— In acath. religione educandos vel instituendos tradentes incurrunt excommunicationem Ordinario reservatam 83.

— iidem excluduntur ab actibus legitimis eccles., si moniti causam suspicionis non removent 76 cf. 78.

— acatholicorum filii quamdiu censeantur impediti ab ordinibus suscipiendis 50.

Advena 2.

Aegroti, qui possint non ieiuni SS^am^ Eucharistiam sumere 29.

Aetas *primae communionis* est annus discretionis seu rationis usus 29.

— officium parochi advigilandi, ut fideles eo tempore SS^am^ Eucharistiam suscipiant 29.

— pro recipiendis ordinibus 46.

Alienare *praesumentes* bona eccles. sine beneplacito Apostol. et cooperantes incurrunt excommunicationem non reservatam 84.

Altare *privilegiatum* cum indulg. plen. pro defuncto 43.

— quando exsecretur 32.

Amentia quae inducat irregularitatem 49.

Apostasia a fide inducit excommunicationem R^no^ P. *specialiter* reservatam 77.

— reddit irregularem 50.

— *superveniens* dat ius divortii imperfecti 63.

— *a statu religioso* inducit excommunic. Ordinario aut Superiori relig. maiori reserv. 84.

Apostolica *benedictio* cum indulg. plen. pro articulo mortis 44.

Appellantes a Papa ad Concilium oecumenicum: qua poena puniantur — personae morales 85.

— singulae personae physicae 79.

Attentatio *matrimonii* quae inducat irregularitates 50.

— coniuncta cum adulterio efficit impedimentum matrim. post mortem alterutrius coniugis 67.

Auctores et editores librorum de S. Scriptura sine debita licentia, postquam opus publici iuris factum fuerit, incidunt in excommunicat. non reservatam 84.

Autochiria *attentata* quae inducat *irregularitatem* 50.

B.

Baptismalis *fons* in qualibet ecclesia parochiali esse debet 24.

— in aliis ecclesiis et publicis oratoriis Ordinarius eum constituere potest 24.

Baptismus *privatus* permitti potest in rebaptizando sub conditione haeretico 23.
— quovis loco et tempore administrari potest 24.
— *sollemnis* qualibet die administrari potest; decet tamen illum erga adultos conferri in pervigiliis Paschatis et Pentecostes in ecclesiis cathedralibus et metropolitanis 24.
— in domibus privatis ut conferatur, Ordinarius ex iusta et rationabili causa permittere potest in casu extraordinario 25.
— scienter prolem baptizandam offerre acatholicis ministris reddit suspectum de haeresi 78.
— — atque inducit excommunic. Ordinario reservatam 83.
— *acatholicus* qui inducat irregularitatem 50.
— in articulo mortis quibus dandus 26 sq.
— foetus abortivi ne negligatur 26.
— monstri saltem conditionate faciendus 26.
Bigamia quo ambitu inducat irregularitatem 49 50.
Binatio Missae quando ab Episcopo permitti possit 31.
Bona *ecclesiastica* v. **Alienare.**
— *usurpare vel* in proprios usus convertere inducit excommunicationem R^no^ P. simpliciter reserv. 81 sq.
— cui praescriptioni subiaceant 19.

C.

Capitula, quae admittunt electum, praesentatum etc. ad regimen ecclesiae ante exhibitas litteras Apost., suspensionem a iure eligendi, nominandi S^ae^ Sedi reserv. incurrunt 87.
Cardinales non subiacent poenis eccles. latae sententiae, nisi expresse nominentur 73.
— habent iurisdictionem universalem 37.
Cardinales proteguntur contra iniuriam realem per excommunicationem R^no^ P. specialiter reserv. in *violentas manus iniicientes* et per *infamiam* 79 sq.
Censurae *violatio* quae inducat irregularitatem 50.
Chirurgiam exercentes v. **Exercitium** chirurg.
Clausura *religiosa* 18.
— eam violantes ingrediendo, admittendo incurrunt excommunic. R^no^ P. simpliciter reserv. 81.
Clericorum exemptio eiusque limites 1.
— clerici quoad militiam 1 51.
— clerici quam incurrant poenam ex simonia 4.
— dominium 18 sq.
— dominium restrictum in quae bona 18.
— clericus religiosus, cuius professio ob dolum irrita declarata fuerit, si maiores ordines suscipiat, suspensionem incurrit R^no^ P. reservatam 86.
Cogentes aliquem ad ingressum in religionem vel professionem vel ad suscipiendum statum clericalem, incurrunt excommunicationem non reservatam 84.
Collationes sacerdotum frequenter habendae 54.
Communio *annua* et *Paschalis* 21 sq.
— in paroecia propria suadetur; alioquin parochum certiorem reddant de impleta obligatione 21.
— puerorum, in quos redundet *obligatio* 21 29.
— quae requiratur *pro Indulgentiis* lucrandis 43 sq.
Commutatio *voti* et iuramenti 5.
— operum pro lucrandis indulgentiis praescriptorum 44.
Complicis absolutio invalida, praeterquam in periculo *mortis* 40.
— attentata vel ficta inducit excommunicationem R^no^ P. *specialissime* reservatam 77.

Conferentiae *sacerdotum* habendae 54.
Confessarius religiosarum *ordinarius* et *extraordinarius* 7 8.
— *extra numerum* 7 8.
Confessio *annua* 21.
— pro lucrandis indulgentiis 43 sq.
— religiosarum 7 sqq.
— eaque in gravi morbo 8.
— *confessionis* locus ecclesia vel oratorium publicum aut semipublicum 42.
— pro virorum confessione etiam aedes privatae 42.
Confessionale pro confessione mulierum *praescriptum* 42.
Confirmatio. Obligatio Episcopi offerendi quolibet quinquennio opportunitatem pro recipienda Confirmatione 27.
— dari potest a presbytero ut ministro extraordinario ex delegatione R^ni^ Pontificis 27.
— conferendae facultatem habent Cardinales, Vicarii et Praef. Apostolici, Praelati nullius 27.
Congregatio *religiosa* est status religiosus 6.
Consuetudo vim legis habet non decennalis, sed quadragenaria 3.
Contractus in re civili etiam clerici agunt ex iure civili 1.
Cooperatio ad *cultum acatholicum* quae illicita, quae licita 18.

D.

Denuntiatio eccles. ad quae crimina restringatur 18.
— falsa sollicitationis v. **Falsa.**
Deputatorum munus clericis gerere ex sola venia Ordinariorum licet 55.
Dimissoriae *litterae*, quibus indiget ordinandus ab alieno Episcopo 45 sq.
— qui sine iis ordinat, suspensionem a collatione ordinum incurrit 87.
— qui sine iis ordines recipit, suspens. ab ord. suscepto incurrit 87.
Dimissoriae *litterae:* qui illegitime concedat (Vicar. capitul.), suspensionem a divinis R^no^ P. reserv. incurrit 87.
Dispensatio a lege, quam dare possit Episcopus 2 sq.
— quae danda competat parocho, Superiori religioso 3.
— quam habeat interpretationem 3.
— *ab irregularitate* quomodo intelligatur 51.
— quando dari possit a confessario 51.
— ab impedimentis matrimonialibus 68 sqq.
Domicilium quomodo acquiratur 2.
— vel amittatur 2.

E.

Ebrietas non excusat a poena ne latae quidem sententiae, si a culpa mortali non excusaverit 72.
Educatio in religione acatholica: Liberos suos scienter ei tradere facit *suspectum de haeresi* 78.
Epileptici quamdiu sint irregulares 49.
Episcopus non subiacet suspensioni vel interdicto latae sententiae, nisi expresse nominetur 73.
— *proprius* in ordinatione 45 sq.
— Episcopum consecrans aut assistentiam exercens sine mandato Apostolico incurrit suspensionem totalem R^no^ P. reservatam 86.
Eucharistia *asservari* debet in qualibet ecclesia paroeciali et in principali oratorio religiosorum, neque apud religiosos pluribus in locis 28.
— idque in tabernaculo secure custodito 28.
— *distributio* fieri potest tempore, quo Missam celebrare licet 28.
— etiam extra Missam ex praesumpta saltem licentia rectoris ecclesiae a quolibet sacerdote 28.

Examen, quod ordinandus subire debeat 52 sq.
— quod ad dandam iurisdictionem exigi possit vel debeat 38.
Exemptio *clericorum* 1.
Exercitia *sacra*, quae ordinibus suscipiendis praemitti debeant 53.
— a novitiis religiosorum et professuris agenda 11 15.
— a sacerdotibus saecularibus statis temporibus agenda 54.
Exercitium *chirurgiae* et *medicae artis* quando inducat irregularitatem 50.
Exsecratio altaris quibus modis fiat 32 sq.
Extrema Unctio 45.
— brevissima forma 45.
— renum unctio abolita 45.
— pedum unctio ex qualibet rationabili causa omitti potest 45.
— subiectum 45.

F.

Falsa *denuntiatio sollicitationis* in confessione inducit excommunicationem R^no^ P. specialiter reservatam 80.
— est qua peccatum, etiam sine censura, R^no^ P. specialiter reservatum 41 80.
Falsarii *litterar. Apostolic.* incurrunt excommunic. R^no^ P. specialiter reservatam 80.
— item iis scienter utentes 80.
Festa ex obligatione servanda 20.
Fideiiussio clericis non est libera 55.
Foetus abortivi baptizandi 26.
Forum *civile* evitandum a clericis, quando permissum 1.
— ad illud trahentes pro qualitate personae, quae cogatur, incurrunt excommunicationem reservatam 79 81.
Fugitivus religiosus, si in sacris fuerit, incurrit suspensionem Superiori suo maiori reservatam 87.

H.

Haeresis. Haereticus afficitur excommunic. R^no^ P. specialiter reservata 77.
— facit irregularem 50.
— de haer. suspecti qui sint 4 78.
Homicidium inducit irregularitatem 50.
— eamque multiplicem ex repetito crimine 51.

I.

Ieiunium ad quid obliget 22.
— quos dies afficiat *ibid.*
— quas personas (qua aetate) astringat 23.
— naturale ante S. Communionem servandum quos non astringat 29.
Ignorantia crassa et supina 72.
— quae excuset, quae non a medicinalibus poenis latae sententiae 72.
— non excusat a poenis vindicativis, neque ab impedimentis quae rationem poenae habent quoad ordines vel quoad matrimonium 50 64 72.
Illegitimitas est irregularitas pro ordinibus 49.
— quomodo auferatur 49.
Impedimenta matrim. dirimentia *minora* non amplius patiuntur defectum subreptionis vel obreptionis 71.
— criminis «*neutro patrante*» quando implicite dispensentur 70.
— ordinationis recipiendae et exercendae 49 sqq.
— matrimonii dirimentia 64 sqq.
— impedientia tantum 63 sq.
Impuberes non subiacent poenis eccles. *latae sent.* 73.
Incola 2.
Indulgentiae visitationem ecclesiae quam requirant 43.
— quas preces quomodo persolvendas 44.
— quam confessionem et S. Communionem et quando 43 sq.

Indulgentiae — ex iis *quaestum facientes* incurrunt excommunic. R^no P. simpliciter reserv. 82.
Infamia iuris et facti 88.
— quae inducat irregularitatem 49.
— quamdiu 51.
— excludit ab actibus legitimis eccles. 88.
Initium celebrandae Missae fieri potest hora ante auroram et hora post meridiem 31.
Iniuria *sacrilega* contra SS^m Eucharistiam, quae inducat excommunicat. R^no P. *specialissime* reserv. 78.
— item contra personam Rom^i Pontificis 78.
— contra Cardinales, legatos Apostolicos, Episcopos excommunic. R^no P. *specialiter* reserv. 79 sq.
— contra inferiores clericos et religiosos excommunic. Ordinario reserv. 83.
Insordescentia in excommunic. per annum reddit *suspectum de haeresi* 78.
Interdictum *locale laedentes* celebrando, ad officia divina nominatim censuratos admittendo incurrunt interdictum *ab ingressu ecclesiae* Ordinario, cuius sententiam contempserunt, reservatum 85.
— interdicto locali aut in personas morales lato *causam dantes* incurrunt *interdictum personale* R^no P. *specialiter* reservatum 85.
Interstitia inter singulos ordines suscipiendos servanda 47.
Irregularitates ut impedimenta ordinationis 49 sqq.
— ex defectu 49.
— ex delicto 50.
— exsistunt etiam in ignorantibus 50.
— quae a quibus dispensari possint 51.
Iuramentum metu extortum valet, sed ab Ecclesia relaxari potest 5.
Iurisdictio *in genere* quomodo dividatur 34.
— quis habeat ordinariam 34.
— quis delegatam 35.
— *fori poenitentialis* 37 sqq.
— ordinaria et delegata 37.
— ordinaria quibus competat, eaque est personalis 37 39.
— delegata confertur ab Ordinariis locorum 37.
— eaque est localis potius quam personalis 37.
— in religiosos 38.
— in religiosas feminas *specialis* quando necessaria 38.
— in *peregrinos* quibus competat 39.
— in *navigantes* 40.
— in moribundos 40.
— in casibus reservatis 41 sq.
— iurisdictionem *ecclesiasticam* impedire per recursum ad qualemcumque laicam potestatem inducit excommunic. R^no P. specialiter reserv. 79.

L.

Legitimatio prolis quando includatur in ipsis dispensationibus matrimon. 70.
Lenitatis *defectus*, qui inducat irregularitatem 49 sq.
Libertas *Ecclesiae*. Eam laedere leges, mandata, decreta edendo contra eam inducit excommunic. R^no P. specialiter reservatam 79.
Libri *prohibiti*: eos legere, edere, retinere, defendere quando inducat excommunic. R^no P. reservatam 78.
— prohibitione eccles. non adstringuntur Cardinales, Episcopi, Religiosi, Superiores *maiores* 90.
— legendi facultas non aufert legem naturalem vitandi periculi peccati 90.
— *edendi licentia* a quibus haberi debeat 90.
— pro *libris liturgicis* quae requiratur licentia 90.

Libri: libris aequiparantur libelli atque scripta typis edita 89.
— haereticorum, schismaticorum, apostatarum haeresim propugnantes imprimis inter *prohibitos* habentur 78.
— item per litteras Apostol. nominatim prohibiti 78.
Ludi qui clericis interdicantur 55.

M.

Manus *violentas inicare* in S^um^ Pontificem inducit excommunic. R^no^ P. *specialissime* reserv. 76.
— reddit ipso facto *vitandum, infamem*, clericum degradandum 76.
— in Cardinales, Legatos Apost., Episcopos quoslibet inducit excommunic. R^no^ P. *specialiter* reserv. 79 sq.
— in inferiores clericos et religiosos excommunic. Ordinario reserv. 83.
Massonica *secta*. Nomen dantes incurrunt excommunic. R^no^ P. simpliciter reserv. 80.
— sunt, si clerici, denuntiandi 81.
Matrimonium *mixtum* contrahentes cum pacto explicito sive implicito aliquam prolem educandi extra Eccles. catholicam incurrunt excommunicationem Ordinariis reservatam 83.
— atque reddit suspectum de haeresi 78.
— contrahere sine dispensatione excludit ab actibus legitimis eccles. et a sacramentalibus 89.
Mensa *communis* ut titulus canon. in ordinatione ordinis maioris 48 sq.
Metus gravis quando a poenis latae sententiae excuset, quando non 72.
Militari *legi adstricti* ab ordinibus quamdiu excludantur 51.
Minor quoad domicilium 2.
Missio et titulus mensae in ordinatione ordinis maioris 48.
Monialis quae vocetur 6.
Monialium *clausura* v. **Clausura.**
Mores in ordinandis probati 46.
Mortis *periculum* dat omnibus sacerdotibus facultatem absolvendi a quibuslibet peccatis et censuris 73 sq
— quando cum onere postea recurrendi 74.
Mulier ministrans in Missa celebranda 34.
Mutilatio, quae inducat irregularitatem 50.
Mutus quomodo lucrari possit indulgentias 44.

N.

Nativitas Dni. In cuius nocte habetur in oratorio semipublico religiosae ac piae domus, ubi reservatur ex facultate SS^m^ Sacram., facultas, ab uno sacerdote unam vel tres Missas celebrandi ac S. Communionem assistentibus distribuendi 31.
Negligentes infra mensem denuntiare sollicitantem in confessione incurrunt excommunic. *non reservatam* (si satisfecerint aut serio promittant obligationem se impleturos esse, absolvi possunt) 84.
Negotiatio, quae clericis sit prohibita 55.
Neophyti quamdiu ab ordinibus excludantur 51.
Novitius. Novitiatus. Impedimenta, quae novitiatum invalidum reddant 11.
— quae illicitum reddant, sed validum esse sinant 12 sq.
— tempus *durationis* 13 sq.
— interruptio essentialis et accidentalis 14.
— Novitiorum *magister* ne sit cuiuspiam habitualis confessarius, neve eius socius 14.
— solum sponte ad se accedentem audire potest 14.

O.

Obedientia, quae Ordinario a clerico debeatur 54.
— quae in religione ex voto debeatur 6 17.
Officia *implicata,* quae rationi reddendae obnoxium faciunt, quamdiu ab ordinibus suscipiendis excludant 51.
— *laicalia,* quae clericis sint prohibita 55.
Onera clericatui adnexa 54 sqq.
Orationes in Missa *imperatae* quando dicendae, quando omittendae 33 sq.
Ordinis *Sacramentum* 45 sqq.
— sacri seu maioris minister solus Episcopus, ordinum minorum extraordinarius minister esse potest etiam presbyter ex facultate per Rom. Pontif. data 45.
— ordines recipere praesumentes a ministris notorie haeritico, schismatico, apostata aut excommunicato, suspenso, interdicto *declaratis* per sententiam incurrunt suspensionem a divinis Sedi Apost^ae^ reservatam 86.
— *sacri usurpatio* quam inducat irregularitatem 50.

P.

Parochus proprius quis sit 2.
Patrini in baptismo 25 sq.
— etiam in baptismo privato adhibendi 25.
— contrahunt cognationem spiritualem eum baptizato tantum 26.
— quod munus habeant 26.
— qui excludantur ab officio patrini 25 sq.
— sola cognatione ex baptismo contrahunt impedimentum matrimonii 66.
Paupertas. Titulus mensae in ordinatione religiosorum 48.
— paupertatis votum religios. excludit peculium 17 sq.
Pedum *unctio* in sacramento Extr. Unctionis ex qualibet rationabili causa omitti potest 45.
Peregrini notio 2.
— quoad legum observationem 2.
— quoad dispensationem a lege et a votis 2 3 5.
— quoad confessionem sacramentalem 37 39 42.
Plenaria *indulgentia* potest partialiter acquiri 43.
Poena eccles. latae sententiae et sent. ferendae 72.
— quae ab ea excusent 72.
— a quibus non incurratur 73.
— per quos absolvatur vel remittatur 73 sqq.
Postulatus in admissione ad statum religiosum 10 sq.
Praescriptio bonorum eccles. 19 sq.
Professio *religiosa, sollemnis* reddit actus contrarios invalidos 16.
— simplex reddit actus contrarios illicitos tantum 16.
— quibus reddatur invalida 15 sq.
— perpetua et temporaria 16.
— temporaria, elapso tempore, statim renovanda 16.
— integer tamen dies, quo vota exspirant, iis renovandis aptus est 16.
— potest per mensem anticipari 16.
— *religiosa* vacationem inducit beneficii eccles. 17.
— exstinguit ius propriae dioecesis 17.
Promissio *matrimonialis* informis quem habeat valorem 20.

R.

Recurrentes ad *laicam potestatem* ad impediendas litteras vel acta Apost^cae^ Sedis incurrunt excommunic. R^no^ P. special. reserv. 79.
Regularis quis vocetur 6.
Religio, Religiosus. Variae dictiones et denominationes 6.
Renum *unctio* omittitur in Sacramento Extr. Unctionis 45.

Renuntiatio *bonorum* a religioso quando fieri debeat, quando liceat 15 17.
Reservatio *casuum* in Sacram. poenitent. eorumque absol. 40 sq.
— quibus detur facultas absolvendi 41 sq.
Revalidatio matrimonii invalidi quomodo facienda 71 sq.

S.

Sabbatum *Sanctum* admittit distributionem SS^ae^ Euchar. intra Missam tantum aut statim post M. expletam 28.
Sacra exercitia, quae ordinationem praecedere debeant 53.
— quae subeunda sunt a novitiis religiosi status 11.
— a clero saeculari statis temporibus peragenda 54.
Sacri ordinis *usurpatio* quam inducat irregularitatem 50.
Sanatio matrimonii *in radice* 71 sq.
— quando possibilis, quando non 72.
Schisma facit irregularem 50.
— obnoxium excommunicationi R^no^ P. specialiter reservatae 77.
Scientia ordinandis necessaria 46.
— eaque examinibus comprobata 52 sq.
Scripturam Sacram sine debita licentia edentes incurrunt excommunicationem non reservat. 84.
Secta *acatholica:* cui qui nomen dederit vel publice adhaeserit, incurrit excommunic. R^no^ P. specialiter reserv. 77.
— est ipso facto infamis 77.
— qui liberos suos in ea educandos vel instituendos tradit, est suspectus de haeresi 78.
Sepulturam *ecclesiast.* sponte dantes haereticis, schismaticis, apostatis notoriis aut aliis nominatim excommunicatis vel interdictis per sententiam sive condemnatoriam sive declaratoriam incurrunt interdict. ab ingressu ecclesiae Ordinario reservat. 85.
Sepulturam mandantes et cogentes ad talem sepulturam incurrunt excommunic. non reservatam 84.
Servi. Servitus ab ordinibus excludit 51.
Servitium *dioecesis* ut titulus mensae in ordinatione, 48.
Sigilli *sacramentalis violatio directa* inducit excommunic. R^no^ P. specialissime reserv. 77.
Simonia. Poenae eccles. 4 sq. 82.
— facit provisionem nullam, quam late 4.
— simoniam perpetrantes in quibuslibet officiis, beneficiis, dignitatibus eccles. incurrunt excommunic. R^no^ P. simpliciter reservatam 82.
— per simoniam administrantes aut recipientes Sacramenta, si sunt Episcopo inferiores, incurrunt suspensionem R^no^ P. simpliciter reservatam 4.
— insuper ipso facto privationem iuris eligendi, praesentandi etc., si quod habent 82.
— si sunt Episcopi, dictam suspensionem et suspicionem de haeresi 4 78 86.
Spectacula clericis prohibita 55.
Status *religiosus* 6.
Stipendia *Missarum* quae non sint legitima 30.
— imponunt obligationem persolvendi Missas intra modicum tempus 30 sq.
— transferri possunt in alios sacerdotes fide dignos 1.
— translatione non exstinguitur obligatio nisi accepto testimonio acceptae obligationis et recepti stipendii 31.
Suffragia *fidelium,* quae sint licita etiam pro excommunicatis vitandis 75 sq.
Suicidium attentantes fiunt irregulares 50.
— excluduntur ab actibus legitimis 89.

Superiores religiosi *maiores* qui censeantur 6.
Suspectus *de haeresi,* qui intra sex menses causam suspicionis non removet, incurrit poenas haereticorum et excommunic. R^no P. specialiter reservatam 78.
— quis sit suspectus 78.

T.

Tabernas ingredi quomodo clericis interdictum 55.
Tempus *ordinationis* 47.
Testimoniales litterae, quibus indiget ordinandus 52.
— de quibus testimonium dari debeat 52.
— quibus indigeant novitii religiosi 12 sq.
Titulus *mensae* pro ordinandis 48 sq.
Tolerati in censura eccles. 75.
— alii denuntiati, alii non denuntiati 75.
— alii publici vel notorii, alii occulti 75.
Tonsura, quae deferri debeat a clericis 54.
— ut initium status clericalis a quo conferri possit 45.
Tribunal *laicum,* ad illud trahentes Cardinalem, Legatum Apost., Officiales maiores Curiae Rom^ae, Episcopum proprium ob negotium ad eorum munus pertinens incurrunt excommunic. R^no P. specialiter reserv. 79.

U.

Urgentiores *casus* dant facultatem absolvendi a censuris reserv. cum onere postea recurrendi 74 sq.
— quando sine illo onere 75.
— facultatem dispensandi ab impedim. matrim. 68 sq.
— dispensandi a qua irregularit. 51.
Usurpantes bona vel iura ecclesiae Romanae incurrunt excommunic. R^no P. specialiter res. 80.
Usurpantes bona eccles. quaelibet excommunic. R^no P. simpliciter res. 81 sq.
— sacros ordines irregularitatem incurrunt 50.
— sine ordine sacerdotali sacrilegam Missae aut absolutionis sacramentalis fictionem incurrunt excommunicationem R^no Pontifici specialiter reservatam 80.
Uxor quod domicilium 2.
Uxorati ab ordinibus excluduntur 51.
— excluduntur ab ingressu status religiosi 11.

V.

Vagi quoad leges 2.
— quod parochum 2. [55.
Venatio, quae clericis prohibeatur
Versio *fidelis,* in qua recitari possint preces indulgentiis ditatae, quae censeatur esse 44.
Vestis *clericalis* 54.
Viaticum dare cui competat 28.
Vicarius *capitularis* illegitime dans litteras dimissorias ad ordines suscipiendos incurrit suspensionem R^no P. reservatam 86.
— item qui sine litteris dimissoriis sui Ordinarii aliquem ordinaverit 87.
Violatio ecclesiae locive sacri quomodo fiat 32.
— quid prohibeat 32.
Vita *communis* in religione necessaria 17 sq.
Vitandi ex censura ecclesiast. 75.
— communicatio cum vitandis, quae puniatur excommunicatione 81.
— in periculo mortis habent ipsi iurisdictionem 73 sq. 76.
Vitium *corporis,* quod inducat irregularitatem 49.
Votum. Dispensatio ab eo 5.
— quis commutare possit 5.
— vota reservata 5.
— sollemne et simplex 16.
— diversos habent effectus 16

239.02
L 528

37219

LEHMKUHL, S.J., AUGUSTINUS
AUTHOR

Quaestiones Praecipuae Morales
TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME
	Farnham
	STORAGE - CBPL

37219